

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici
Vinařice a jejich motivace a postoje ke vzdělávání
Education of Prisoners Serving Their Term in the Vinařice Prison and Their
Motivation and Attitude to Education

Mgr. Bc. Andrea Vrátná

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika (N7506)

Studijní obor: NSPPG (7506T002)

Odevzdáním této diplomové práce na téma Vzdelávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Vlnařice a jejich motivace a postoje ke vzdělávání potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Kladno 24. října 2021

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PaedDr. Evě Šotolové, Ph.D. za vedení diplomové práce, odbornou pomoc při zpracování, cenné rady a zkušenosti. Zároveň děkuji vedení Věznice Vinařice a vedení Středního odborného učiliště za konzultace a umožnění zadání dotazníkového šetření.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Vinařice. Teoretická část práce se věnuje stručnému uvedení do problematiky výkonu trestu odnětí svobody v České republice a penitenciární pedagogice ve vztahu ke vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Přibližuje možnosti vzdělávání a zaměstnávání odsouzených, kde uvádí současné možnosti vzdělávání a zaměstnávání osob v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a jejich uplatnění po výkonu trestu odnětí svobody. Následně se diplomová práce zaměřuje na charakteristiku Věznice Vinařice, popisuje práci s odsouzenými, oddělení pro odsouzené ve věznici a také uvádí její možnosti z pohledu vzdělávání a zaměstnávání odsouzených. Dále diplomová práce přibližuje činnost Středního odborného učiliště, které ve Věznici Vinařice působí. Popisuje specifika výuky v učilišti, školní vzdělávací programy i charakteristiku žáků a aktuální zaměstnanost absolventů oborů kategorie E. Praktická část práce se zabývá výzkumným šetřením, jehož úkolem bylo zjistit, jaká je motivace žáků ke studiu a jaké jsou postoje žáků k jednotlivým vyučovacím předmětům v nabízených oborech Středního odborného učiliště ve Věznici Vinařice. Cílem diplomové práce bylo na podkladě dotazníkového šetření zjistit motivaci žáků ke vzdělávání a postoje k vyučovaným předmětům v nabízených oborech Středního odborného učiliště, analyzovat je a navrhnout optimální úpravu vzdělávání odpovídající jejich potřebám pro budoucí uplatnění na trhu práce. Za využití stanovených hypotéz byla analyzována motivace žáků ke vzdělávání a jejich postoje k vyučovacím předmětům. Na základě zjištěných postojů k vyučovaným předmětům a připomínkám respondentů autorka navrhla doporučení a optimální úpravu vzdělávání odpovídající potřebám žáků z hlediska jejich uplatnění na trhu práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

Věznice Vinařice, Střední odborné učiliště, vzdělávání odsouzených, školní vzdělávací program, uplatnění na trhu práce

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the issue of education of the prisoners serving their term in the Vinařice prison. The theoretical part focuses on a brief introduction into the issue of imprisonment in the Czech Republic and penitentiary education in relation to the education of prisoners. It describes the educational and employment possibilities for those serving their term, where it presents current possibilities of education and employment of prisoners and their chances on the job market. The thesis then focuses on the description of the Vinařice prison, their work with prisoners, the sections for prisoners inside the prison and their educational and employment possibilities for prisoners. Following this the thesis describes the activity of the vocational school that operates in the Vinařice prison. It talks in detail about the specifics of education in this school, the school's educational programs, the characteristics of the students and the current employment rate of the graduates from the programs in category E. The practical part of the thesis focuses on a questionnaire survey designed to discover, what is the students' motivation for education and what are the students' attitudes towards individual subjects offered in the vocational school's programs in the Vinařice prison. Based on a questionnaire survey, the goal of this thesis is to discover the students' motivation and attitudes to the subjects in the programs offered in the vocational school, analyze it and offer optimal adjustments of the education fitting their needs for finding future employment. The students' motivation and attitudes to the subjects was analyzed using the given hypotheses. Based on the discovered attitudes to the subjects and the respondents' comments, the author suggests recommendations and optimal adjustments of the education matching the students' needs from the point of view of their employment chances on the job market.

KEYWORDS

Vinařice prison, vocational school, prison education, school educational program, finding an employment

Obsah

Úvod	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Uvedení do problematiky výkonu trestu odnětí svobody v České republice a penitenciární pedagogiky ve vztahu ke vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody .	9
2 Vzdělávání a zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich uplatnění na trhu práce po něm.....	12
2.1 Vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody	12
2.2 Zaměstnávání ve výkonu trestu odnětí svobody	20
2.3 Uplatnění osob po výkonu trestu odnětí svobody na trhu práce.....	24
3 Věznice Vinařice	29
3.1 Práce s odsouzenými a oddělení pro odsouzené	29
3.2 Možnosti vzdělávání odsouzených ve Věznici Vinařice	31
3.3 Zaměstnávání odsouzených ve Věznici Vinařice	33
4 Střední odborné učiliště	35
4.1 Charakteristika Středního odborného učiliště	35
4.2 Výuka a její specifika	39
4.3 Charakteristika žáků	40
4.4 Vzdělávání žáků Středního odborného učiliště z pohledu vybraných společenských věd	41
4.5 Školní vzdělávací programy a jejich prameny	46
4.6 Aktuální zaměstnanost absolventů oborů E	49
PRAKTICKÁ ČÁST	53
5 Metodologie a vlastní výzkumné šetření	53
5.1 Formulace problému a cíl práce.....	53
5.2 Hypotézy	54

5.3	Metody sběru dat	55
5.4	Nástroj šetření, jeho výběr a tvorba	56
5.5	Charakteristika vzorku výzkumného šetření.....	58
5.6	Sběr dat dotazníkovým šetřením.....	59
5.7	Specifikace kódovací jednotky dat	60
5.8	Pilotáž	62
5.9	Předvýzkum	63
5.9.1	Cíl předvýzkumu	63
5.9.2	Popis vzorku předvýzkumu	63
5.9.3	Průběh a výsledky předvýzkumu.....	63
5.9.4	Připomínky dotazovaných žáků k výzkumnému nástroji.....	64
5.9.5	Závěry předvýzkumu	64
5.10	Výsledky výzkumného šetření	64
5.11	Ověření hypotéz a jejich výsledky	93
6	Závěry šetření	105
6.1	Porovnání výsledků vlastního výzkumného šetření s výzkumy jiných autorů... 105	
6.2	Diskuse a doporučení pro praxi	108
	Závěr.....	135
	Seznam zkratk.....	140
	Seznam použitých informačních zdrojů	142
	Seznam příloh	159
	Přílohy	163

Úvod

Diplomová práce s názvem Vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Vinařice a jejich motivace a postoje ke vzdělávání se zaměřuje na problematiku vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Vinařice. Výběr tématu souvisel jak s celospolečenským významem této problematiky, tak s praktickou potřebou v rámci Středního odborného učiliště.

Téma diplomové práce si autorka vybrala z důvodu potřeby zjištění motivace žáků ke vzdělávání a jejich postojů k vyučovaným předmětům v nabízených oborech Středního odborného učiliště, na základě nichž by bylo možno aktualizovat současné školní vzdělávací programy tak, aby odpovídaly jejich vzdělávacím potřebám a zároveň je motivovaly ke vzdělávání.

Autorka práce pracuje jako koordinátor školních vzdělávacích programů a učitel všeobecně vzdělávacích předmětů ve Středním odborném učilišti více jak dvanáct let. V průběhu let měla možnost poznat specifika ve vzdělávání žáků, kteří jsou zároveň odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody a snažila se je akceptovat při tvorbě školních vzdělávacích programů tak, aby žáky odpovídajícím způsobem rozvíjely a zároveň byly přizpůsobeny prostředí věznice, ve které se škola nachází.

Cílem diplomové práce je za pomoci dotazníkového šetření zjistit motivaci žáků ke vzdělávání a postoje k vyučovaným předmětům v nabízených oborech Středního odborného učiliště, analyzovat je a navrhnout optimální úpravu vzdělávání odpovídající jejich potřebám pro budoucí uplatnění na trhu práce.

Diplomová práce se je zaměřena na vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve Středním odborném učilišti ve Věznici Vinařice. Odpovídající vzdělání umožňující najít adekvátní pracovní uplatnění po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je podstatným faktorem snižující případnou recidivu kriminálního chování. Uplatnění osob po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody ve společnosti je významné jak z hlediska osoby propuštěného, potencionálních poškozených, tak i celé společnosti vzhledem k nákladům spojenými s výkonem trestu. Získání odpovídající pracovní kvalifikace, úspěšné uplatnění na trhu práce, ale i celková kultivace osobnosti jedince ve výkonu trestu odnětí svobody dává osobám s odpovídajícím zájmem možnost úspěšného vstupu do společnosti, která je ochotna je přijmout a participovat na tomto procesu.

Diplomová práce je členěna na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se ve čtyřech kapitolách zabývá nejprve stručným uvedením do oblasti výkonu trestu odnětí svobody v České republice a penitenciární pedagogiky. Dále se věnuje problematice zaměstnávání a vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody včetně nabídek vzdělávání Středního odborného učiliště Vězeňské služby ČR a jejich uplatněním po výkonu trestu odnětí svobody na trhu práce. Kapitola Věznice Vlna, přibližuje věznici samotnou a její práci s odsouzenými s důrazem na možnosti vzdělávání a zaměstnávání odsouzených, které realizuje. Největší pozornost je v práci věnována výuce na Středním odborném učilišti a jejím specifickým, charakteristice žáků a jejich vzdělávání z pohledu vybraných společenských věd, ale i školním vzdělávacím programům a aktuální zaměstnanosti absolventů oborů kategorie E.

Praktická část diplomové práce je věnována výzkumnému šetření, jeho analyzování a uvedení jeho závěrů do praxe. V praktické části je nejprve uvedena metodologie vlastního výzkumného šetření, formulace problému, cíl práce a hypotézy. Následně je popsána metoda sběru dat, nástroj šetření včetně jeho tvorby, pilotáž a předvýzkum. Dále je zde uvedena charakteristika vzorku výzkumného šetření, sběr dat i specifikace kódovací jednotky dat.

Získaná data byla analyzována a ověřována za pomoci hypotéz. Závěry výzkumného šetření byly konfrontovány s výzkumy jiných autorů. Výsledkem práce bylo navržení optimální úpravy vzdělávání odpovídající potřebám žáků pro budoucí uplatnění na trhu práce v souladu s možnostmi příslušných RVP, pedagogických trendů, podmínkami věznice, potřebami žáků samotných a očekáváním trhu práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Uvedení do problematiky výkonu trestu odnětí svobody v České republice a penitenciární pedagogiky ve vztahu ke vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody

Účelem výkonu trestu odnětí svobody (dále VTOS¹) dle § 1 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody (Zákon č.169/1999 Sb.) je působení vhodnými prostředky „*na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.*“ Účel trestu odnětí svobody tímto obsahuje dvě line. První linie je věnována ochraně společnosti druhá je věnována změně chování odsouzeného. (Vágnerová, 2012)

V případě, kdy je jedinec ve společnosti odsouzen k nepodmíněnému odnětí svobody, je účelem trestu nejen jeho izolace od společnosti, ale aby toto odloučení bylo smysluplné i jeho náprava a formování osobnosti takovým způsobem, aby jednal v souladu se zákony, byl připraven pro běžný život a byla úspěšná jeho následná reintegrace do společnosti. (MS ČR, © 2016)

Mezi hlavní zásady VTOS patří jednání s osobami ve VTOS, takovým způsobem, aby byly podporovány „*takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.*“ (Zákon č.169/1999 Sb., § 2, odst. 2)

Vězeňská služba České republiky (dále VS ČR) zajišťuje „*střežení odsouzených, dozor nad nimi, metody zacházení s odsouzenými a stanovené podmínky výkonu trestu.*“ (Zákon č.169/1999 Sb., § 3, odst. 1) VS ČR je zřízena zákonem o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky. Mezi organizační jednotky VS ČR náleží „*ředitelství, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby.*“ (Zákon č. 555/1992 Sb., § 1, odst. 4) Zákon vymezuje řadu úkolů VS ČR, mezi které náleží i vzdělávání osob ve výkonu vazby a osob ve VTOS.

¹ V diplomové práci v této souvislosti používán i termín „výkon trestu.“

V souladu s účelem VTOS jsou odsouzeným ve VTOS vytvářeny programy zacházení. „*Zacházení s odsouzenými je veškerá činnost, která je realizována s odsouzenými ve vězeňských zařízeních proto, aby byl naplněn účel výkonu trestu odnětí svobody, a aby při tom nedošlo ke zhoršení jejich osobnosti, tělesného a duševního stavu.*“ (Raszková a Hoferková, 2014, s. 16) Při tvorbě programů zacházení je dbáno zejména na „*minimalizaci identifikovaných rizik, která měla nebo mají souvislost s trestnou činností, popřípadě mohou mít vliv na páčání trestné činnosti v budoucnu.* (2) *Program zacházení s odsouzenými se člení na a) pracovní aktivity, b) vzdělávací aktivity, c) speciální výchovné aktivity, d) zájmové aktivity, e) oblast utváření vnějších vztahů.*“ (Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., § 36, odst. 1 - 2)

Výše uvedené opětovné páčání trestné činnosti, je označováno zejména jako recidiva. O zpětnost neboli recidivu jde v trestně právním vymezení v případě, „*když se pachatel dopustí trestného činu poté, co byl již za předchozí trestný čin pravomocně odsouzen.*“ (Marešová a kol., 2011, s. 8)

Výchovným působením na odsouzené se zabývá penitenciární pedagogika. Jak uvádí Raszková a Hoferková (2018), považují ji někteří autoři za součást penologie a jiní ji řadí mezi speciálně pedagogické vědy. Dle Mařádka (2003) patří penitenciární pedagogika do skupiny speciálních pedagogik. Hendrich (2010) řadí penitenciární pedagogiku mezi pedagogické obory a patří dle něj mezi penitenciární disciplíny, „*kteř se svým odborným zaměřením věnují jednotlivým aspektům výkonu trestu odnětí svobody.*“ (tamtéž, s. 5) „*Předmětem penitenciární pedagogiky je zkoumání, výchova a vzdělávání jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody, jejímž cílem je příprava na civilní občanský život po jeho propuštění.*“ (Jůzl, 2012, s. 67)

V této souvislosti je podstatné i rámcové vymezení pojmů penologie a penitenciaristiky i jejich vztahu. Penitenciaristika je vědou o vězeňství, je součástí penologie a „*zabývá se výkonem trestu odnětí svobody, jeho účinky a možnostmi resocializace (reintegrace).*“ (Jůzl, 2017, s. 19) „*Penologie je věda o trestech a trestání.*“ (tamtéž, s. 11) Využívá poznatky vědních oborů, jakými jsou např. „*trestní právo, kriminologie, penitenciární pedagogika, psychologie, sociální práce, sociologie a psychiatrie.*“ (Hendrych, 2010, s. 5) Vymezení jednotlivých pojmů naznačuje složitost, ale zároveň i provázanost penologie,

penitenciáristiky a penitenciární pedagogiky a jejich vztah k působení na odsouzené ve VTOS.

Penitenciární pedagogika patří mezi společenské vědy a je součástí pedagogiky. Zabývá se „*výchovným působením na jedince ve výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se tedy rovněž o jev sociální, naplňující cíle, obsah, složky výchovy, pedagogické principy atd. pedagogiky jako takové, i když je limitována délkou trestu odsouzeného.*“ (Jůzl, 2017, s. 329)

2 Vzdělávání a zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich uplatnění na trhu práce po něm

Odpovídající vzdělání a kvalifikace umožňuje vedle dalších osobnostních předpokladů obstát jedinci na trhu práce a u propuštěných osob z VTOS snížit případné riziko znovuoobnovení kriminálního chování s opětovným návratem do VTOS. (MS ČR, © 2016; Vágnerová, 2012) Vzdělávání je provázáno se zaměstnáváním. Jak vzdělávání, tak i zaměstnávání jako hlavní lidské činnosti participují na rozvoji jedince natolik významnou měrou, že patří mezi hlavní faktory spolupodílející se na resocializaci osob, které byly propuštěny z VTOS, a tak přispívají ke snížení rizika eventuální recidivy trestné činnosti. (MS ČR, © 2016)

Následující podkapitoly se věnují oblastem vzdělávání a zaměstnávání osob ve VTOS včetně jejich uplatnění na trhu práce po výkonu VTOS a umožňují pochopení této problematiky v širším kontextu.

2.1 Vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody

Koncepce vězeňství do roku 2025 vychází z předpokladu, že většina odsouzených v České republice má takový trest, že je z něj propuštěna, a proto je nutné dodržovat od prvního dne jejich výkonu trestu zásadní přístupy směřující k jejich přípravě na úspěšný život po propuštění. Tento pohled na průběh výkonu trestu směřuje význam jeho účelu ve prospěch odsouzeného jedince i společnosti a je odrazem moderní demokratické společnosti, jejímž cílem není osoby ve VTOS pouze izolovat od společnosti, ale aktivním přístupem jim za oboustranné spolupráce umožnit změnu, která vede k úspěšnému návratu do společnosti.

Koncepce se věnuje i stále aktuální problematice zaměstnávání osob ve VTOS a jejich výběrem na pracoviště, omezenými možnostmi výrobních a skladovacích prostor. Dále se zaměřuje i na význam provázanosti vzdělávacího systému a jeho překrývání s pracovními možnostmi, kdy popisuje častou situaci odsouzených, která je vede k rozhodování mezi zvyšováním kvalifikace a možným pracovním zařazením. Materiál přináší přehled nejvyššího dosaženého vzdělání odsouzených a jejich pracovního zařazení, z něhož plyne, že se jedná často o osoby s nízkým vzděláním, dovednostmi i pracovními

zkušenostmi a přímo apeluje na zvyšování kvalifikace odsouzených i jejich náležitého pracovního zařazování. (MS ČR, © 2016)

V současné době roste význam celoživotního učení celospolečensky. Od jedinců je vyžadován aktivní přístup ke vzdělávání, jeho rozšiřování a neustálá aktualizace. *„(Profesní) kvalifikace je odborná způsobilost jedince řádně a efektivně vykonávat všechny pracovní činnosti v konkrétním povolání. Odbornou způsobilost lze chápat jako soubor dovedností, znalostí, schopností a kompetencí, které jedinec postupně získává v průběhu odborné profesní přípravy (nebo v rámci školního vzdělávání) a v dalším profesním vzdělávání.“* (Veteška a Tureckiová, 2020, s. 88)

Cílem ve vzdělávání osob ve VTOS je nabídnout natolik kvalitní vzdělání, *„které umožní vězněným osobám obstát na pracovním trhu, získat po skončení výkonu trestu odnětí svobody stabilní zaměstnání a odpovídající příjem. Tím vzdělání patří mezi nejdůležitější a nejúčinnější resocializační nástroje a společně s dalšími také představuje jeden z nejsilnějších stabilizačních faktorů.“* (MS ČR, © 2016, s. 22) Dopad zvyšování vzdělanosti a rozšiřování pracovních zkušeností osob ve VTOS má pozitivní celospolečenský dopad. Zaměstnávání odsouzených v průběhu VTOS jim umožňuje *„udržet si či získat pracovní návyky a dává jim možnost vydělat si prostředky na řešení své finanční situace, včetně společensky velmi žádoucí úhrady nákladů spojených s trestnou činností – např. náklady trestního řízení, ale i plnění vyživovací povinnosti vůči rodině a hrazení dalších pohledávek.“* (tamtéž, s. 9)

Na úspěšném uplatnění jedince po propuštění z VTOS a snížení rizika recidivy mají velký vliv zejména osobnostní předpoklady odsouzeného, práce zaměstnanců vězeňské služby a dalších osob podílejících se na péči o odsouzené ve VTOS, ale i sama společnost, do které se jedinec navrácí. Záznam o odsouzení a uložení trestu evidovaný v Rejstříku trestů *„představuje překážku v přijetí osoby do zaměstnání, a to i v případě, kdy dřívější trestná činnost uchazeče o zaměstnání věcně vůbec nesouvisí s pracovní pozicí, o níž má zájem.“* (VS ČR, © 2017, s. 3)

Revidovaná a pozměněná Evropská vězeňská pravidla zdůrazňují význam vzdělávání osob ve VTOS s cílem otevřít vzdělávací možnosti všem těmto osobám v co nejkomplexnější nabídce tak, aby bylo naplněno jejich vzdělávání v adekvátním rozsahu a výši dle individuálních potřeb a zájmů. Upřednostňovány jsou osoby s potřebou rozvoje

gramotnosti, matematických základů, nedokončeného základního vzdělání a odborného vzdělání. Vzdělávání by mělo být integrováno do vzdělávacího systému daného státu takovým způsobem, aby propuštěné osoby mohly na své vzdělání navázat a dále je rozvíjet. Odsouzení, kteří se v průběhu svého naplánovaného režimu podílejí na vzdělávání v pracovní době, mají nárok na odpovídající finanční odměnu jako pracující. Celé vzdělávání odsouzených má být systematické, odpovídat délce pobytu osob ve vězení, zvyšovat jejich vzdělanostní úroveň a jejich šance na život bez recidivy kriminálního chování. Pravidla kladou jako požadavek na každé vězeňské zařízení zajištění knihovny s širokou nabídkou volnočasových a vzdělávacích zdrojů s požadavkem přístupnosti pro všechny vězněné osoby. (Council of Europe, © 2020)

Legislativa České republiky vychází z dlouhého historicko – filosofického kontextu vývoje Evropy a vyjadřuje její vztah k lidství a postoje k němu. Dle článku 33 Listiny základních práv a svobod (Usnesení č. 2/1993 Sb.) se vztahuje právo na vzdělávání na každého, čímž je nastaven základní přístup k osobám ve VTOS v oblasti vzdělávání. Výkon trestu není v pojetí platné legislativy České republiky jen určitou formou trestu za protiprávní jednání, ale i cestou k nápravě a pomoci nastavené dle individuálních potřeb osob ve VTOS. Dále je vzdělávání odsouzených upravováno zejména zákonem o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. (Zákon 561/2004 Sb.)

V zákonu o výkonu trestu odnětí svobody (Zákon č. 169/1999 Sb.), je věnována pozornost vzdělávání odsouzených v radě bodů. § 34 odst. 1 hovoří o umožnění získání základního či středoškolského vzdělání nebo jiných forem vzdělávání, které vedou k zvýšení pracovní kvalifikace u odsouzených. Dle § 34 odst. 2 je pro účely zmíněného zákona na odsouzené studující v denní formě pohlíženo jako na odsouzené, kteří jsou zařazeni do práce. Dle § 35 odst. 2 písm. d) jsou odsouzení zařazení do vzdělávacího programu osvobozeni od hrazení nákladů výkonu trestu, jestliže má vzdělávací program rozsah výuky minimálně dvacet jedna hodin výuky za týden. § 21 stejnojmenného zákona upravuje i možnost uspokojování kulturních potřeb odsouzených, kteří si mohou objednávat knihy, časopisy a denní tisk a půjčovat knihy z vězeňské knihovny.

Dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody je v § 2 poukázáno na to, že vzdělávání odsouzených je považováno za prostředek k realizaci stěžejních principů VTOS, významný

resocializační nástroj a jako nástroj k dosahování růstu pracovních dovedností, které jim umožní dle daných možností konkurenceschopnost a uplatnitelnost na trhu práce. (MS ČR, © 2016)

Vyhláška, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ukládá věznicím za povinnost, na základě komplexní zprávy o odsouzeném, vybrat program zacházení, jehož průběh dále upravuje. Vzdělávacími aktivitami je dle § 36 odst. 4 míněno:

„a) vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, b) vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu), c) vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky.“ (Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.)

Formální vzdělávání je možné realizovat formou primárního, sekundárního a terciálního vzdělávání. Akreditace umožňující výuku v rozsahu základní školy nebyla dle dostupných informací MŠMT ČR pro VS ČR udělena. Výuka obsahů základní školy je plněna prostřednictvím smlouvy za spolupráce s externími školami. Pro žáka je sestaven individuální vzdělávací plán. Dále je základní vzdělávání naplňováno i prostřednictvím kurzů.

Největší nabídka vzdělávání odsouzených ve VTOS je na poli sekundárního vzdělávání. Střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR (dále SOU VS ČR) má k dispozici devět školských vzdělávacích středisek (dále ŠVS). Tato odloučená pracoviště učiliště se nachází ve věznicích Heřmanice, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Světlá nad Sázavou, Valdice, Všehrda, Stráž pod Ralskem, Kuřim a Znojmo. (MS ČR, © 2016)

Sekundární vzdělávání probíhá i ve spolupráci s externími středními školami a jejich vzdělávacími nabídkami. (Mäsiarová, 2020) Doklady o dosaženém vzdělání nesmí být upraveny tak, aby bylo možno zjistit, že byly získány v průběhu VTOS. Odsouzení ve VTOS, kteří v jeho průběhu studium nedokončí, mají právo dokončit studium na dané škole. (MS ČR, © 2016)

Vysokoškolské vzdělávání nabízí např. Vazební věznice Praha Ruzyně, kde je realizován projekt za spolupráce s Katolickou teologickou fakultou UK s názvem Centrum pro vysokoškolské vzdělávání. Formou programu celoživotního vzdělávání zde mohou odsouzení muži ve VTOS studovat obor Teologické nauky. Ženy ve VTOS mohou studovat

ve Vazební věznici Praha Ruzyně v objektu Řepy kombinované studium Všeobecná sestra na 2. lékařské fakultě UK.

Neformální vzdělávání obsahuje aktivity vzdělávacího charakteru programu zacházení. Jedná se zejména o vzdělávací kurzy všeobecného zaměření, rekvalifikační kurzy, odborné kurzy aj.

Vzdělávání, které je ve věznicích nabízeno, vychází ze znalosti potřeb odsouzených osob. Tabulka č. 1 uvádí nejvyšší dosažené vzdělání odsouzených v roce 2020.

Tabulka 1: Odsouzení dle nejvyššího dosaženého vzdělání ke dni 31.12.2020

Nejvyšší dosažené vzdělání	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
Cizinec - nezjištěno	253	8	261	1,48
Zvláštní škola	386	42	428	2,43
Bez základního vzdělání	28	7	35	0,2
Nedokončené základní	247	23	270	1,53
Základní vzdělání	7 493	785	8 278	47
Vyučení bez maturity	5 824	329	6 153	34,94
Vyučení s maturitou	334	14	348	1,98
Středoškolské vzdělání bez maturity	60	11	71	0,4
Středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	212	51	263	1,49
Středoškolské odborné vzdělání s maturitou	1 041	151	1 192	6,77
Vyšší odborné	18	6	24	0,14
Vysokoškolské vzdělání - bakalářské	57	7	64	0,36
Vysokoškolské vzdělání - magisterské	57	12	69	0,39
Vysokoškolské vzdělání - inženýr	118	6	124	0,7
Vysokoškolské vzdělání - doktorské	24	8	32	0,18
Celkový součet	16 152	1 460	17 612	100,00

Zdroj: MÄSIAROVÁ, Lucie, 2020. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020*. [online]. Praha: Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. [cit. 2021-08-13]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

Nejpočetnější skupinu zde tvoří osoby se základním vzděláním (8278 osob), která tvoří téměř polovinu ze všech sledovaných úrovní. Druhou nejpočetnější skupinou jsou

osoby vyučené bez maturity, kterých je téměř 35 % (6153 osob). Z hlediska zranitelnosti na trhu práce si zaslouží pozornost i výrazně méně početně zastoupené skupiny, jejichž nejvyšším dosaženým vzděláním je zvláštní škola 2,43 % (428 osob), osoby bez základního vzdělání 0,2 % (35 osob) a osoby s nedokončeným základním vzděláním 1,53 % (270 osob).

Odpovědí na tento stav je zejména nabídka oborů SOU VS ČR respektující potřeby odsouzených vyplývající z jejich osobnostních charakteristik i délky trestu. Jak uvádí tabulka č. 2, SOU VS ČR nabízelo ve školním roce 2019/2020 obory a kurzy v délce osmnácti týdnů až tří let. (Mäsiarová, 2020)

Učební obor kategorie H obráběč kovů nabízí střední vzdělání s výučním listem. Absolvent tohoto tříletého učebního oboru je schopen uplatnění zejména jako soustružník, obráběč, frézař či brusič ve strojírenství a výrobních provozech. (MŠMT ČR, © 2020b) Tento obor ve školním roce 2019/2020 nabízela ŠVS Rýnovice, Valdice a Stráž pod Ralskem. (Mäsiarová, 2020)

Tabulka 2: Učební obory a kurzy nabízené SOU VS ČR ve školním roce 2019/2020

Školské vzdělávací středisko	Učební obor/kurz	Délka studia	Počet žáků	Počet absolventů	Doklad
Heřmanice	učební obor 26-51-E/01 elektrotechnické a strojně montážní práce	3 roky	33	11	výuční list
	kurz dělník v elektrotechnice	18 týdnů	12	11	osvědčení
	kurz strojírenské a zámečnické práce	18 týdnů	22	11	osvědčení
	kurz FIE	36 týdnů	11	-	-
Pardubice	učební obor 65-51-E/02 práce ve stravování	2 roky	64	29	výuční list
	kurz anglický jazyk	36 týdnů	26	12	potvrzení
	kurz základy PC	36 týdnů	22	10	potvrzení
	kurz keramik	36 týdnů	15	10	potvrzení
	kurz malíř - natěrač	36 týdnů	19	11	potvrzení
	kurz FIE	36 týdnů	37	19	potvrzení
	kurz včelař	36 týdnů	19	10	potvrzení
Plzeň	učební obor 23-51-E/01 strojírenské práce	3 roky	77	32	výuční list

Plzeň	kurz dělník v elektrotechnice	36 týdnů	13	12	osvědčení
	kurz praktické dovednosti	36 týdnů	23	10	potvrzení
	kurz 3D tisk	36 týdnů	20	-	-
	kurz německý jazyk	36 týdnů	10	-	-
	kurz český jazyk	36 týdnů	10	-	-
	kurz základní škola	36 týdnů	24	-	-
	kurz FIE	36 týdnů	7	-	-
Rýnovice	učební obor 23-56-H/01 obráběč kovů	3 roky	103	27	výuční list
	kurz knihař	36 týdnů	8	2	potvrzení
	kurz FIE	36 týdnů	69	-	-
Světlá nad Sázavou	učební obor 69-54-E/01 provozní služby	2 roky	40	14	výuční list
	učební obor 31-59-E/02 šití prádla	2 roky	18	0	výuční list
	kurz český jazyk pro cizince	36 týdnů	15	10	potvrzení
	kurz základy PC	18 týdnů	29	17	potvrzení
	kurz keramik	36 týdnů	16	10	potvrzení
	kurz základní škola	36 týdnů	39	19	potvrzení
	kurz FIE	36 týdnů	102	-	-
Valdice	učební obor 23-56-H/01 obráběč kovů	3 roky	71	17	výuční list
	kurz knihař	36 týdnů	12	12	potvrzení
	kurz malíř - natěrač	36 týdnů	12	12	potvrzení
	kurz FIE	36 týdnů	24	19	potvrzení
	kurz svářeč	4 týdny	24	23	potvrzení
	kurz CNC obrábění, robotika a 3D tisk	36 týdnů	12	12	potvrzení
Všehrady	učební obor 33-57-E/01 dřevařská výroba	3 roky	36	8	výuční list
	učební obor 65-51-E/02 práce ve stravování	2 roky	44	10	výuční list
	učební obor 26-51-E/01 elektrotechnické a strojně montážní práce	3 roky	7	11	výuční list
	kurz zámečník	36 týdnů	15	14	osvědčení
	kurz zedník	36 týdnů	28	21	potvrzení
	kurz celoživotní vzdělání	36 týdnů	12	12	potvrzení
	kurz FIE	36 týdnů	16	10	potvrzení
	kurz zahradník	36 týdnů	12	12	potvrzení
	kurz malíř - natěrač	36 týdnů	31	17	potvrzení

Kuřim + Znojmo	učební obor 65-51-E/02 práce ve stravování	2 roky	42	15	výuční list
	kurz celoživotní vzdělání	36 týdnů	28	18	potvrzení
	kurz příprava teplých pokrmů	36 týdnů	24	24	osvědčení
	kurz výpomoc při obsluze hostů	36 týdnů	13	7	potvrzení
	kurz FIE	36 týdnů	37	25	potvrzení
Stráž pod Ralskem	učební obor 23-56-H/01 obráběč kovů	3 roky	46	16	výuční list
	kurz Strojírenský technik projektant	18 týdnů	14	9	potvrzení
	kurz strojírenské a zámečnické práce	36 týdnů	12	12	osvědčení
	kurz FIE	36 týdnů	33	27	potvrzení

Zdroj: MÄSIAROVÁ, Lucie, 2020. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020*. [online]. Praha: Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. [cit. 2021-08-13]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

Učební obor kategorie E práce ve stravování umožňuje získat střední vzdělání s výučním listem. Jedná se o dvouletý učební obor. Absolventi naleznou uplatnění při pomocných pracích ve stravovacích službách, obzvláště jako pomocní kuchaři nebo v provozovnách rychlého občerstvení. (MŠMT ČR, © 2020k) Tento obor ve školním roce 2019/2020 nabízela ŠVS Pardubice, Všehrady, Kuřim a Znojmo. (Mäsiarová, 2020)

ŠVS Heřmanice a Všehrady umožňovala studium tříletého učební oboru elektrotechnické a strojně montážní práce poskytujícího střední vzdělání s výučním listem. (tamtéž) Absolventi mohou provádět nenáročné činnosti při zajišťování chodu při výrobě elektrotechnických zařízení, jejich montáži i demontáži. (MŠMT ČR, © 2020c)

Dvouleté učební obory kategorie E provozní služby a šití prádla nabízí odsouzeným ženám ve VTOS ŠVS Světlá nad Sázavou. (Mäsiarová, 2020) Dosažený stupeň vzdělání u obou oborů je střední vzdělání s výučním listem. Absolventi oboru provozní služby se uplatní především při úklidových pracích zdravotnických, sociálních a ubytovacích zařízeních a administrativních ploch, jako hospodyně apod. (MŠMT ČR, © 2020l) Absolventi šití prádla naleznou uplatnění v povolání šička obzvláště při šití kusové výroby v textilních i oděvních firmách. (MŠMT ČR, © 2020g)

ŠVS Všechny nabízelo ve školním roce 2019/2020 tříletý obor kategorie E dřevařská výroba. (Mäsiarová, 2020) Absolvent oboru získá střední vzdělání s výučním listem a uplatní se v dřevozpracující výrobě jako pracovník provádějící jednodušší pracovní činnosti. (MŠMT ČR, © 2020h)

Tříletý obor učební obor strojírenské práce nabízí ŠVS Plzeň. (Mäsiarová, 2020) Absolvent úspěšným ukončením oboru získává střední vzdělání s výučním listem a nalezne uplatnění zejména jako strojírenský dělník a dělník nabízející práce v oblasti servisu motorových vozidel či automontážník. (MŠMT ČR, © 2020a)

ŠVS Plzeň a ŠVS Světlá nad Sázavou umožňovaly ve školním roce 2019/2020 kurz základní škola (Mäsiarová, 2020) významný pro osoby s potřebou získání základního vzdělání a nejcitlivější na riziko z hlediska dostatečné úrovně kvalifikace pro uplatnění na trhu práce. Dokladem o absolvování není vysvědčení, ale potvrzení o absolvování vzhledem k tomu, že VS ČR není držitelem akreditace umožňující výuku v rozsahu základní školy.

Dále ŠVS nabízelo ve školním roce 2019/2020 řadu kurzů, jakými byly např. jazykové kurzy či kurzy zaměřené na práci počítačem. Všechna ŠVS nabízela kurz FIE (tamtéž) zaměřený na metodu profesora Reuvena Feuersteina Instrumentálního obohacování. Tento intervenční program „*vychází z principů strukturální kognitivní modifikovatelnosti a zkušenosti zprostředkovaného učení, tzn. z pohledu na lidský organismus jako na otevřený systém schopný adaptace a změny. Podstatou metody je stimulace kognitivního rozvoje, který umožňuje školní, sociální a osobnostní růst.*“ (Katedra psychologie PedF UK, © 2021)

Nabídka ŠVS odráží možnosti ze stran osob ve VTOS, ale naráží i na vlastní hranice, které jsou dány prostorami vhodnými pro výchovně vzdělávací aktivity. I tak ale s ohledem na nejvyšší dosažené vzdělání odsouzených ve VTOS nabídka vzdělávání, zejména v oblasti rozšiřování kvalifikace pro uplatnění na trhu práce, umožňuje výběr vhodného vzdělávání.

2.2 Zaměstnávání ve výkonu trestu odnětí svobody

Zaměstnávání odsouzených je v průběhu VTOS provázáno s jejich uplatnitelností na trhu práce po propuštění. Práce vězněných osob a význam utváření pracovních návyků je natolik společensky významnou oblastí, že ji upravují i revidovaná a pozměněná Evropská

vězeňská pravidla. Pravidla kladou požadavek na výběr práce takovým směrem, aby v jejím důsledku došlo z udržování a zvyšování schopností vězněných osob, které by jim umožnily odpovídající výdělečné činnosti po propuštění. Charakter práce má být takový, aby co nejvíce odpovídal podmínkám běžného pracovního života. V rámci možností daných výkonem trestu by odsouzení měli mít možnost vzhledem ke své kvalifikaci a zájmům výběr vhodné práce, která je i náležitě odměňována. V souvislosti s prací je významný i odpočinek, který by měl činit minimálně jeden den v týdnu a čas na vzdělávání i ostatní činnosti. Práce tak není kladena do popředí na úkor ostatních činností osob ve VTOS. Prostor pro vzdělávání vedle zaměstnávání je zde jasně formulován. (Council of Europe, © 2020)

V České republice je zaměstnávání odsouzených ve VTOS upraveno zejména zákonem o výkonu trestu odnětí svobody (Zákon č. 169/1999 Sb.) v § 28, který hovoří o povinnosti odsouzeného „*pracovat, pokud je mu přidělena práce a není uznán dočasně práce neschopným nebo není po dobu výkonu trestu uznán zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce.*“ Na základě komplexní zprávy o odsouzeném je odsouzenému volen program zacházení. Průběh realizace programu zacházení a zaměstnávání osob stanovuje vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Za pracovní aktivity programu zacházení se považují dle § 36 odst. 3 této vyhlášky: „*a) zaměstnávání, b) práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice (§ 32 odst. 2 zákona), c) pracovní terapie, vedená zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním.*“ (Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.)

Zákon o Vězeňské a justiční stráží České republiky (Zákon č. 555/1992 Sb., § 2, odst. 1, písm. g) a h) ukládá Vězeňské službě úkoly, mezi které náleží vytvářet „*podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody*“ a dále provozovat „*hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby.*“

Při zaměstnávání osob s kriminální minulostí je vhodné pohlížet na specifika práce s nimi v souvislosti s jejich průběhem VTOS a s tím souvisejících potřeb. Odsouzení v průběhu VTOS mohou pracovat ve vnitřním provozu věznic např. při úklidu či v kuchyni. Dále mohou být zaměstnávání ve Střediscích hospodářské činnosti VS ČR, kdy pracují ve věznici. Jejich činnost zde vyplývá z potřeb Střediska hospodářské činnosti. Může se jednat např. o zámečnické práce, úklidové práce či montážní práce. V rámci areálu věznice mohou

osoby ve VTOS pracovat i pro jiné zaměstnavatele ze stran firem, jejichž výroba je možná v prostředí konkrétní věznice. Vysoké nároky jsou zde kladeny jak na zaměstnavatele, tak na VS ČR z hlediska vstupních investic pro vznik provozu a otázky bezpečnosti. Za přesně stanovených podmínek mohou být odsouzení zaměstnávání vzhledem k svému trestu a zařazení i mimo věznici. Jedná se v poměru k celku o menší část odsouzených, jejich počet je vzhledem k výstupům z VTOS proměnlivý. Tato skupina odsouzených je vytížená a vyhledávaná. Odsouzení ve venkovních pracovištích pracují zejména v komunálních službách i pod soukromými podnikatelskými subjekty. (VS ČR, © 2017; VS ČR, © 2021ch)

Zcela jinou skupinou jsou osoby propuštěné z VTOS. Jedná se o citlivou skupinu, které se dotýká řada sociálních i ekonomických obtíží, mezi něž se řadí zejména *„šok ze svobody, změna životních podmínek, zadluženost, předsudky okolí.“* (VS ČR, © 2017, s. 7)

Jako nejcitlivější skupinu ze všech osob s kriminální minulostí lze označit osoby podmíněčně propuštěné. Jejich obtíže jsou stejné jako u výše uvedené skupiny, avšak jejich výstup z VTOS je podmíněn plněním řady striktních podmínek. *„Jedná se tedy o skupinu zvýšeně citlivou a zranitelnou, když jejich návrat do věznice hrozí nejen v důsledku páchání případné další trestné činnosti, ale i jen v případě neplnění uložených podmínek.“* (tamtéž, s. 8)

Poslední skupinu tvoří osoby podmíněčně odsouzené nebo ty, které vykonávají trest domácího vězení. U obou skupin se neprojevuje vysoká sociální zátěž jako u výše uvedených skupin. Trest odnětí svobody těmto skupinám hrozí pouze v případě neplnění stanovených podmínek.

Jak je výše uvedeno, nenachází se osoby se zátěží kriminální minulosti ve stejné situaci. Některé skupiny jsou citlivější na riziko znovuoobnovení kriminální činnosti a tím i recidivy se značnými ekonomickými a sociálními problémy, jiných se tyto problémy týkat nemusí. Při pohledu na situaci jednotlivých osob je třeba brát v ohled nejen vnější faktory ovlivňující jejich postavení ve společnosti, ale i vnitřní, jakými je jejich potenciál uplatnitelnosti na trhu práce, osobnost a přístup k situaci jako možné životní změně.

Mezi vhodná doporučení pro potencionální zaměstnavatele osob s kriminální minulostí patří vytvoření prostředí stability, jistoty a pravidelnosti při zařazování těchto osob do zaměstnávání. Zaměstnání je vhodné volit kontinuální s každodenní docházkou v délce trvání alespoň šest měsíců. Přístup k osobám s kriminální minulostí vyžaduje pevné a

důsledné vedení za současné tolerance k drobným selháním v oblasti přivykání osob bez pracovní minulosti na běžné pracovní návyky související s každodenní prací v konkrétním oboru. (VS ČR, © 2017)

Tabulka č. 3 uvádí údaje o vývoji zaměstnanosti odsouzených v časovém období let 2015 – 2020. Zajímavostí je, že údaje v ní jsou zpracovávány dle nové metodiky pro klasifikaci zaměstnanosti odsouzených. Nová metodika mezi pracující započítává pouze ty osoby, které pracovaly za finanční odměnu. V tabulce zaměstnaných tak nejsou pod pojmem zaměstnaný skryté osoby pracující v rámci režie věznice nebo osoby, které se vzdělávají. (VS ČR, © 2021h)

Tabulka 3: Zaměstnanost odsouzených

Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Procentuální zaměstnanost	44,93 %	50,38 %	56,23 %	59,89 %	58,65 %	53,74 %
Počet zaměstnaných odsouzených	6 021	7 606	8 449	8 858	8 615	7 561
Odsouzení zaměstnaní v provozovnách Středisek hospodářské činnosti VS ČR	1 720	2 999	3 457	4 191	4 181	3 714
Odsouzení zaměstnaní u podnikatelských subjektů	1 646	1 954	2 265	1 906	1 605	1 006
Celkový počet vězňů	20 866	22 481	20 789	20 215	19 717	18 606

Zdroj: Vlastní zpracování dle předlohy VS ČR, © 2021h. *Vývoj zaměstnanosti vězňů* [online]. Praha: VS ČR. [cit. 2021-08-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/aktualni-pocty-zamestnanych-veznu>.

Znesnadnění získání pracovních příležitostí po výstupu z trestu může u osoby, která je stigmatizována kriminální minulostí vést k páchání další trestné činnosti. Takováto stigmatizace může ve svém důsledku vést k nenaplnění nejdůležitější funkce trestu, kterou je náprava jedince. Záměrem zaměstnávání osob vedených v evidenci Rejstříku trestů je umožnit jim v momentě, kdy se nacházejí v problematické sociální situaci nový začátek.

Nejedná se však o nutnost zaměstnat všechny osoby s kriminální minulostí bez ohledu na potřeby potencionálních zaměstnavatelů, ale těm jedincům, kteří mají zájem o pracovní příležitost a jsou ochotni a schopni pracovat na zvyšování své kvalifikace, aby uspěli na zdravém pracovním trhu, byli konkurence schopní a pro zaměstnavatele jako zaměstnanci přínosní. Zaměstnávání osob s kriminální minulostí přispívá k snižování recidivy, ale i reálné možnosti vymahatelnosti případné náhrady škody, která vznikla předchozím trestným činem. (VS ČR, © 2017)

Úspěšnost osob na poli znovuzачlenění do společnosti a trhu práce souvisí s osobností jedince s kriminální minulostí i postoji celé společnosti vůči nim. Zaměstnávání osob s kriminální minulostí *„vyžaduje intenzivní úsilí směřované z pozice státu do sféry pracovního uplatnění osob, propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody s tím, že vynaložené náklady nemohou nikdy převýšit nejenom vysoce finančně náročný výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody ve vězeňských zařízeních, ale především společenský užitek zvýšení bezpečnosti a snížení počtu obětí trestných činů.“* (tamtéž, s. 13)

2.3 Uplatnění osob po výkonu trestu odnětí svobody na trhu práce

Jedinci se během svého života ve věznici adaptují na její podmínky. V průběhu VTOS nezávisle na své vůli prochází procesem zvaným prizonizace. Jedná se o specifickou adaptaci na vězeňský život. V rámci prizonizace jsou osvojovány nové vzorce chování, které jsou pro odsouzeného jedince výhodné. Zároveň dochází k útlumu chování významného pro běžný život mimo vězení. Osoby, které prošly tímto procesem viníky svých případných sociálních a ekonomických selhání často spatřují ve společnosti a druhých lidech. Závislost na institucích je pro ně typickým rysem. Často se jedná o jedince, kteří nejsou kvalifikováni pro práci a mají spíše nižší vzdělání. Jejich profesní kompetence jsou tak na nízké úrovni. (Veteška a Fischer, 2020)

V souvislosti s prizonizací dochází u vězněných jedinců k institucionalizaci a ideologizaci. V průběhu procesu institucionalizace dochází k adaptaci jedince na vysoce uspořádaný a řízený systém organizace výkonu trestu ve věznici, v jehož průběhu přenechává jedinec veškerou snahu a obstarávání denních záležitostí na druhých. Tato změna chování má negativní vliv i na osobnost jedince, který se stává apatický, nesamostatný a závislý na druhých bez zájmu o vytváření aktivity ze své strany. Toto

naučené chování je obzvláště nebezpečné po ukončení výkonu trestu, protože veškerou iniciativu a zájem přenechává na institucích a vidí je i jako zodpovědné za svou situaci a plánování budoucnosti.

V průběhu procesu ideologizace jedinec přijímá normy a pravidla daná prostředím instituce. Často dochází k interiorizaci těchto norem a nastavení nového hodnotového systému. V rámci prostředí věznice dochází konkrétně k identifikaci se skupinou spoluvězněných osob. Jako minoritní skupina se pak vymezují proti svému okolí, kterým jsou zejména zaměstnanci VS ČR. (Němec, 1993, cit. dle Vágnerová, 2012)

Jak uvádí Vágnerová (2012), adaptovaný jedinec na vězeňský život po čase ztrácí vhodné návyky a dovednosti umožňující bezproblémový život ve společnosti. Nejen z tohoto důvodu je velmi významná psychologická a speciálně pedagogická péče o odsouzené a jejich příprava na výstup z VTOS do běžného života, ale i následné podpora. Odsouzené je nutno motivovat k vhodným strategiím jednání a stimulovat k chování, které je sociálně přijatelné.

Využívanou metodou při práci s odsouzenými je behaviorální a kognitivní psychoterapie. Při behaviorálních technikách využívanými s odsouzenými dochází k tréninku, který podporuje výběr vhodných vzorců chování a minimalizaci nepatřičných schémat chování. Kognitivní techniky umožňují pochopení a porozumění klíčových problematických podnětů a situací včetně uvědomění si vlastního reagování v nich. Uvědomění si těchto vztahů může vést u odsouzených ve VTOS k pochopení souvislostí, které je vedou k problémovému chování a recidivě.

Mezi významné faktory, které snižují recidivu po propuštění patří zvýšení kvalifikace odsouzených ve VTOS i jejich vzdělání vůbec. Mezi další významné faktory snižující recidivu náleží posílení kontaktů s rodinou. Výsledkem podpory rodinných vazeb je udržení zázemí pro odsouzeného po propuštění.

I když je průběh VTOS a přizpůsobení se podmínkám života ve věznici náročný, je i jednou z příčin zátěže i samotné propuštění z VTOS. „*Propuštění z výkonu trestu bývá spojeno s tzv. krizí ze svobody.*“ (tamtéž, s. 828) Míra této krize je gradována délkou odnětí svobody a souvisí s náhlou změnou prostředí. Adaptační fáze na běžný život je velmi citlivým obdobím pro vznik recidivy kriminálního chování. Proces navracení jedince do běžného života a společnosti je ovlivněn řadou okolností. Nejvýznamnější vliv na tento

proces má samotná osobnost propuštěného jedince, jeho odolnost vůči zátěži, schopnosti či adekvátní motivace pro úspěšné navrácení do života. Úspěšný návrat do společnosti ovlivňuje i kvalita sociálních vztahů, které jedinec má a osoby, se kterými tyto vztahy navázal, materiální zázemí umožňující alespoň základní zázemí a práce. (Vágnerová, 2012)

Na vznik recidivy kriminálního chování má velký vliv kvalita sociálního zázemí propuštěného. „*Pobyt ve věznici funguje jako sociální stigma.*“ (tamtéž, s. 828) Sociální vazby bývají často zpretrhané a ochota navázání nových vztahů souvisí s akceptací sociálního statusu propuštěného. Udržování vztahů s bývalými odsouzenými je významným rizikem recidivy. Naopak návrat k fungující rodině s materiálním zázemím toto riziko snižuje. Návrat do zaměstnání je významnou zátěží, která je významně komplikována nabídkou a zájmem společnosti na navrácení jedince do společnosti. Přičemž právě kvalita či znovuoobnovení pracovních návyků je významným prvkem rozhodujícím o návratu jedince k recidivě kriminálního chování. (tamtéž)

„*Analýza skupiny trestaných ukazuje, že častěji jde o jedince s nižším vzděláním, 40 % z nich není ani vyučeno, nemají žádnou profesní kvalifikaci. Nejsou schopni systematicky pracovat, zaměstnání těžko získávají, a pokud je získají, dlouho jim nevydrží.*“ (tamtéž, s. 826) Výše uvedené faktory vedou k izolování jedinců od společnosti, do níž mají na základě svých předpokladů obtíže se navrátit a která je zároveň zdrženlivá je přijímat.

Problematické integrace osob po VTOS do společnosti se věnuje mimo jiné nestátní nezisková organizace RUBIKON Centrum. Již samotný název upozorňuje na význam onoho překročení pomyslné čáry, které má nezvratné důsledky na následující život.

Tato organizace se spolupodílela na vzniku zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě a vzniku této služby jako takové. (RUBIKON Centrum, z. ú., © 2021a)

Organizace mimo jiné provozuje ve Věznici Vinařice šicí dílny (RUBIKON Centrum, z. ú., © 2021b) a vytvořila Studii k problematice rovného zacházení (Veszelei, 2015), ve které zdůrazňuje nutnost považovat problematiku související se záznamem v Rejstříku trestů a s ní související recidivu kriminální činnosti za celospolečenský problém.

Znesnadněná možnost získat zaměstnání souvisí s přístupy na straně nabídky i poptávky po zaměstnání. Mezi obtížemi, se kterými se lidé po výstupu z VTOS musí potýkat jsou zejména „*nedostatečná orientace na trhu práce, nízká kvalifikace, absence zkušeností s legálním zaměstnáním, snížené pracovní návyky, slabá finanční gramotnost, zadluženost,*

minimální právní povědomí, nedostatečné sociální zázemí a existenciální problémy, nezajištěné bydlení, ohrožení sociálním vyloučením, nízké sebevědomí, psychické obtíže.“ (Veszelei, 2015, s. 9) Ze strany zaměstnavatelů jde často o dokládání výpisu z Rejstříku trestů. Avšak dle právních předpisů, jakými je Listina základních práv a svobod, zákoník práce, zákon o zaměstnanosti, či tzv. antidiskriminační zákon, nemá strana poptávky po práci zákonné právo odmítnout stranu nabídky na základě záznamu v Rejstříku trestů. (Usnesení č. 2/1993 Sb.; Zákon č. 262/2006 Sb.; Zákon č. 435/2004 Sb.; Zákon č. 198/2009 Sb.; Veszelei, 2015) Hubálek, Štěpánková a Zamboj (2008, s. 37) uvádí, že výjimku zde tvoří skupina zaměstnání upravovaná specifickými zákony, jakým je např. služební zákon, jímž autoři mají na mysli § 25 odst. 1 písm. d), zákona o státní službě (Zákon č. 234/2014 Sb.), kde je s ohledem na váhu daných profesí vyžadována bezúhonnost. Zároveň hodnotí nárok zaměstnavatele na předložení výpisu z Rejstříku trestů z hlediska podmínky přiměřenosti jako sporný s ohledem na zákonná ustanovení. *„V případech, kdy požadavek doložení bezúhonnosti předložením výpisu z rejstříku trestů není stanoven právním předpisem, záleží čistě na úvaze zaměstnavatele, zda a jakou formou bude chtít případně bezúhonnost doložit. Vždy však musí existovat určitá souvislost s povahou nabízené práce.“* (Hubálek, Štěpánková a Zamboj, 2008, s. 37)

Organizace RUBIKON Centrum ve své Studii k problematice rovného zacházení (Veszelei, 2015) uvádí i příklady dobré praxe, v nichž jmenuje některé organizace, které zaměstnávají bývalé odsouzené se záznamem v Rejstříku trestu, mezi nimiž je např. kavárna Dismas, Toyota Tsusho Europe S. A, CDV služby s. r. o. či společnost Skanska.

Problém se záznamem v Rejstříku trestu nemají propuštěné osoby z VTOS jen v případě hledání zaměstnání, ale i v případě snahy o podnikání. Například obory vzdělávání kategorie E, jakými jsou např. zednické práce a malířské a natěračské práce, přináší za splnění kritérií daných zákonem o živnostenském podnikání (Zákon č. 455/1991 Sb.), možnost získání živnostenského listu a podnikání v oboru. Absolventi tak mohou pracovat jako osoby samostatně výdělečně činné s živnostenským listem určeným pro výkon řemeslné živnosti zednictví či pro výkon řemeslné živnosti malířství, lakýrnictví a natěračství. (NPI ČR, © 2021f, NPI ČR, © 2021c)

Zákon o živnostenském podnikání (Zákon č. 455/1991 Sb.) v § 6 ve všeobecných podmínkách vztahujících se k provozování živnosti stanovuje jako kritéria plnou

svéprávnost a bezúhonnost. Tuto bezúhonnost osoby prokazují výpisem z evidence Rejstříku trestů. Za bezúhonného není považován v této souvislosti ten, kdo spáchal úmyslný trestný čin, který měl souvislost s podnikáním nebo jeho předmětem.

Podmínky zahlazení odsouzení stanovuje trestní zákoník. Zahlazení odsouzení provádí soud, v případě že odsouzený vedl po výkonu trestu „*řádný život nepřetržitě po dobu nejméně a) patnácti let, jde-li o odsouzení k výjimečnému trestu, b) deseti let, jde-li o odsouzení k trestu odnětí svobody převyšujícímu pět let, c) pěti let, jde-li o odsouzení k trestu odnětí svobody převyšujícímu jeden rok, d) tří let, jde-li o odsouzení k trestu odnětí svobody nepřevyšujícímu jeden rok nebo k trestu vyhoštění, e) jednoho roku, jde-li o odsouzení k trestu domácího vězení, k trestu propadnutí majetku, k trestu propadnutí věci, k trestu zákazu pobytu, k trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce nebo k peněžitému trestu za zvlášť závažný zločin.*“ (Zákon č. 40/2009 Sb., § 105, odst. 1)

Zahlazením odsouzení dochází k výmazu záznamu z Rejstříku trestů. K výmazu z Rejstříku trestů může dojít i dříve na základě žádosti o zahlazení a jejího zvážení soudem. (RUBIKON Centrum, z. ú., © 2017)

Jak z výše uvedeného vyplývá, záleží úspěšnost návratu jedince do společnosti a běžného života jak na jedinci samotném, tak na přístupu společnosti a její ochotě jedince přijmout. Jedním z hlavních důvodů recidivy jsou „*absence pracovního uplatnění a zadluženost.*“ (Veszelei, 2015, s. 7) Minimalizace recidivy kriminálního chování je v zájmu celé společnosti nejen s ohledem na jedince, ale i náklady spojené s výkonem trestu. (tamtéž)

3 Věznice Vinařice

Věznice Vinařice je určena pro VTOS odsouzených s ostrahou ve vysokém stupni zabezpečení a VTOS odsouzených s ostrahou ve středním stupni zabezpečení. (VS ČR, © 2019)

Původně vznikla roku 1945 jako tábor pro válečné zajatce. Mezi lety 1949 až 1955 byly prostory věznice využívány pro odsouzené na nucené práce. Vznik vlastní věznice se datuje do roku 1955 tajným rozkazem, které vydalo MV ČR. Od počátku vzniku byla věznice mužská. Sedmdesátá léta byla ve věznici spojena s rozsáhlou modernizací a budováním s cílem navýšit dle možností kapacitu, aby zde mohlo být ubytováno kolem dvou tisíc odsouzených, z nichž se většina uplatnila v dolech na Kladensku a také jeho těžkém průmyslu, kterým bylo město vyhlášeno. (VS ČR, © 2021f)

V devadesátých letech probíhaly ve věznici značné profilační, ale i architektonické změny. Byla vybudována ubytovna s čtyřmi sty místy. Tím byla kapacita věznice značně rozšířena. Došlo k rozvoji zájmových, výchovných a vzdělávacích možností v práci s odsouzenými. Rekonstrukce a modernizace jednotlivých budov se odrazila na zvýšení úrovně sociálních podmínek života ve věznici. Po řadě změn byla věznice mezi lety 2007 až 2017 profilována pro kategorie odsouzených v ostrahu C a dozorem B. Roku 2017 došlo ke změně v systému vnější diferenciaci, v jejímž souladu došlo k zařazení věznice do kategorie s ostrahou s vyšším a středním stupněm zabezpečení. V současné době je kapacita věznice určena pro 854 odsouzených. (VS ČR, © 2021a)

3.1 Práce s odsouzenými a oddělení pro odsouzené

Po příchodu do věznice jsou odsouzení umístováni do nástupního oddělení, kde dochází k seznámení s jejich právy a povinnostmi v rámci života ve věznici. Odsouzení se podrobují odborným posouzením, na základě nich jim je nastaven program zacházení. (VS ČR, © 2021b)

Programy zacházení mají za cíl dosáhnout účelu výkonu trestu. Obsahují souhrn přesně stanovených činností, kterých se má odsouzený povinně účastnit a těch, které může vykonávat nepovinně. Programy zacházení se zaměřují na snižování identifikovaných rizik, trestnou činnost, za niž jsou aktuálně odsouzeni a na rozvoj a podporu ochranných faktorů.

Program zacházení probíhá ve dvou rovinách. První rovina je zaměřena na snižování rizik, která jsou potencionálními spouštěči opakovaného budoucího selhání. Druhá rovina je formou hierarchizovaných penitenciárních programů zacílena na pochopení souvislostí s pácháním trestné činnosti a schopností předcházet situacím, které k ní směřují. (VS ČR, © 2021d)

„Cíle programů zacházení s pachateli, které se soustředí na osobnost odsouzených jedinců, jsou nejlépe dosažitelné v případě zaměření se na specifické problémy spojené s jejich chováním. Může se jednat o problémy, které vyvrcholily v době spáchání trestného činu nebo o problémy, které jsou důsledkem zkušeností získaných během pobytu ve vězení.“ (Jůzl, 2017, s. 369)

Program zacházení sestavuje speciální pedagog na základě komplexní zprávy vztahující se k odsouzenému. Program zacházení není neměnným dokumentem. Během výkonu trestu se jeho cíle i aktivity mohou aktualizovat dle potřeb odsouzeného. Program zacházení je vychovatelem průběžně vyhodnocován. Vyhodnocení může být následně podkladem při rozhodování o osobě ve VTOS i pro potřebu soudu v případě jednání např. o podmíněném propuštění. Program zacházení je tak významným výchovným prostředkem. (VS ČR, © 2019)

Odborné posouzení, které je na nástupním oddělení prováděno, může vést k požadavku umístění odsouzeného na oddíly, kde je pracováno se specifickými způsoby zacházení. (VS ČR, © 2021b)

Ve Věznici Vinařice jsou mimo jiné specializované oddíly pro VTOS odsouzených ve vysokém stupni zabezpečení, kteří mají duševní poruchy a poruchy chování a pro VTOS odsouzených ve středním i vysokém stupni zabezpečení s mentálním postižením. Oddělení, které je specializované pro VTOS odsouzených s mentálním postižením, má jako hlavní cíl minimalizaci následků prizonizace u těchto jedinců. Na specializovaném oddělení dochází k jejich přísné ochraně před projevy případného násilí ze strany spoluodsouzených. Zároveň jsou na tomto oddílu posilovány sociální kompetence odsouzených jako příprava na život po propuštění z výkonu trestu. (VS ČR, © 2019)

U odsouzených se somatickým oslabením a mentálním postižením je na oddíle snížena na minimum možnost zneužívání druhými a zároveň zde dochází k zajištění rovných podmínek. Prostředí specializovaného oddílu jim umožňuje výkon trestu v adekvátním

prostředí, které nebude mít dále zhoršující účinky na jejich psychický stav. (VS ČR, © 2021b)

Na specializovaném oddíle pro VTOS určeném pro odsouzené s poruchami chování a duševními poruchami je uplatňován terapeutický program pro pachatele, kteří se dopustili násilné trestné činnosti, odborně nazývaný program pro komunitně emocionálně motivované pachatele násilné trestné činnosti. Terapeutický program směřuje k vytvoření odpovídajícího náhledu odsouzených na násilnou trestnou činnost, kterou spáchali a snižování potencionální recidivy i rizik v dané oblasti. Program umožňuje posílit náhled na sebe sama a dosáhnout změny postojů, které jsou rizikové včetně vzorců myšlení a následného chování k sociálně žádoucímu jednání. (VS ČR, © 2019)

Metody, které jsou zde využívány stojí na technikách kognitivně – behaviorální psychologie. Je zde dodržován komunitní systém, režimové denní uzpůsobení a návyky včetně pracovní terapie, jejichž výsledkem je prevence možné recidivy trestných činů násilného charakteru. (VS ČR, © 2021b)

Oddíl s terapeutickým programem je i tzv. bezdrogová zóna, který je zřízen pro odsouzené, kteří byli uživateli drog. (VS ČR, © 2019) Terapeutický program je zde zaměřen na motivování osob k abstinenci a utváření odpovědnosti za sebe sama související se změnou hodnotového systému a následné životní dráhy včetně změny perspektiv budoucnosti. Na oddělení je aplikován princip terapeutické komunity za absolvování jednotlivých fází rozvoje osobnosti a sebeuvědomění. (VS ČR, © 2021b)

Místem pro nalezení orientace v současných technických inovací a běžném občanském životě je výstupní oddíl, který umožňuje vytvoření co nejvhodnějších podmínek v rámci možnosti VTOS pro plynulý přechod jedince do společnosti. Mezi jeho specifika patří zejména zaměření na sebeobslužné činnosti, ale i možnost opuštění věznice za doprovodu pověřeného zaměstnance věznice. (VS ČR, © 2019)

3.2 Možnosti vzdělávání odsouzených ve Věznici Vinařice

S odsouzenými je pracováno na osobnostním rozvoji i mimo jednotlivé specializované oddíly. Při práci s odsouzenými jsou uplatňovány speciální aktivity výchovného charakteru, které jsou prováděné specialisty z řad zaměstnanců. Mohou probíhat skupinovou i

individuální formou psychologického a pedagogického působení. Smyslem aktivit je účelné a aktivní trávení času ve věznici. Aktivity rozvíjejí jedince v oblastech sociálních i manuálních dovedností, formují jeho postoje ke společnosti a umožňují jeho lepší uplatnění ve společnosti po VTOS. Věznice nabízí i duchovní činnost pro odsouzené prostřednictvím vězeňského kaplana i jiných zástupců církví. (VS ČR, © 2021f)

Ve věznici působí Církev adventistů sedmého dne, Církev bratrská, Církev římskokatolická, Českobratrská církev evangelická a Náboženská společnost Svědkové Jehovovi. V případě zájmu mohou v areálu věznice působit i další náboženské společnosti a církve.

Věznice Vinařice nabízí odsouzeným knihovnu, která svými aktivitami umožňuje odsouzeným přístup k informacím a kulturním hodnotám, které jsou obsaženy v knihovním fondu. Svou činností napomáhá ke zvyšování vzdělanostní a kulturní úrovně odsouzených. S knihovním fondem se odsouzení mohou seznámit individuálně za pomoci knihovních katalogů. (VS ČR, © 2019)

Možnosti vzdělávání, které nabízí Věznice Vinařice, probíhají formou samostudia, návštěvou kurzů, které nabízí sama věznice a prostřednictvím vzdělávací nabídky Středního odborného učiliště.

Ve Věznici Vinařice je nabídka všeobecného i odborného vzdělávání, které nezajišťuje ŠVS. Odborné vzdělávání ve Věznici Vinařice nabízí soukromý subjekt Střední odborné učiliště. Ve školní roce 2020/2021 probíhalo v učilišti vzdělávání odsouzených s ostrahou ve středním stupni zabezpečení a ostrahou ve vysokém stupni zabezpečení v oborech stravovací a ubytovací služby, potravinářská výroba, malířské a natěračské práce, textilní a oděvní výroba, zednické práce a potravinářské práce. Všeobecné vzdělávání probíhalo formou kurzů. Za rok 2020 probíhaly kurzy: občanská nauka, všeobecně vzdělávací přehled, tělesná výchova, samostudium, společenské chování a stravování a kurz základů PC, ve kterých odsouzení nezískali doklad o absolvování. Průměrný počet žáků navštěvujících kurz občanská nauka byl 801 osob, kurz všeobecně vzdělávací přehled navštěvovalo 420 osob, kurz tělesná výchova navštěvovalo průměrně 73 osob, samostudium 18 osob, společenské chování a stravování 38 osob a kurz základů PC 23 osob. (VS ČR, 2021)

3.3 Zaměstnávání odsouzených ve Věznici Vinařice

Vězeňská služba považuje zaměstnávání odsouzených jako prioritu z důvodu jeho významu v životě člověka a vlivu na formování osobnosti člověka, protože je pojeno se zodpovědností. Umožnění práce ve výkonu trestu napomáhá obnovit společenské návyky a zároveň i řešit případné problémy související se zadlužováním odsouzených v souvislosti s placením výloh trestu. (VS ČR, © 2021g) Zaměstnávání odsouzených proto patří mezi hlavní cíle věznice.

Po dlouhá léta probíhalo zaměstnávání odsouzených v přílehlých dolech a v těžkém průmyslu na Kladensku. (VS ČR, © 2021f) Velmi intenzivně byly odsouzení zaměstnáváni v dole Mayrau, jehož vchod je přímo naproti Věznici Vinařice. Jeho činnost byla ukončena roku 1997. (Dul-Mayrau.cz, © 2021) Po útlumu výroby těžkého průmyslu a těžby uhlí byly hledány nové možnosti pracovních příležitostí pro odsouzené ve VTOS.

V současné době nabídka práce pro odsouzené probíhá na pracovištích uvnitř věznice a mimo věznici na nestřežených pracovištích. Práce na nestřežených pracovištích probíhá např. ve výrobních provozech firem či továren a ve stavebnictví. Ve vnitřních pracovištích pracují odsouzení ve výrobních halách i jako technická údržba věznice. (VS ČR, © 2021f)

Nejnovější možností pracovního uplatnění pro 50 až 60 odsouzených ve vnitřních pracovištích věznice je od dubna 2021 kompletace a balení antigenních testovacích sad. Vzhledem k tomu, že na práci není třeba specifických znalostí ani není fyzicky náročná a nachází se ve vnitřních prostorách, je možností pro pracovní uplatnění většiny odsouzených. (VS ČR © 2021c)

V srpnu 2016 byl odstartován projekt otevření call centra s maximálním možným obsazením 60 pracovních míst v prostorách Věznice Vinařice díky činnosti MPSV ČR, MS ČR, VS ČR, Evropského sociálního fondu, společností A-Giga a T-Mobile. (European Business Enterprise, a. s. © 2016)

V této době bylo ve věznici umístěno 1078 odsouzených, z nichž pracovalo kolem 300 z nich. Právě zřízení call centra umožnilo výrazné navýšení tohoto počtu vzhledem k umístění pracoviště do vnitřních prostor věznice. (Nevanová, 2016)

Vzhledem k charakteru práce jsou do tohoto zaměstnání odsouzení pečlivě zařazováni na základě posouzení odborné komise z Věznice Vinařice. Před samotným nástupem musí

odsouzení absolvovat rekvalifikační kurz pro realizaci pracovní činnosti operátor call centra akreditovaný MŠMT ČR. Po celou dobu na práci odsouzených dohlíží dva vedoucí skupiny a zároveň je pracoviště pravidelně kontrolováno dozorci Věznice Vlnáře. Činnost zaměstnaných odsouzených v call centru je promyšlena tak, že nemají přístup k osobním údajům a dochází i ke kontrolním poslechům hovorů, které jsou zároveň nahrávány. (European Business Enterprise, a. s. © 2016)

Další možnosti zaměstnávání pro odsouzené byly v roce 2017 třídění česneku, výroba kabeláže, dopravního značení nebo např. práce v šicí dílně, kde probíhala výroba pro automobilový průmysl. Ze 1042 odsouzených mužů umístěných ve věznici bylo zaměstnáváno kolem 350 z nich. Problémem při zaměstnávání odsouzených na konkrétní pracovní pozice jsou adekvátní schopnosti pro její vykonávání, jak je tomu např. v šicí dílně. Dalším problémem je, že nabídky práce přichází na práci mimo areál věznice. Avšak odsouzených, které je možno vyslat z takto profilované věznice je málo. Průměrně se jedná o 150 osob v závislosti na jejich příchodu do věznice a jejich následném propuštění po VTOS. (Řezníčková a Vlková, 2017)

Jednotlivé nabídky se mění v reakci na aktuální nabídky na trhu práce tak, jak je běžné. Reagují na nabídku a poptávku trhu. Pestrost a proměna nabídek spoluvytváří prostor pro vybudování odpovídajících návyků a možností pro lepší uplatnění v budoucím životě.

4 Střední odborné učiliště

Střední odborné učiliště zajišťuje ve Věznici Vinařice nabídku středního odborného vzdělávání v rámci oborů kategorie E. Jeho současný název je díky rozšíření činnosti mimo areál věznice Střední odborné učiliště a Lesní mateřská škola. Pro účely práce je používán název Střední odborné učiliště (dále SOU) a je tak uváděn i ve zkratkách.

4.1 Charakteristika Středního odborného učiliště

SOU je soukromým subjektem, nepatří mezi ŠVS. I když se SOU zaměřuje na vzdělávání dospělých osob ve VTOS, používá v souladu se zákonem o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Zákon č. 561/2004 Sb., § 66, odst. 1) pro pojmenování osob, které ji navštěvují termín „žák.“

SOU vzniklo roku 2007. Je výjimečné tím, že ačkoli jeho výuka probíhá v areálu věznice, nemá spojitost s VS ČR. Výuka byla zahájena ve školním roce 2007/2008 se 102 žáky. Prvním oborem, které SOU nabízelo, byl učební obor provoz společného stravování. (VS ČR, © 2021e) Odsouzení měli o studium velký zájem, a proto bylo SOU roku 2011 rozšířeno o pobočku ve Věznici Nové Sedlo.

Početní stav žáků se postupně navyšoval. Roku 2014 byl v září počet žáků ve SOU ve Vinařicích a jeho pobočce v Novém Sedle kolem 300 žáků. Nabízenými obory vzdělávání v těchto letech byly obory stravovací a ubytovací služby, práce ve stravování, provozní služby, zahradnické práce, zahradnická výroba, zednické práce, malířské práce a praktická škola dvouletá. Množství a struktura nabízených učebních oborů SOU byla v průběhu let proměnlivá. Nabídka je odrazem potřeb trhu, zájmu žáků a možností Věznice Vinařice. Po úspěšném zvládnutí závěrečných zkoušek získávají žáci učebních oborů vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list.

V průběhu své existence SOU nenabízelo pouze sekundární vzdělávání, ale svou nabídku rozšiřovala i o další vzdělávání v rámci kurzů v souvislosti s projektem UNIV-2 Kraje. Jako novinku ve své nabídce otevřelo SOU ve školním roce 2015/2016 pobočku v Kladně, která je mimo prostory věznice. Zde je žákům po výstupu z VTOS nabízeno dostudování jednotlivých učebních oborů.

Jak uvádí tabulka č. 4, navštěvovalo ve školním roce 2020/2021 SOU ve Věznici Vinařice k 31.1.2021 sto žáků. Celkový počet žáků s pobočkou Nové Sedlo byl k 31. 1. 2021 146 žáků. Nabízenými obory vzdělávání ve Věznici Vinařice byly stravovací a ubytovací služby, potravinářská výroba, potravinářské práce, malířské práce, zednické práce a textilní a oděvní výroba. (Střední odborné učiliště a Lesní mateřská škola, 2021)

Tabulka 4: Počet žáků Středního odborného učiliště leden 2021 - Věznice Vinařice

Počet žáků Středního odborného učiliště leden 2021 - Věznice Vinařice		
Název a kód oboru	Kód oboru	Celkem
Stravovací a ubytovací služby	65-51-E/01	24
Potravinářská výroba	29-51-E/01	29
Malířské práce	36-57-E/01	6
Zednické práce	36-67-E/01	15
Potravinářské práce	29-51-E/02	11
Textilní a oděvní výroba	31-57-E/01	15
Celkový počet žáků		100

Zdroj: Vlastní zpracování dle předlohy Střední odborné učiliště a Lesní mateřská škola, 2021. *Hlášení o změně počtu dětí, žáků, strávníků ke dni 31.1.2021.*

Jednotlivé obory vzdělávání mají obdobné všeobecně vzdělávací předměty, jakými jsou český jazyk, matematika, občanská nauka, literatura, práce s počítačem, tělesná výchova a odborné předměty a odborný výcvik, jejichž zaměření se liší od zvoleného oboru.

Obory SOU náleží do skupiny oborů kategorie E s denní formou vzdělávání. Tyto obory vedou k získání nižšího středního odborného vzdělání. Jsou koncipovány jako dvouleté nebo tříleté obory vzdělávání, jejichž výstupem je výuční list. V oblasti obecně odborného i všeobecného vzdělání kladou tyto obory nižší nároky. Obory kategorie E jsou primárně učený pro žáky, kteří mají speciální vzdělávací potřeby. Připravují své absolventy pro práci ve službách a v rámci povolání dělnického charakteru k vykonávání jednoduchých prací. (NÚV, © 2011 - 2021b)

Obor stravovací a ubytovací služby je tříletým oborem. Absolventi tohoto oboru najdou své uplatnění zejména ve stravovacích službách např. jako pomocní kuchaři při výrobě pokrmů či při přípravě pokrmů v provozovnách rychlého občerstvení. Absolventi mohou připravovat studené a teplé pokrmy, jednoduché moučníky apod. Dále mohou najít uplatnění

i v ubytovacích službách např. při službách souvisejících s ubytováním hostů. (MŠMT ČR, © 2020j)

Potravinářská výroba je tříletým oborem. Absolventi oboru potravinářská výroba se uplatní zejména při provádění činností jednoduchého charakteru v potravinářském průmyslu, a to např. při výrobě jemného či trvanlivého pečiva a cukrářských výrobků. Jsou připravováni zejména pro vykonávání činností jednoduššího charakteru, jakými je skladování pomocných látek a surovin, přejímka, třídění, příprava, hodnocení a příprava surovin vhodných k technologickému zpracování, následné manipulaci s hotovými výrobky a polotovary při jejich balení, expedici i hodnocení. V potravinářské výrobě mohou provádět jednoduchou údržbu strojů a zařízení a jejich obsluhu. (MŠMT ČR, © 2020d)

Malířské a natěračské práce jsou tříletým oborem, který přináší svým absolventům možnost uplatnění v oblastech malířských, natěračských a lakýrnických prací. V oblasti malířských prací jsou způsobilí provádět jednoduché práce na fasádách a v interiéru, jakými je příprava malířských nátěrových hmot a jejich nanášení různými technikami na různé podklady včetně jejich úpravy před zahájením práce. Absolvent má způsobilost k provádění jednoduchých natěračských prací, jakými je příprava podkladů a nátěrových hmot, jejich nanášení hlavně na stavební konstrukce, jakými jsou topná tělesa, dveře, okna, podlahy či zábradlí. (MŠMT ČR, © 2020ch)

Absolvent tříletého oboru zednické práce se uplatní při zednických pracích v oblasti stavebnictví. Absolventi jsou na pozemních stavbách schopni provádět zednické práce jednoduchého charakteru, jakými je zdění zdiva a jeho následné povrchové úpravy, betonování, montáž prefabrikátů či tepelné izolace. (MŠMT ČR, © 2020i)

Obor potravinářské práce své absolventy vybaví tak, by se uplatnili vykonáváním jednoduchých činností v potravinářském průmyslu, jakým může být např. výroba chleba, trvanlivého a běžného pečiva i cukrovinek. (MŠMT ČR, © 2020e)

Obor textilní a oděvní výroba je dvouletým oborem, jehož absolventi se uplatní zejména v dělnických povoláních v textilní a oděvní výrobě. Dále se uplatní při přípravných, pomocných, manipulačních a obslužných pracích při vyrábění oděvů či textilií. V oblasti textilní výroby mohou absolventi vykonávat na jednoduchých zařízeních a strojích pracovní úkoly, jakými je pletení, tkaní a předení při vytváření textilií s jednoduchou vazbou. V oblasti oděvní výroby mohou absolventi provádět dokončovací práce, tvarovat oděvy,

kontrolovat kvalitu oděvů či se podílet na vytváření šitých výrobků jiného charakteru. (MŠMT ČR, © 2020f)

Podstatný je i vztah jednotlivých oborů k Národní soustavě kvalifikací (dále NSK) a Národní soustavě povolání (dále NSP). NSK vychází z NSP, která je zatím vytvářena a je gesci MPSV ČR. Podle NSK *„představují kompetence souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot umožňující uplatnění a osobní rozvoj jednotlivce.“* (Veteška a Tureckiová, 2020, s. 89)

Jednotlivé obory vzdělávání mají v RVP uveden vztah k Evropskému rámci kvalifikací (dále EQF). Jedná se o *„společný evropský referenční rámec, který napomáhá pochopit, porovnat a uznávat kvalifikace získané v Evropské unii. Má osm úrovní, do kterých lze zařadit všechny kvalifikace. Kvalifikační rámec je popsán z hlediska obecných požadavků na absolventy dané úrovně (znalostí, dovedností a způsobilostí). EQF je jedním z evropských nástrojů k podpoře srozumitelnosti a transparentnosti vzdělávacích systémů.“* (Koordinační centrum EQF, © 2021)

Dvouleté obory textilní a oděvní výroba a potravinářské práce umožňují absolventům těchto oborů získat jako stupeň vzdělání střední vzdělání s výučním listem, který má kvalifikační úroveň EQF 2. Název úplné profesní kvalifikace pro tento obor vzdělávání je dělník v textilní a oděvní výrobě. Absolventi dvouletého oboru textilní a oděvní výroba disponují odpovídajícími kompetencemi a jsou kvalifikováni pro profesní kvalifikace v rámci NSK na úrovni EQF 2. Pro obor potravinářské práce prozatím nejsou v NSK vzhledem k jeho vývoji k dispozici žádné profesní kvalifikace ani úplné profesní kvalifikace. (MŠMT ČR, © 2020f; MŠMT ČR, © 2020e; NÚV, © 2011 – 2021d)

Tříleté obory stravovací a ubytovací služby potravinářská výroba malířské práce a zednické práce umožňují absolventům oborů dosáhnout středního vzdělání s výučním listem a kvalifikační úrovně EQF 3. (MŠMT ČR, © 2020j; MŠMT ČR, © 2020d; MŠMT ČR, © 2020ch; MŠMT ČR, ©2020i; NÚV, © 2011 - 2021e)

Úplná profesní kvalifikace pro obor stravovací a ubytovací služby je pomocný pracovník v pohostinství s EQF 2. (MŠMT ČR, ©2020j, s. 12) Pro obor potravinářská výroba, malířské práce a zednické práce nejsou zatím vypracovány žádné profesní kvalifikace nebo úplné profesní kvalifikace, protože i zde jsou v NSK prozatím ve vývoji. (MŠMT ČR, © 2020d; MŠMT ČR, © 2020ch; MŠMT ČR, © 2020i)

Úplná profesní kvalifikace je způsobilost pro vykonávání konkrétního povolání nebo více povolání, jakým může být např. cukrář s výhledem, „že se bude jednat o povolání obsažené, resp. obsažená v Národní soustavě povolání.“ (NÚV, © 2011 – 2021c)

Úplné profesní kvalifikace lze dosáhnout zejména prostřednictvím počátečního vzdělání absolvováním konkrétních oborů vzdělávání středoškolského či vysokoškolského charakteru. (tamtéž)

Profesní kvalifikace je „způsobilost vykonávat určitou pracovní činnost nebo více pracovních činností, které ve svém celku umožňují určité profesní uplatnění.“ (NÚV, © 2011 – 2021a) Může se jednat např. o přípravu studené kuchyně. Jedná se o úzké zaměření na konkrétní pracovní činnosti, které jsou uplatnitelné na pracovním trhu. (tamtéž)

Absolventi jednotlivých oborů SOU jsou tak kvalifikovanými pracovníky a nositeli odpovídajících kompetencí, které jim na trhu práce umožňují získat odpovídající pracovní pozici.

4.2 Výuka a její specifika

Výuka v SOU probíhá stejně jako na běžných středních odborných učilištích za respektování pravidel řádu Věznice Vlnařice a platné legislativy. Žákům je pedagogickými pracovníky školy poskytována pravidelně zpětná vazba a vyhodnocení jejich práce. Pedagogičtí pracovníci podporují u žáků motivaci k výchovně vzdělávacím činnostem a k vyhodnocování práce, kterou sami vykonali. Návazně na to jsou žáci běžně klasifikováni.

Jednotlivé obory jsou realizovány formou denního vzdělávání. Do průběhu výuky a jejích obsahů se promítá místo vzdělávání, kterým je věznice. Ve výuce učitel respektuje zásady pedagogického procesu i pravidla pramenící z VTOS a platné legislativy. Pedagogickým pracovníkům nepřísluší žákům zprostředkovávat jakýkoli vztah s vnějším světem mimo areál věznice kromě vlastních obsahů vzdělávání. Učitelé s sebou nesmí do věznice přinášet žákům např. nepovolené předměty aj. Tato povinnost je dána vnitřními předpisy Vězeňské služby ČR dle Nařízení generálního ředitele č. 22/2019, o Vězeňské a justiční stráž. Některé vzdělávací předměty jsou kvůli umístění SOU ve Věznici Vlnařice upraveny, aby odpovídaly režimu VTOS. Tato povinnost je dána zákonem o výkonu trestu odnětí svobody (Zákon č. 169/1999 Sb.) a s tím souvisejícími předpisy VS ČR.

Vybavení jednotlivých tříd a jejich interiéry byly v průběhu let postupně modernizovány a promítly se i do výuky. Běžné tabule byly doplněny či nahrazeny interaktivními tabulemi umožňujícími upravit materiály k výuce co nejvíce potřebám žáků. Kontrast i velikost textu je možno v běžných dokumentech i prezentacích upravovat na míru žákům. Dále je možno žákům promítnout ukázky z provozů i výroby produktů a přiblížit jim tak vnější svět s jeho dynamickým vývojem v oboru.

Smyslem SOU je umožnění osobám ve VTOS za jasně stanovených podmínek věznicí a platné legislativy úspěšně absolvovat vzdělávání a získat výuční list v daném učebním oboru, aby měli absolventi po uplynutí VTOS a zákonných lhůt pro zaházení odsouzení lepší možnost uplatnění na trhu práce a snížila se tak i případná recidiva trestné činnosti.

Studium jednotlivých oborů je zároveň nabídkou smysluplně naplněného času stráveného ve VTOS, čímž SOU přispívá k resocializaci, ale i následnému snadnějšímu začlenění osob po propuštění z VTOS do společnosti.

Ačkoli je SOU soukromým subjektem, poskytuje žákům vzdělání zdarma a nepřijímá od žáků žádné platby. Naopak SOU všem žákům poskytuje učební pomůcky, jakými jsou např. sešity, propisky, potřeby do výuky matematiky aj. Filozofie SOU je mimo jiné umožnit odsouzeným ve VTOS bez středoškolského vzdělání jej absolvovat a dokončit a tím pomoci změnit jejich životní situaci. (VS ČR, © 2021e)

4.3 Charakteristika žáků

Žáky školy jsou muži, kteří jsou ve VTOS. Vzhledem k charakteristice Věznice Vlnáře se jedná o osoby ve VTOS s ostrahou ve vysokém a ve středním stupni zabezpečení. (VS ČR, © 2019) Vzdělávání žáků ve SOU je výrazně ovlivněno prostředím, kde se nachází. Průběh vzdělávání žáků se řídí školskou legislativou i legislativou vztahující se k VTOS. Na žáky se vztahuje Řád SOU i Řád Věznice Vlnáře.

Věk žáků SOU se od jeho počátků pohyboval zejména od období mladé dospělosti až do období starší dospělosti. (Vágnerová, 2007) Do SOU se mohou hlásit odsouzení ze všech věznic ČR, jejichž stupeň zabezpečení odpovídá stupni zabezpečení ve Věznici Vlnáře. Žáci proto pochází z celé České republiky, nejen z oblasti Kladna a Středočeského kraje. Žáci se liší v nejvyšším dosaženém vzdělání i obecným kulturním povědomím. Věková a

vzdělanostní skladba žáků je vzhledem k umístění SOU a délce jednotlivých oborů velmi proměnlivá. Z výše uvedeného vyplývá, že žáci SOU jsou heterogenní skupinou, která vyžaduje specifický přístup.

4.4 Vzdelávání žáků Středního odborného učiliště z pohledu vybraných společenských věd

Z pěti cyklů vzdělávání, mezi které patří preprimární, primární, sekundární, terciální a další (Veteška, 2010) vzdělávání, je tato práce věnována zejména vzdělání sekundárnímu, zaměřujícímu se na střední vzdělání, protože je práce soustředěna na dospělé osoby ve VTOS, které mají často nedokončenou přípravu pro budoucí uplatnění v pracovním procesu.

Obecné vzdělání i odborná příprava mají výrazný vliv na udržitelný rozvoj společnosti. Na globální kontingentní činitele a prudkou dynamiku vývoje technologických inovací promítajících se do změn společnosti musí být moderní vzdělávání připraveno pružně reagovat. (tamtéž, s. 153) Trh práce *„vyžaduje stále vyšší úroveň kompetencí, resp. jejich kombinací a efektivních aplikací do různých činností.* (Veteška a Tureckiová, 2020, s. 91) Vzdělávání dospělých je proto jednou z priorit společnosti. (Veteška, 2010)

Na tuto potřebu je odpovědí vznik andragogiky. *„Andragogika je vědní a studijní obor zaměřený na veškeré aspekty vzdělávání a učení se dospělých.“* (Beneš, 2014, s. 11) Z hlediska vývoje vzdělávání dospělých roste prestiž a hodnota vzdělání. Vzdělávání dospělých začíná být zaměřováno více na nabývání odpovídajících profesních kvalifikací za současného růstu vzdělávání formou nestátní nabídky. Mezi účely vzdělávání dospělých může patřit šance na druhou vzdělávací dráhu, kdy lidé volí jinou vzdělávací cestu např. volbou jiného oboru vzdělávání.

Jedním z motivů ke vzdělávání v dospělosti může být nízká kvalifikace a potřeba jejího doplnění. Vzdělávání tzv. druhé šance je určeno zejména nízkokvalifikovaným osobám. Jde o *„možnost získat ucelené základní nebo středoškolské vzdělání, kterého z různých důvodů tyto osoby nedosáhly v průběhu počátečního vzdělání.“* (Veteška a Tureckiová, 2020, s. 92) Jedná se tak o osoby, které školní docházku ukončily předčasně. *„Úlohou škol je potom poskytnout dospělým další možnost na vzdělávání a umožnit jim získat*

potřebnou kvalifikaci a tím přispět ke zlepšení kvality života, uplatnění se na trhu práce a integraci do společnosti.“ (tamtéž, s. 93)

Může jít o volbu jiného směru vzdělání nebo zvýšení dosaženého vzdělání. Nové vědecké a technologické pokroky s sebou nesou nároky na zvýšení kompetencí a kvalifikací v odborném vzdělávání. Do vzdělávání dospělých se promítá i potřeba osobního sebezrovoje a kvalitně stráveného volného času. (Beneš, 2014)

Obecné nároky na organizaci a průběh vzdělávacího procesu dospělých shrnují základní andragogické principy, mezi něž patří zásada zpětné vazby, zásada přirozenosti, zásada aktivity, zásada vědeckosti, zásada posloupnosti a soustavnosti, zásada názornosti, zásada trvalosti, zásada přístupnosti vyučování a zásada individuálního přístupu. Zpětná vazba působí jako korekce umožňující úpravu výchovně vzdělávacího procesu a práce žáka adekvátním směrem. Jedná se o základní zásady, umožňující co nejvyšší účelnosti výuky dospělých. Zpětná vazba je významný prvek vyučovacího procesu, bez něhož se vyučující i žák mohou dopouštět zbytečných chyb. Právě využití práce s chybou je možností posunu. Přirozenost souvisí s přitažlivým obsahem blízkým běžnému životu. Aktivní a samostatná činnost žáků a jejich tvořivost umožňuje rychlejší pochopení a hlubší uchování poznatého. Tomu napomáhá zásada individuálního přístupu. Zásada posloupnosti a soustavnosti vyjadřuje důležitost návaznosti obsahů učiva na obsahy předchozí i logiku výkladu v její posloupnosti. Zásada názornosti je postavena na vnímání vzdělávacích obsahů při zapojení co nejvíce smyslů, čímž je zvýšena míra i hloubka zapamatování. Zásada názornosti je významně propojena se zásadou trvalosti a aktivity. Aby učivo zůstalo co nejdéle uchováno v paměti, je vhodné teoretické poznatky aplikovat v praxi, tím je ověřit a zároveň je vnímat co nejvíce smysly. Zachování zásady vědeckosti a přístupnosti vyučování vyžaduje přiměřené vědecké vyjadřování vzhledem k věku, možnostem vzdělanostní úrovně, profesi a jiným specifickým osob, kterým je učivo předkládáno. (Palán a Langer, 2008)

Velmi významné jsou ve vzdělávání dospělých jejich motivy ke vzdělávání. Motivory jako podněty k jednání i prožívání se významně podílí na úspěšnosti vzdělávání. Vnitřní i vnější činitelé podílející se na motivaci jedinců jsou jejími soustavnými hybateli a rozhodujícími činiteli z pohledu efektivity a úspěšnosti vzdělávání. Ochota participace osob na svém dalším rozvoji souvisí se společenským klimatem ve vztahu ke vzdělávání,

charakteristice doby, vztahovém okolí jedince, jeho životní situaci, ve které se nachází i specifika jeho osobnosti. (Beneš, 2014)

Při vzdělávání dospělých ve SOU je nutné brát na zřetel, že se jejich vzdělávací schopnosti a potřeby liší od vzdělávacích schopností a potřeb běžných žáků. Dospělý člověk má sníženou kapacitu obsahu, který je schopen si zapamatovat. Učení není již tak lehké, stává se obtížnějším stejně jako intenzita výkonu, kterou je k jeho zvládnutí dospělý schopen vydat. Texty předkládané dospělým je třeba zpřehlednit a strukturovat do dílčích celků. I vhodně zpracované texty je dospělý pro náležité zapamatování nucen opakovat vícekrát. Toto úskalí pomáhá překonat zájem jedince o probíraná témata. Tento zájem může být vyvolán jak atraktivností obsahu probíraného tématu, tak přístupy učitele, kterými nové téma před žáky předkládá. (Bertl, 2018; Bertl, 2017)

Zejména u dospělých osob je velmi významné zdůraznění vztahu probírané látky k životní praxi, které nemusí být na první pohled zřejmé. Ve své podstatě jde o propojení se zásadami názornosti, posloupnosti a soustavnosti a trvalosti, kdy dospělý pochopí teoretické, ale i praktické vzdělávací obsahy ve vztahu k jejich reálnému využití v běžném životě a práci. Tento proces je provázán s poznávacími potřebami. Dospělý jedinec může přicházet do SOU s mnoha zkušenostmi a poznatky z běžného života i praxe. Klade si otázky a chce získat odpovědi. Zdánlivě nová témata mohou znát z praktického života bez teoretického základu. Jejich poznání u nich může probouzet potřebu získávat více informací o probíraném obsahu právě díky znalosti z běžného života.

Motivem ke vzdělávání mohou být i citové potřeby, jak dokládá výzkumná část práce. Setkávání s jinými osobami podobných zájmů může být obohacující pro celý kolektiv a zároveň vést k pozitivnímu klimatu školy. Vzhledem k věku žáků je třeba zmínit výkonové potřeby, kdy i žáci v období střední, starší dospělosti či dokonce raného stáří (Vágnerová, 2007) volí cestu vzdělávání v SOU nezávisle na svém věku. V neposlední řadě mohou jedince podněcovat ke vzdělávání motivy zaměstnanecké, vývojové i metafyzické. Dynamický rozvoj společnosti a vědy přináší celou řadu nových odpovědí, ale i otázek. Období 21. století vyžaduje celoživotní učení. Již není možno spoléhat na poznatky získané pouze počátečním vzděláváním, ale celoživotně vyhledávat, získávat a správně nakládat s informacemi. Každé zaměstnání vyžaduje odpovídající vzdělání a kvalifikaci nezávisle na své úrovni a každé očekává určité schopnosti od jedince, který se o něj na trhu práce uchází.

Ne veškeré vzdělávání však vede k praxi. I to si však může získat svou pozici, když jedinec pochopí jeho místo ve svém všeobecném rozhledu. (Bertl, 2018; Bertl, 2017)

Motivace žáků ke vzdělávání souvisí s jejich postoji k vyučovacím předmětům. Vyučovací předměty naplňují své poslání tím, že zprostředkovávají informace, které jsou adekvátní pro realizaci plnohodnotného osobního, společenského a profesního života. Aby předměty mohly toto poslání co nejvíce naplňovat, je žádoucí, aby si žáci byli vědomi jeho významu pro budoucí uplatnění v životě. (Hrabal a Pavelková, 2010) *„Význam předmětu je chápán jako motivační zdroj zprostředkovaný zvnitřněnou sociální reprezentací předmětu z hlediska jeho uplatnění ve společnosti a jeho významem pro dosažení vlastních (profesionálních) cílů v budoucnosti.“* (tamtéž, s. 27) Význam, který jedinec předmětu přisuzuje souvisí i s jeho celkovou osobnostní orientací. Posilováním významu předmětu pro studujícího žáka můžeme zvýšit jeho motivaci k studiu předmětu. Pedagog svým působením v souvislosti s prací se vzdělávacími obsahy jednotlivých předmětů může u žáků podněcovat poznávací, výkonové a sociální potřeby včetně potřeby odpovědnosti a utváření perspektivní orientace. Utváření perspektivní orientace je významné z hlediska aktivního a uvědomělého postoje žáků k budoucnosti.

Nalezení subjektivního smyslu předmětu je dán sociální i subjektivní reprezentací, kterou učitel může ovlivňovat vhodnou prezentací předmětů, ale i sám žák svou zodpovědností ke své budoucnosti a postupným zvládnutím obsahů předmětů. Postoje k předmětům se tak mohou vlivem působení učitele i žáka měnit pozitivním, ale i negativním směrem. (tamtéž)

Z pohledu andragogiky není dospělý pouze žákem, ale jedincem ve společnosti, který se účastní společenského, pracovního i osobního života. Vzdělávání již nemá za cíl formovat jeho osobnost, ale zvládat životní nároky. (Beneš, 2014) Tento pohled je v našem případě konfrontován se školní pedagogikou střední školy a nároky školních vzdělávacích programů, pohledem penologie a psychopatologie.

Jak uvádí Vágnerová (2012, s. 805) nejsou pachatelé trestných činů *„schopni nebo ochotni plnit základní požadavky a očekávání společnosti. Většině z nich chybí náhled na nevhodnost vlastního chování, a nemají proto potřebu usilovat o nápravu nebo hledat terapeutickou pomoc.“* Vzhledem k tomu, že prozatím nebylo kriminální chování spojeno se žádnou specifickou strukturou osobnosti, je možný pouze přibližný náčrt psychických

vlastností, které vedou ke kriminálnímu chování. Stejné vlastnosti mohou u různých osob vést k různým předpokladům. Není možné je proto brát jako jednoznačné ukazatele z pohledu na osobnost člověka ve vztahu ke kriminálnímu chování.

Z hlediska prožívání se jedná o tendenci k afektivnímu reagování. Častý je sklon k emoční nestabilitě až citové výbušnosti. Proměnlivost citů, citový chlad neschopnost odpovídajících citových prožitků včetně lhostejnosti k představě utrpení druhých s typickou neschopností nedostatku soucitu a empatie má negativní dopad na mezilidské vztahy těchto jedinců.

Tyto osoby sice dostatečně logicky uvažují o dosažitelnosti svých cílů. Při svém jednání však mnohdy pracují s nepřesnými závěry a neberou v potaz veškeré dostupné informace. Do hodnocení se promítá časté rigidní myšlení a neschopnost využití odpovídající zpětné vazby s orientací na přítomnost. S tímto se pojí snadná ovlivnitelnost vnějšími podněty, neschopnost pochopení souvislostí k vhodnému pohledu na situaci a pochopení dopadu svého jednání za současného působení nekritického optimismu vytvářejícího interpretaci situace s neodpovídajícím optimistickým zkreslením situace. Mezi osoby, které se dopouštějí recidivy kriminálního chování se řadí i více osob s nižším intelektem.

Ačkoli mají osoby pachatelů trestné činnosti často společensky akceptovatelné cíle i potřeby, snaží se jich dosáhnout společensky nepřijatelným způsobem s typickým nutkáním jejich neodkladného uspokojení, nezdrženlivostí a potřebou prožití silných zážitků.

V oblasti socializace se u těchto jedinců často projevuje odlišný postoj k dodržování obecně platných norem. Na dodržování norem takový jedinec nahlíží z egocentrického náhledu na sebe sama a pocity privilegovanosti vlastní osobnosti bez dostatečně rozvinutého svědomí. (Vágnerová, 2012)

Prostředí třídy a její dynamika je vzhledem k umístění SOU a věku žáků zcela odlišná od prostředí běžné školní třídy a od běžného vzdělávání dospělých. Některé zásahy učitele do třídního kolektivu bez jeho hlubší znalosti by mohly mít neblahé důsledky. Při práci s motivací je třeba brát ohled nejen na vnitřní a vnější pobídky, ale i na osobnost žáků jako takovou. Pozitivní pedagogické působení bez jeho akceptace ze strany žáka nemá efekt a neúspěšnost pedagogického procesu zde nemusí souviset s kvalitami pedagoga. Proto

pedagog musí stavět na pedagogických, andragogických i penologických znalostech a znalostech z oblasti psychopatologie.

4.5 Školní vzdělávací programy a jejich prameny

Pro každý obor vzdělávání je vytvořen školní vzdělávací program (dále ŠVP) vytvořený dle příslušného rámcového vzdělávacího programu (dále RVP). RVP dříve vycházely z Bílé knihy - Národního programu rozvoje vzdělávání v ČR. Poté, co byla vládou schválena Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, pozbyla Bílá kniha definitivně platnost. (Veteška, 2017)

Dne 19. října 2020 byla vládou schválena Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+ (Klimešová, 2020), která na deset let stanovuje směřování rozvoje školství i priority investic. Cílem Strategie je modernizace vzdělávacího systému v ČR v oblastech regionálního školství, *„zájmového a neformálního vzdělávání a celoživotního učení, připravit ho na nové výzvy a zároveň řešit problémy, které v českém školství přetrvávají.“*

(MŠMT ČR, © 2013 – 2021)

„Strategie 2030+ má dva hlavní strategické cíle. První se zaměřuje na proměnu obsahu a způsobu vzdělávání, druhý na snižování nerovností v přístupu ke vzdělávání a rozvoj potenciálu všech dětí.“ (Klimešová, 2020) Cíle mají být realizovány za pomoci pěti strategických linií, kterými jsou *„proměna samotného vzdělávání, problematika nerovností, podpora pedagogů, zvýšení odborných kapacit, důvěry a vzájemné spolupráce a zajištění stabilního financování.“* (tamtéž)

V současné době je pro rozvoj vzdělávací soustavy v České republice klíčovým dokumentem Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. (MŠMT ČR, © 2013 – 2021) Příslušná RVP jsou vedle výše uvedené Strategie kurikulárními dokumenty na státní úrovni. MŠMT ČR schvaluje a vydává pro každý stupeň a obor vzdělávání příslušný RVP. Takto centrálně zpracovaný pedagogický dokument je se svými obecně stanovenými požadavky závazný pro tvorbu příslušných ŠVP. (NPI ČR, © 2021b)

Mezi tyto požadavky patří zejména stanovení pravidel tvorby ŠVP, obsah vzdělávání a nastavení dosažených výsledků vzdělávání absolventů. Komise UNESCO formulovala čtyři cíle, které jsou zároveň pilíři vzdělání pro 21. století *„učit se poznávat, učit se učit, učit se*

být, učit se žít s ostatními.“ (MŠMT ČR, © 2020j, s. 3) Na těchto pilířích jsou jednotlivá RVP koncipována. V RVP kategorie E jsou cíle formulované Jacquesem Delorseem uvedeny jako: *„učit se poznávat, ... učit se pracovat a jednat, ... učit se být, ... učit se žít společně.“* (tamtéž, s. 6-7)

RVP jsou garantem srovnatelné úrovně vzdělávání v příslušném stupni a oboru vzdělávání. Požadavky, které RVP klade na kompetence absolventů a odborné vzdělávání, vychází z reakce na nároky trhu práce. Vzhledem k tomu průběžně dochází k jejich revizím. RVP stanovují zejména výstupy vzdělávání, aby se učivo nestávalo cílem, ale prostředkem, kterým je dosahováno konkrétních výstupů. Obsahy vzdělávání obsažené v RVP jsou zpracovány dle vzdělávacích oblastí nadpředmětově a obsahují průřezová témata k posílení jeho motivační a výchovné funkce. (tamtéž)

RVP pro obory kategorie E obsahují klíčové kompetence a odborné kompetence, které musí být průkazně naplňovány v jednotlivých předmětech obsažených v ŠVP. Kompetence jsou ohraničenými strukturami *„schopností a znalostí a s nimi související dovednosti, postoje a hodnotové orientace, které jsou předpokladem pro výkon žáka/absolventa ve vymezené činnosti.“* (tamtéž, s. 5) Jejich rozdělení na klíčové a odborné kompetence pro účely RVP je pouze formální, reálně se prolínají a nelze je jednoznačně od sebe oddělit. Klíčové kompetence jsou v RVP definovány jako *„soubor požadavků na vzdělání, zahrnující vědomosti, dovednosti, postoje a hodnoty.“* (tamtéž, s. 5) Jedná se o univerzálně použitelné kompetence, které nejsou vázány na určité vyučovací předměty. Jsou významné pro osobnostní rozvoj jedinců, jejich pracovní uplatnění, ale i včlenění do společnosti. Odborné kompetence vyjadřují způsobilost absolventů k pracovním činnostem, jsou vztahovány *„k výkonu pracovních činností a vyjadřují profesní profil absolventa oboru vzdělání, jeho způsobilosti pro výkon povolání.“* (tamtéž, s. 5)

Mezi kompetence klíčové např. oboru stravovací a ubytovací služby patří dle příslušného RVP kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, komunikativní kompetence, občanské kompetence a kulturní povědomí, matematické kompetence, personální a sociální kompetence, kompetence k pracovnímu uplatnění, kompetence pro vhodné využívání prostředků informačních a komunikačních technologií a práce s nimi a odborné kompetence, které se liší dle oboru.

Mezi vzdělávací oblasti příslušných RVP kategorie E patří jazykové vzdělání a komunikace, občanský vzdělávací základ, matematické vzdělávání, estetické vzdělávání, vzdělávání pro zdraví, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích a odborné vzdělávání.

Každou vzdělávací oblast RVP vymezuje učivem a výsledky vzdělávání, které by žák měl dosáhnout. Při tvorbě ŠVP je zde každé škole dána možnost úpravy, aby výsledný ŠVP odpovídal charakteristice školy a potřebám jejích žáků. Je zde možno posílení určitých předmětů v souvislosti se zařazením průřezových témat apod. Mezi průřezová témata RVP kategorie E patří: člověk a svět práce, občan v demokratické společnosti, člověk a životní prostředí a informační a komunikační technologie.

Rámcové rozvržení obsahu vzdělávání příslušného RVP stanovuje závazné minimální počty vyučovacích hodin za celou dobu vzdělávání pro jednotlivé vzdělávací oblasti a okruhy a závazná doporučení pro tvorbu ŠVP. RVP vymezují formy vzdělávání a obsahují obecné podmínky pro uskutečňování vzdělávání i vymezení požadavků na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. (MŠMT ČR, © 2020j)

Při zpracovávání výsledků vzdělávání v ŠVP je významné zamyšlení autorů nad cíli vzdělávání a tím i volbou vhodných činných sloves. Činná slovesa umožňují jednoznačně formulovaný výsledek. (Vávra, 2011) Pomůckou při stanovování konkrétních cílů může být např. revidovaná Bloomova taxonomie vzdělávacích cílů. (Anderson a Krathwohl, 2001) Prostřednictvím výběru vhodných činných sloves při popisu aktivit, je možno určit konkrétní výstupy žáků. Např. formulace „*popíše souvislosti*“ určuje jinou úroveň poznání látky než např. „*vhodně argumentuje*“, protože v sobě obě formulace obsahují jinou míru poznání. Cílem využívání taxonomie není striktní využívání jejích nejvyšších pozic, ale jejich vhodná aplikace na konkrétní témata u konkrétních žáků.

Každý ŠVP vycházející z RVP musí obsahovat název vycházející z obsahů vzdělávání, který musí být v prokazatelném souladu s příslušným RVP dle § 5 odst. 1 zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Zákon č. 561/2004 Sb.), ale i další platnou legislativou. Jeho vztah k příslušnému RVP tak musí být zřejmý a průkazný. Konkrétní ŠVP je výsledkem tvorby učitelů s odpovídající kvalifikací a praxí pod vedením zkušeného koordinátora, aby byly brány v potaz jednotlivé aspekty výchovně

vzdělávacího procesu. ŠVP je pedagogickým dokumentem, kterým se škola profiluje a zároveň sebe prezentuje mezi nabídkami ostatních škol.

4.6 Aktuální zaměstnanost absolventů oborů E

Výsledný ŠVP je pedagogickým dokumentem, v kterém se musí odrážet potřeby jednotlivých žáků, ale i požadavky trhu práce. Nejvýznamnějším ukazatelem při volbě příslušných oborů vzdělávání je vztah oboru k reálné poptávce na trhu práce i k možnostem a schopnostem žáků. Jednou z možností je využití Informačního systému Infoabsolvent, který je informačním systémem přinášejícím přehled o uplatnění absolventů na trhu práce. Portál přináší přehledné informace např. k volbě konkrétních oborů a vzdělávání v nich, informace o požadavcích zaměstnavatelů a uvádí zpracovaná šetření zabývající se zaměstnaností a nezaměstnaností dle kategorie i oboru vzdělávání.

Zajímavé je porovnání vývoje nezaměstnanosti absolventů, které uvádí Informační systém Infoabsolvent, mezi roky 2019 a 2020 ovlivněné pandemií nemoci SARS-CoV-2. Pandemie a s ní spojené restriktivní opatření výrazně ovlivnily ekonomickou sféru. Vládní opatření na podporu udržení zaměstnanosti tuto situaci ošetřovala, neměla však dopad na absolventy škol, jejichž situace byla jiná.

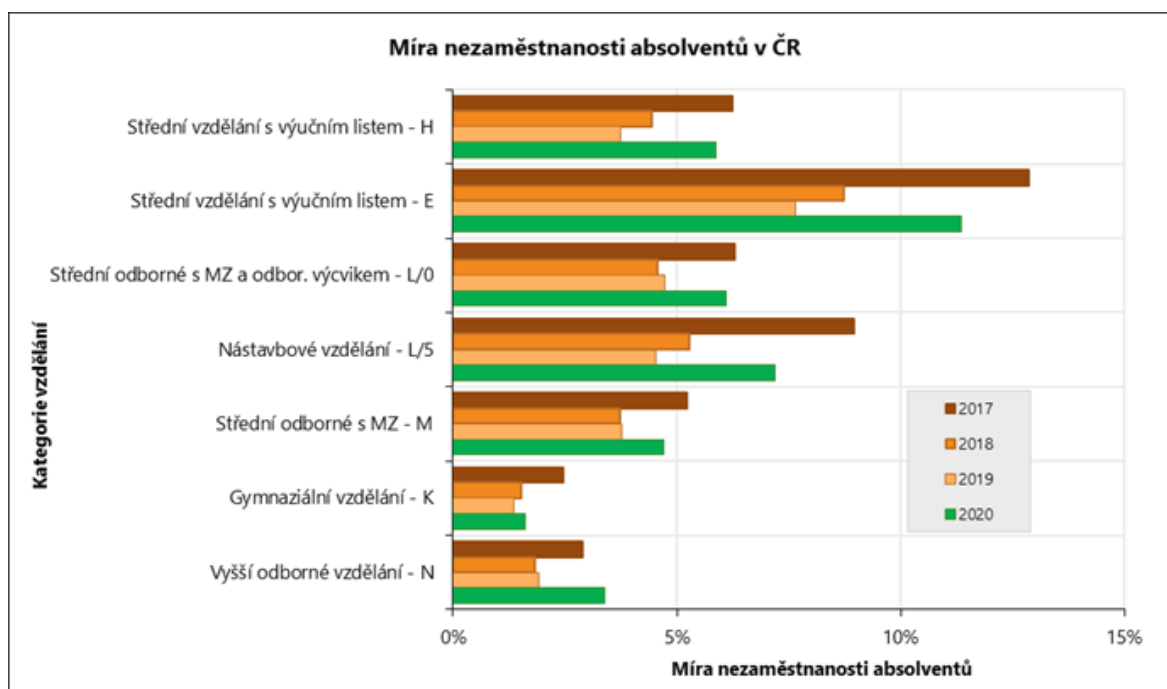
V porovnání počtu nezaměstnaných absolventů v září 2020 s údaji z roku 2019 bylo zjištěno, že překvapivě nejvyšší nárůst nezaměstnanosti (o 71 %) byl mezi jednotlivými kategoriemi vzdělání u nástavbového vzdělání, zejména u absolventů oboru podnikání. U gymnaziálního vzdělání (o 9 %) byl nárůst nejmenší, tato hodnota je však zavádějící kvůli nízkému počtu absolventů, kteří nenavazují dalším vzděláváním. Nejmenší nárůst, který je možno vzít v potaz, byl u oborů, kde je předpokládán vstup na trh práce u kategorií L/0 středního odborného vzdělání s maturitní zkouškou a odborným výcvikem.

Dle Informačního systému Infoabsolvent byly ekonomickými dopady nemoci SARS-CoV-2 nejvíce ovlivněni absolventi učebních oborů v kategorii H s nárůstem nezaměstnanosti o 46 %, protože byla pandemií silně zasažena služební a výrobní sféra a nalezení uplatnění pro absolventy v ní bylo značně nesnadné. Absolventi oborů kategorie E byly zasaženy výrazně méně s nárůstem nezaměstnanosti o 33 %. Vysvětlení této skutečnosti lze zdůvodnit jejich předešlou nepříznivou situací s předchozím vyšším podílem

nezaměstnaných a ochotou udržet se na trhu práce i v pozici pomocných pracovníků. (NPI ČR, © 2021a)

Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 2017 až 2020 u absolventů jednotlivých kategorií vzdělání zachycuje graf č. 1. Pokles míry nezaměstnanosti se v jednotlivých kategoriích vzdělání zastavil a postupně docházelo k jeho nárůstu. Z hlediska srovnání uplatnitelnosti absolventů jednotlivých kategorií vzdělání na trhu práce je patrné zlepšení uplatnění u maturantů s kategorií M, vyučení s kategorií H a kategorií N vyššího odborného vzdělání. Zřetelně vyšší míru nezaměstnanosti vykazovaly v roce 2020 obory kategorie E.

Graf 1: Míra nezaměstnanosti absolventů v ČR podle kategorií vzdělání

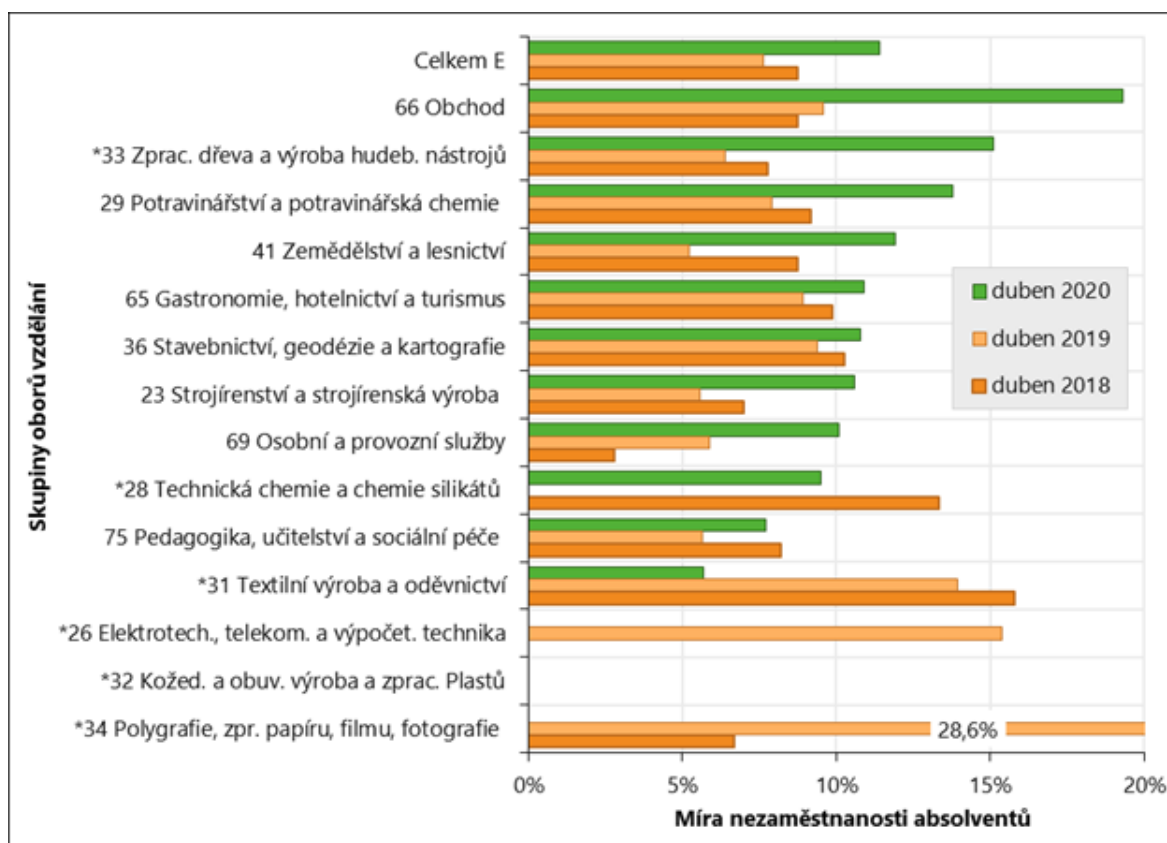
Zdroj: NPI ČR, © 2021d. *Nezaměstnanost absolventů* [online]. Praha: NPI ČR Informační systém Infoabsolvent. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz/Temata/ClanekAbsolventi/5-1-04/Nezamestnanost-absolventu/12>.

Nejvyšší míra nezaměstnanosti byla zaznamenána u osob, které absolvovaly střední vzdělání s výučním listem kategorie E (o 11,4 %), jejichž uplatnění na trhu práce pramení z nízké úrovně vzdělání i nízké úrovně přípravy k vykonávání specifictějších prací. Osoby, které absolvovaly nástavbové studium kategorie L/5, vykazovaly vyšší míru nezaměstnanosti s nárůstem 7,2 % stejně, jako osoby absolvující maturitní vzdělání

kategorie L/0 s nárůstem 6,1 %. Střední hodnoty míry nezaměstnanosti vykazovali absolventi se středním odborným vzděláním s maturitní zkouškou kategorie M s 4,7 % a absolventi středního odborného vzdělávání s výučním listem kategorie H s 5,9 %.

Nízkou míru nezaměstnanosti vykazovali absolventi vyššího odborného vzdělávání kategorie N se 3,5 % a nejnižší absolventi gymnázií s kategorií K s 1,6 %, u nich je však nutno mít na zřeteli, že většina z nich pokračuje ve vzdělávání a nevstupuje na pracovní trh. (NPI ČR, © 2021d)

Graf 2: Míra nezaměstnanosti absolventů se středním odborným vzděláním s výučním listem skupiny oborů kategorie E

Zdroj: NPI ČR, © 2021e. *Nezaměstnanost absolventů - skupiny oborů vzdělání* [online]. Praha: NPI ČR Informační systém Infoabsolvent. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz/Temata/ClanekAbsolventi/5-1-05/Nezamestnanost-absolventu-skupiny-oboru-vzdelani/12#E> .

Situaci v oblasti nezaměstnanosti osob, které absolvovaly střední vzdělání s výučním listem kategorie E zachycuje graf č 2. Tato kategorie vykázala ve srovnání s rokem 2019 meziroční nárůst celkem o 3,7 p. b. Celkem bylo k dubnu 2020 evidováno 246 osob z řad nezaměstnaných absolventů této kategorie.

Mezi obory s nejvyšší mírou nezaměstnanosti absolventů patřily k dubnu 2020 skupiny oborů vzdělávání, kterými byly obchod (19,3 %), zpracování dřeva (15,1 %) a potravinářství (13,8 %). Mezi obory s nejnižší mírou nezaměstnanosti absolventů patřily k dubnu 2020 skupiny oborů vzdělávání, kterými byly elektrotechnika (0,0 %), obuvnická a kožedělná výroba (0,0 %) a polygrafie (0,0 %). (NPI ČR, © 2021e)

Jak je patrné, jsou absolventi oborů kategorie E ve vztahu k nezaměstnanosti citlivou skupinou. Vezmeme-li v úvahu osobnostní předpoklady velké části potenciálních žáků školy, je možno brát v potaz nikoli změnu kategorie, ale oboru ve vztahu k možnostem vyplývajících z charakteristiky areálu Věznice Vlnařice. Dále je pak možno volit vhodné úpravy ŠVP v rámci stávajících oborů tak, aby bylo dosaženo lepšího uplatnění absolventů na trhu práce. Protože jsou absolventi SOU zároveň odsouzenými ve VTOS, nachází se ve specifické situaci. Jeden z významných ukazatelů vhodné změny vztahující se k významu předmětů SOU z hlediska jejich budoucího uplatnění na trhu práce a možných úprav vzdělávacích obsahů je proto pohled žáků samotných.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Metodologie a vlastní výzkumné šetření

Ve vlastním praktickém výzkumném šetření byla zvolena pro zpracování kvantitativní analýza zajištěných výzkumných dat za pomoci metody dotazníkového šetření. Následující kapitoly pojednávají o stanoveném cíli práce, položených hypotézách, použitých metodách sběru dat a nástroji šetření. Dále se kapitoly zabývají charakteristikou vzorku výzkumného šetření, sběrem dat, vytvořením specifikace kódovací jednotky dat, tématem pilotáže a předvýzkumu.

Vlastnímu výzkumnému šetření předcházela řada zjištění a zkušeností z více jak desetileté praxe autorky v rámci SOU, četba odborné literatury a střetávání se se společenským problémem znovuuplatnění osob po VTOS. Každodenní setkávání s žáky a vzájemná interakce vedly autorku k zamyšlení nad postoji žáků ke vzdělávání i jejich zkušenostmi a vyústily v myšlenku vlastního dotazníkového šetření zaměřeného na motivaci žáků ke studiu a jejich postoje k jednotlivým vyučovacím předmětům.

5.1 Formulace problému a cíl práce

Autorka práce se zaměřuje na problematiku vzdělávání odsouzených ve VTOS ve Věznici Vinařice za účelem zjištění, jaká je motivace žáků ke studiu a jaké jsou postoje žáků k jednotlivým vyučovacím předmětům v nabízených oborech SOU ve Věznici Vinařice.

Dospělí žáci se zkušeností VTOS jsou schopni reflexe své specifické situace na trhu práce, efektivity vzdělávání a jeho přínosu pro svou budoucnost. Jejich postoje a hodnocení vzdělávání považuje autorka za velmi cenné, protože přináší informace z jinak nepřenositelné zkušenosti.

Autorka práce si v praktické části diplomové práce klade za cíl na podkladě dotazníkového šetření zjistit motivaci žáků ke vzdělávání a postoje k vyučovaným předmětům v nabízených oborech SOU, analyzovat je a navrhnout optimální úpravu vzdělávání odpovídající jejich potřebám pro budoucí uplatnění na trhu práce.

Vzhledem k nadcházející aktualizaci ŠVP v návaznosti na revizi RVP mohou být podněty žáků uplatněny při optimální úpravě konkrétních ŠVP školy, aby vycházely z podnětů vlastních žáků a jejich aktuálních potřeb pro uplatnění na trhu práce.

Práce není zaměřena na zjišťování zájmu respondentů o nové obory vzdělávání. Výběr nových oborů vzdělávání je volen zejména na základě požadavků trhu práce, možnostmi SOU v areálu Věznice Vinařice, které jsou limitovány zejména možnými pronajatými prostorami v areálu věznice, technickým zařízením a vhodností zařazení oboru ve věznici s vysokým stupněm zabezpečení.

5.2 Hypotézy

Autorka práce volila hypotézy na základě dlouhodobé znalosti žáků i prostředí SOU ve Věznici Vinařice a prostudované literatury. Jak doporučuje Chráska (2016), byla formulace hypotéz zpřesňována v rámci pilotáže a potvrzena v rámci předvýzkumu, který byl v SOU taktéž proveden. Hypotézy 3 – 5 jsou záměrně cíleny na práci respondentů před VTOS, protože je ve věznicích nabídka pracovních příležitostí. (Veteška a Fischer, 2020) Hypotézy 6 a 7 byly konstruovány na základě prostudování RVP jednotlivých oborů vzdělávání nabízených SOU. Všechny obory vzdělávání jsou kategorie E. Profilace absolventů je směřována do praxe příslušného oboru.

Stanovené hypotézy výzkumného šetření jsou následující:

H 1: Více jsou ke studiu motivovanější žáci Středního odborného učiliště ve věku do 40 let než žáci starší.

H 2: Žáci Středního odborného učiliště, které ke vzdělávání motivuje lepší uplatnění na trhu práce, jsou ke studiu motivovanější než žáci, kteří jsou ke studiu motivováni prestiží studovaného oboru, zájmem o obor a jinými motivy ke vzdělávání.

H 3: Žáci Středního odborného učiliště, kteří před výkonem trestu odnětí svobody pracovali, jsou ke studiu motivovanější než žáci, kteří před výkonem trestu odnětí svobody nepracovali.

H 4: Žáci Středního odborného učiliště, kteří před výkonem trestu odnětí svobody pracovali, považují odborný výcvik za významnější než žáci, kteří před výkonem trestu odnětí svobody nepracovali.

H 5: Žáci Středního odborného učiliště, kteří před výkonem trestu odnětí svobody pracovali, požadují častěji úpravu vzdělávacích obsahů než žáci, kteří před výkonem trestu odnětí svobody nepracovali.

H 6: Žáci Středního odborného učiliště považují vyučovací předmět matematika jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní všeobecně vzdělávací předměty.

H 7: Žáci Středního odborného učiliště považují vyučovací předmět odborný výcvik jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní předměty.

5.3 Metody sběru dat

Pro sběr dat zvolila autorka metodu anonymního dotazníkového šetření. Dotazník je zaměřen na zjišťování motivace žáků ke vzdělávání a postojů k vyučovacím předmětům v nabízených oborech SOU. Ve vstupní části (Gavora, 2010) dotazníku jsou respondenti informováni o jeho anonymitě, cílech, zpracování a pokynech při vyplňování. Následuje část s vlastními otázkami. Dotazník je rozdělen na dvě části, část autorsky vytvořenou a část převzatou od autorů Hrabala a Pavelkové „*Dotazník postojů ke školním předmětům I (pro žáky)*.“ (2010, s. 185) Tato část byla do nástroje dotazníkového šetření přejata pro jeho standardizaci a snadné použití v prostředí školy za podpory zkušeností autorů v dané oblasti a možnosti rámcového porovnání dosažených výsledků výzkumného šetření.

V autorsky vytvořené části jsou nejprve zařazeny jednodušší položky, jakými je věk, ročník studia či nejvyšší dosažené vzdělání. Následují položky zjišťující, zda respondent vykonával práci a jaký byl jeho motiv ke studiu. Za nimi jsou vloženy tři položky zaměřené na aktuální motivaci respondentů a čtyři položky umožňující žákům vyjádřit se k dosavadnímu obsahu vzdělávání včetně vyjádření, zda by je jimi navržená změna ve vzdělávání vedla k větší motivaci ke studiu. Uprostřed dotazníku je umístěna citlivější položka vztahující se ke vzdělávání respondenta po ukončení VTOS. Tato část je pro všechny obory shodná.

Poslední část je zaměřena na význam jednotlivých předmětů pro budoucí uplatnění respondenta na trhu práce. Pro každý obor byl vytvořen dotazník obsahující názvy předmětů,

které žáci v oboru mají. Dotazníky mají dvacet dva položek kromě dotazníku vytvořeného pro obor textilní a oděvní výroba, kde je o položku méně, protože obor má méně předmětů.

5.4 Nástroj šetření, jeho výběr a tvorba

Jako nástroj šetření využila autorka anonymní dotazník z důvodu zaměření práce samotné a prostředí, ve kterém se žáci pohybují. Dotazník umožňuje získat informace od většího vzorku respondentů a zároveň zachovat jejich anonymitu. I když anonymní dotazníkové šetření může některé respondenty svádět k recesi, vede právě anonymita k pravdivějším výpovědím, které nejsou zkresleny snahou zalíbit či zavděčit se jejich zadavateli. (Chrásky, 2016)

Při konstrukci dotazníku byly jednotlivé položky tvořeny zejména polostrukturovanými a strukturovanými položkami dotazníku nabízející určité spektrum odpovědí, které vycházely obzvláště z pilotáže. Autorka nechala v dotazníku respondentům možnost pro vyjádření v polích „poznámka“ či „důvod.“ Nabídky v polostrukturovaných a strukturovaných položkách byly tvořeny na základě pilotáže dialogem s žáky, zkušeností autorky s prací s žáky a prostudované literatury.

Dále je dotazník tvořen škálami Likertova typu, prostřednictvím kterých respondenti vyjadřují stupeň svého souhlasu s tvrzením na hodnotící škále. (tamtéž) Pro přehlednost a odpovídající citlivost autorka volila pětistupňové posuzovací škály, které umožňovaly větší variabilitu odpovědí za zachování jejich přehlednosti a smysluplnosti. (Punch, 2008) Autorka si velmi cení zkušeností žáků, kteří díky své specifické životní situaci a věku mohou mít zajímavý pohled na danou problematiku.

Druhá část dotazníku je tvořena fragmentem „*Dotazníku postojů ke školním předmětům I (pro žáky)*“ (Hrabal a Pavelková, 2010, s. 185), zaměřeným na zjištění významu jednotlivých předmětů pro budoucí uplatnění na trhu práce z pohledu respondenta. Autoři doporučují výrok „význam“ žákům přiblížit jako „význam z hlediska jejich příští činnosti a osobního růstu.“ (tamtéž, s. 183) Ve vlastním dotazníkovém šetření byla hodnotící škála autorů Hrabala a Pavelkové zachována, ale výrok „význam“ byl pozměněn na výrok „význam předmětu pro budoucí uplatnění na trhu práce.“ Výrok „význam“ je tímto zpřesněním pro účely vlastního dotazníkového šetření jasně formulován a konkretizován. Podle zjištění

autorky dotazníku si ne každý žák spojí význam předmětu s významem pro budoucí uplatnění na trhu práce. Zároveň je problematika uplatnitelnosti jedince na trhu práce součástí strategických cílů Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. (Fryč a kol., 2020)

Hodnotící škály vztahující se k významu jednotlivých předmětů pro budoucí uplatnění na trhu práce jsou doplněny dílčí otevřenou položkou zaměřující se na důvod volby na škále. Položka respondenta nutí k zamyšlení nad volbou na škále a má minimalizovat automatické vyplňování škál dotazníku bez zamyšlení se nad obsahem. Slovní vysvětlení významu jednotlivých vyučovacích předmětů jako volné zdůvodnění postojů uvádí i „*Schéma na zjišťování postojů žáků k vyučovacím předmětům*“ (Hrabal, 1988 cit. dle Gavora, 2010 s. 243; Hrabal, 1988, s. 39 – 47), které je svým obsahem blízké „*Dotazníku postojů ke školním předmětům I (pro žáky)*“ autorů Hrabala a Pavelkové. (2010, s. 185)

Dotazník byl konstruován tak, aby zjišťoval pouze nezbytné údaje (Chráška, 2016) pro vlastní praktickou část diplomové práce a počet položek respondenty nezahltil. Rozsáhlejší dotazník by mohl být přínosný další sumou dat, avšak na úkor možnosti koncentrace žáků a kvality odevzdávaných materiálů.

K hypotéze č. 1 se váže položka 1 a položka 6. Hypotézu č. 2 pomáhají ověřit položky 6 a 7. Položky 4 a 6 se váží k hypotéze č. 3. Položky 4 a 22 (21 u oboru textilní a oděvní výroba) k hypotéze č. 4. Hypotézu č. 5 ověřují položky 4, 9, 10 a 11. Hypotéza č. 6 se opírá o položky 14, 15, 16, 17, 18 a 19. Hypotéza č. 7 je ověřována položkami 14 až 22 (21 u oboru textilní a oděvní výroba).

Položky 9, 10 a 11 zjišťují názory žáků na vzdělávací obsah jednotlivých oborů vzdělávání. Zároveň jsou filtračními položkami pro otázku č. 12, která zjišťuje vztah možných úprav vzdělávání k motivaci respondentů. Položky 5, 8 a 13 jsou vloženy pro lepší náhled na motivaci respondentů ke vzdělávání, volbu oboru a další vzdělávání žáků po výstupu z VTOS. Položka 3 blíže seznamuje s vzdělanostním rozložením skupiny. Položka 2 je pracovní pro zpracovatele dotazníkového šetření.

Výsledky zjištění z položek 9, 10 a 11 zaměřujících se na názory žáků ke vzdělávacím obsahům jednotlivých oborů vzdělávání mohou být následně využity při úpravách ŠVP z důvodu jejich aktualizace v souladu s revizí RVP.

Kromě položek věk a ročník studia je každá položka uvedena instrukcemi, jak má být vyplňována. Vyplňování bylo pro respondenty co nejvíce zjednodušeno. Většina položek je konstruována tak, aby mohli respondenti svou zvolenou odpověď kroužkovat. Dotazník je konstruován vždy pouze pro jednu volbu, kterou sami považují za nejbližší. Poznámková pole umožňovala dotazovaným možnost hlubšího zamyšlení a vyjádření. Dotazník pro zjednodušení neobsahuje filtrační položku týkající se oboru vzdělávání, která byla nahrazena příslušnou variantou dotazníku. V příloze č. 1 diplomové práce je obsažen dotazník autorů Hrabala a Pavelkové (2010, s. 185) a v příloze č. 2 diplomové práce vzorový dotazník oboru stravovací a ubytovací služby.

5.5 Charakteristika vzorku výzkumného šetření

Respondenti dotazníkového šetření byli žáci SOU v areálu Věznice Vinařice. Jednalo se o dospělé muže - odsouzené ve VTOS ve věznici s ostrahou ve vysokém stupni zabezpečení a ve středním stupni zabezpečení. Věk respondentů se dle dotazníkového šetření pohyboval zejména mezi obdobím mladé dospělosti až do období starší dospělosti. (Vágnerová, 2007)

Autorka se snažila o zadání adekvátního počtu dotazníků vzhledem k základnímu souboru tak, aby bylo dosaženo reprezentativního výběrového souboru, bylo dosaženo optimální výběrové charakteristiky (Chrásky 2016) a data z výzkumného šetření mohla být vypovídající o celém základním souboru.

Dotazník byl zadáván ve všech oborech vzdělávání a všech ročnících SOU těm žákům, kteří jej byli ochotni vyplnit. Vzhledem k nízkému počtu žáků v SOU jsou žáci vzdělávání často ve třídách rozlišených po oborech nikoli po ročnících. Žáci prvních ročníků mají možnost vstupu do vzdělávání vyšších ročníků. Vzhledem k umístění SOU se žáci nachází ve specifickém prostoru a společně se svými spolužáky tráví svůj veškerý čas. Tento čas vyplňují mimo jiné i přípravou do SOU. Díky tomuto jsou někteří žáci seznámeni s obsahem vzdělávání ještě před svým vstupem do SOU a impulzem pro zahájení vzdělávání jsou právě jejich budoucí spolužáci. Žáci tak mají velký prostor k setkávání a výměně názorů. S ohledem na věk žáků mají mnozí z nich životní zkušenost a rozhled, díky čemuž je mnohdy žák v SOU učitelem partnerem k dialogu se zkušenostmi z praxe. Přístup dospělých žáků ve VTOS ve SOU je ve vzdělávání v tomto ohledu odlišný od vzdělávání žáků na

běžných středních odborných učilištích. Zároveň do jejich vzdělávání značně zasáhla pandemie nemoci SARS-CoV-2, díky které byli žáci vzdělávání dálkově. Jejich prostor pro výměnu názorů a zkušeností byl o to větší. V průběhu své praxe v SOU byla autorka konfrontována s konzistentními názory žáků na úpravu vzdělávacích obsahů, které se neměnily v závislosti na ročníku ani oboru vzdělávání, ale vycházely ze zkušeností vzdělávaných osob. Vzhledem k cíli práce, může mít zařazení jednotlivých ročníků do dotazníkového šetření pozitivní charakter a vést tak k posílení motivace stávajících žáků SOU.

Základní soubor se skládal ze 100 osob. Autorka vybrala celkem 87 dotazníků. Vzhledem k počtu vybraných dotazníků je možno data a závěry z nich získané vztahovat na SOU ve Věznici Vinařice. Soubor odevzdaných dat je reprezentativní. Jeho výsledky je možno zevšeobecnit pro celý základní soubor. (Gavora, 2010) Vzhledem k charakteru základního souboru nelze výsledky dotazníkového šetření vztahovat na jiné osoby či skupiny ve VTOS ve Věznici Vinařice či ostatních věznicích v České republice nebo v jiných školách.

5.6 Sběr dat dotazníkovým šetřením

Dotazníkového šetření se účastnily pouze žáci školy vykonávající VTOS ve Věznici Vinařice a měli zájem účastnit se dotazníkového šetření. Návratnost dotazníků byla stoprocentní, protože je vyplňovali pouze ti žáci, kteří jej chtěli vyplňovat. Zájem respondentů na vyplnění dotazníku se odrazil i v jednotlivých vyplněných položkách a formulacích jednotlivých odpovědí.

Sběr dat probíhal od 1. září 2020 do 14. října 2020. Rozhodnutím vlády ze dne 12. října byla návaznost dotazníkového šetření přerušena nabytím účinnosti zákazu osobní přítomnosti žáků ve středních školách. (EPRAVO.CZ, © 2020) Na dotazníkové šetření bylo dále navázáno ode dne 25. listopadu (MZ ČR, © 2020) do 18. prosince 2021. V této době žáci díky uvolněným epidemiologickým opatřením začali opět učiliště navštěvovat. U žáků prvních ročníků probíhala administrace dotazníku v měsíci prosinec.

Při zadávání dotazníků autorka žákům vysvětlila cíle dotazníkového šetření, zdůraznila jeho anonymitu a vysvětlila způsob vyplňování položek dotazníku. Přestože byl dotazník

anonymní, byla data z dotazníků svým zpracováním důsledně anonymizována (Novotná, Špaček a Šťovíčková Jantulová, ed., 2019), veškeré dotazníky byly po zpracování dat skartovány, aby bylo zabráněno jakékoli jiné manipulaci s nimi. Žáci měli možnost kdykoli v průběhu vyplňování dotazníků klást doplňující dotazy. Administrace dotazníku trvala vždy do 20 minut. V souvislosti s epidemiologickou situací a emočním rozpoložením některých žáků autorka velmi oceňuje jejich zájem a ochotu při vyplňování dotazníků.

5.7 Specifikace kódovací jednotky dat

Pro snazší zpracování a analýzu zajištěných dat pocházejících z anonymního dotazníkového šetření byla data nakódována za pomoci vytvořené kódovací knihy (Trampota a Vojtěchovská, 2010) a dále analyzována prostřednictvím počítačového programu MS Excel 2016 za pomoci vizualizace výsečových a sloupcových grafů.

0	Obor studia	kód	vymezení kontextu
		01	stravovací a ubytovací služby
		02	potravinářská výroba
		03	malířské a natěračské práce
		04	zednické práce
		05	potravinářské práce
		06	textilní a oděvní výroba
1	Věk	kód	vymezení kontextu
		01	kategorie 18-19 let
		02	kategorie 20 - 26 let
		03	kategorie 27 - 40 let
		04	kategorie 41 - 50 let
		05	kategorie 51 - 60 let
		06	kategorie 61 - 70 let
2	Ročník	kód	vymezení kontextu
		01	první ročník
		02	druhý ročník
		03	třetí ročník

3	Vzdělání	kód	vymezení kontextu
		01	základní vzdělání
		02	střední vzdělání
		03	střední vzdělání s výučním lisem
		04	střední vzdělání s maturitou
		05	jiné
4	Zaměstnanost	kód	vymezení kontextu
		01	pracoval
		02	nepracoval
	Důvod výběru oboru		
5	vzdělávání	kód	vymezení kontextu
		01	rodina
		02	změna ze stereotypu ve vězení
		03	zájem o obor
		04	přátelé
		05	lepší uplatnění na trhu práce po VTOS
		06	jiné
6	Pocity motivace	kód	vymezení kontextu
		01	ano
		02	spíše ano
		03	nemám vyhraněný názor
		04	spíše ne
		05	ne
7	Důvody motivace ke vzdělávání	kód	vymezení kontextu
		01	prestiž studovaného oboru
		02	lepší budoucí uplatnění na trhu práce
		03	zájem o obor
		04	jiné
8	Důvody odrazování od vzdělávání	kód	vymezení kontextu
		01	daleký výstup trestu
		02	věk
		03	obtížnost studia mimo běžný civilní život
		04	jiné

9 - 11	Přidání / předmětu / dotace / úprava obsahu	kód	vymezení kontextu
		01	ano
		02	ne
12	Změna motivace	kód	vymezení kontextu
		01	ano
		02	spíše ano
		03	nemám vyhraněný názor
		04	spíše ne
		05	ne
13	Plán dalšího vzdělávání po propuštění z VTOS	kód	vymezení kontextu
		01	ano
		02	spíše ano
		03	nemám vyhraněný názor
		04	spíše ne
		05	ne
14 - 22	Významnost předmětu	kód	vymezení kontextu
		01	velmi významný
		02	významný
		03	z části významný
		04	málo významný
		05	nevýznamný

Zdroj: vlastní zpracování dle vyplněných dotazníků

5.8 Pilotáž

Ačkoli autorka výzkumného šetření znala prostředí i budoucí respondenty, provedla pilotáž, jejímž cílem bylo získání bližších informací o problematice postojů žáků SOU ke vzdělávání. Na základě pilotáže zpřesňovala formulaci problému a dotvářela jednotlivé hypotézy.

Pilotáž probíhala v lednu a únoru roku 2020 pomocí volných rozhovorů s žáky SOU. Autorka pilotáží provedla hlubší sondu do problematiky (Chráška, 2016), kterou se chtěla ve svém dotazníkovém šetření zabývat. Pilotáž a následný předvýzkum dotazníkového šetření byl přerušen náhlou epidemiologickou situací. Autorka se obávala změny postojů

budoucích respondentů šetření v reakci na nově vzniklou epidemiologickou situaci, ale tato obava se prakticky nenaplnila.

5.9 Předvýzkum

Předvýzkum vlastního dotazníkového šetření probíhal v září 2020 u oboru malířské a natěračské práce a oboru zednické práce, jejichž žáci vykazovali značný zájem o problematiku, kterou vlastní dotazníkové šetření řeší. Zároveň se jedná o dva obory podobného charakteru.

5.9.1 Cíl předvýzkumu

Cílem předvýzkumu bylo potvrzení správné formulace hypotéz a úprava nástroje dotazníkového šetření. Součástí cílů předvýzkumu bylo ověření postupů, které byly následně použity ve vlastním dotazníkovém šetření.

5.9.2 Popis vzorku předvýzkumu

Předvýzkumu se účastnilo 7 žáků z oboru malířské a natěračské práce a 5 žáků z oboru zednické práce. Celkem se předvýzkumu účastnilo 12 žáků.

5.9.3 Průběh a výsledky předvýzkumu

V předvýzkumu došlo k dodržení všech fází jako u vlastního výzkumného šetření. Výsledky předvýzkumu byly statisticky zpracovány a byly v něm testovány položené hypotézy a vyvozeny závěry. Při zadávání dotazníků autorka nejprve žákům vysvětlila cíl práce, zdůraznila jeho anonymitu a vysvětlila jim postup při vyplňování dotazníků. Sledovala čas věnovaný vyplňování dotazníku u jednotlivých žáků. Někteří žáci vypracovali dotazník po 12 minutách, nejdelší čas při vyplňování dotazníků byl 18 minut. Po dokončení vyplňování dotazníků autorka žáky požádala o zamyšlení nad dotazníky a požádala je o připomínkování.

5.9.4 Připomínky dotazovaných žáků k výzkumnému nástroji

Respondenti připomínkovali nejvíce položku týkající se vzdělávání po ukončení VTOS, kde chtěli své rozhodnutí zdůvodnit. Pomohli tak adekvátně upravit tuto položku. Autorka ji jiným způsobem nemohla ověřit. Dále respondenti připomínkovali položku zabývající se důvodem výběru učebního oboru a položky věnující se úpravou obsahu vzdělávání v rámci vyučovacích předmětů. Mezi další doporučení respondentů patřila grafická úprava položky zjišťující nejvyšší ukončené vzdělání a položky zjišťující dosavadní pracovní uplatnění na trhu práce.

5.9.5 Závěry předvýzkumu

Výsledky předvýzkumu vedly k potvrzení hypotéz a úpravě nástroje šetření. Dotazník byl v položce dalšího vzdělávání po ukončení VTOS doplněn o pole poznámky, aby se respondenti mohli ke své volbě v případě potřeby vyjádřit. Dále byla upravena položka zabývající se důvodem výběru učebního oboru v nabízených možnostech. Položky věnující se úpravě obsahu vzdělávání byly upraveny graficky a jejich text přeformulován. Grafická úprava a přeformulování textu se týkala i položek zjišťujících nejvyšší ukončené vzdělání a položky zjišťující dosavadní pracovní uplatnění na trhu práce.

5.10 Výsledky výzkumného šetření

Jako grafické zobrazení dat autorka využila výsečové grafy pro názorné zobrazení struktury výběrového souboru a histogramy četností, které jsou zobrazovány jako sloupcové grafy. Při čtení histogramů četností jsou na vodorovné ose (x) uvedeny naměřené hodnoty či intervaly hodnot a na svislé ose (y) jsou vyjádřeny četnosti měřených hodnot. (Chráska, 2016)

Pro vyjádření hodnot jednotlivých škál autorka použila aritmetický průměr, medián a směrodatnou odchylku. Pro zpracování škál uvádí Gavora (2010) jako možnosti procentuální vyjádření, kolik procent respondentů přiřadilo dané místo na konkrétní stupnici škály a vyjádření pomocí průměru či mediánu. Díky výpočtu průměrné hodnoty pro jednotlivé škály posuzovacího nástroje je možno jednotlivé hodnoty mezi sebou porovnávat.

Z frekvencí voleb jednotlivých poloh je možno vypočítat medián, který může být v případě extrémních voleb vhodnějším ukazatelem.

Aritmetický průměr a medián jsou vyjádřením charakteristiky polohy. Mezi výhody aritmetického průměru patří jeho závislost na všech prvcích ze souboru dat. Mezi nevýhody náleží citlivost aritmetického průměru k extrémním hodnotám. Tuto nevýhodu kompenzuje využití mediánu, který k extrémním hodnotám není citlivý. (Chráska, 2016)

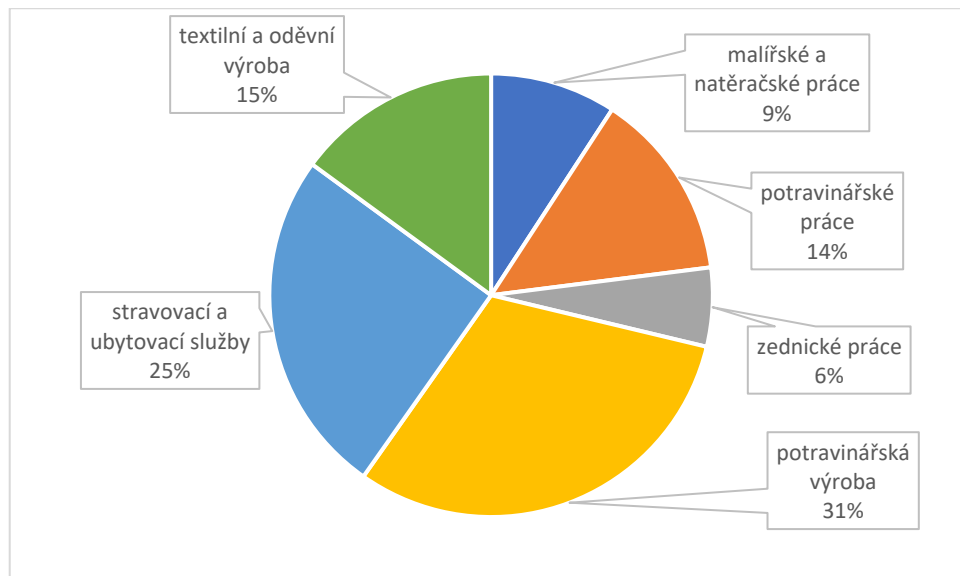
Směrodatná je ukazatelem kolísání hodnot kolem aritmetického průměru. Je tím větší, čím více a častěji se od aritmetického průměru hodnoty odchylují. (tamtéž) Směrodatná odchylka je „*průměrnou odchylkou od průměru*“ (Košťáková, 2019, s. 57), a tak i ukazatelem variability, který se vztahuje ke konkrétnímu průměru. Hodnota směrodatné odchylky doplňuje hodnoty průměru o informaci rozdílnosti odpovědí uvnitř souboru, a tím umožňuje ucelený pohled na něj. Čím nižší je hodnota směrodatné odchylky, tím je nižší i variabilita v rámci souboru. (tamtéž)

Při vyhodnocování a čtení dat pocházejících z numerických škál je velmi důležitá znalost jejich pólů, tzn. jejich orientaci a z toho vyplývající nejvyšší a nejnižší hodnoty, které odpovídají míře posuzované vlastnosti. V případě hodnocení významu předmětů je nejvíce hodnocena hodnota 1 – velmi významný a nejméně hodnota 5 – nevýznamný. V případě ostatních škál je naopak hodnota 5 považována za nejvyšší a hodnota 1 za nejnižší. (Gavora, 2010) Z důvodu přehlednosti byla v grafech vypuštěna nulová hodnota. Nezastoupená hodnota není graficky vyjádřena.

Graf č. 3 zobrazuje obory studia respondentů, z nichž 31 % navštěvuje obor potravinářská výroba, 25 % obor stravovací a ubytovací služby, 15 % obor textilní a oděvní výroba, 14 % potravinářské práce, 9 % malířské a natěračské práce a 6 % zednické práce.

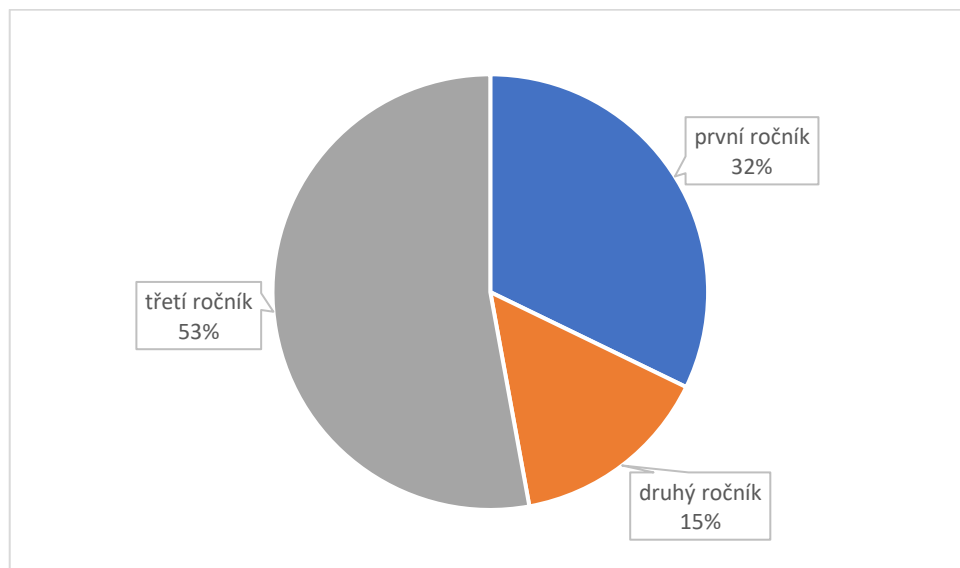
Toto rozložení odpovídá reálnému rozložení oborů v SOU. Tradičně nejvíce jsou v SOU zastoupeny obory gastronomického směru. Jednotlivé obory jsou v SOU nabízeny v reakci na potřeby trhu práce, zájmu žáků a reálných možností obor v areálu věznice uskutečňovat.

Graf 3: Obor studia

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 4: Ročník studia

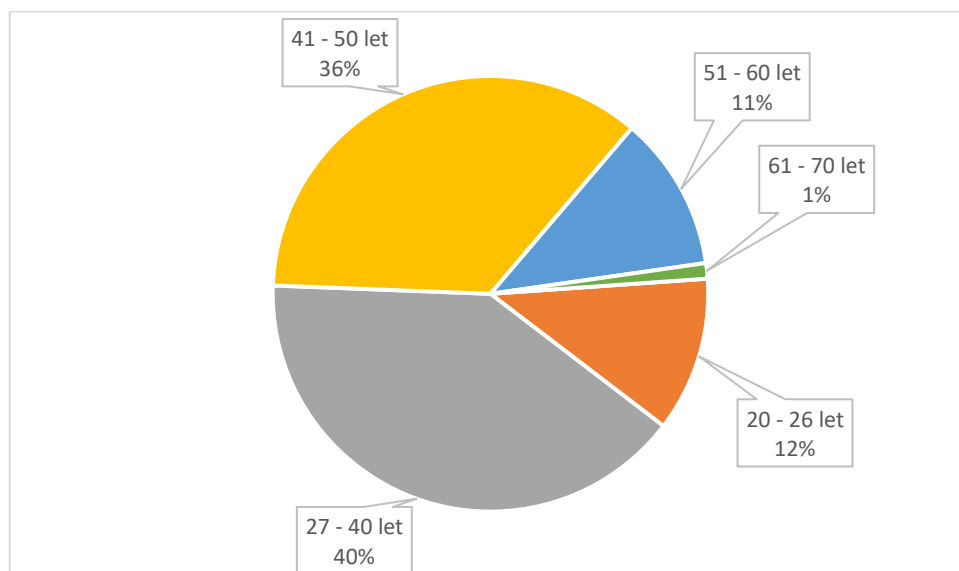
Zdroj: vlastní zpracování

Díky grafu č. 4 získáváme přehled o zastoupení žáků v jednotlivých ročnících. První ročník studia navštěvovalo 32 % respondentů, druhý 15 % a třetí 53 % dotazovaných. Toto rozložení také odpovídá reálnému rozložení žáků mezi ročníky. Vzhledem k věku žáků

nejdou mezi prvními a posledními ročníky rozdíly ve vývoji osobnosti takové, jako na běžných středních školách. I žáci prvních ročníků mohou být zralými rozváznými muži s vytríbenými názory, rozhledem a bohatými životními zkušenostmi, díky nimž mohou výuku cenným způsobem obohacovat.

Tato skutečnost souvisí s grafem č. 5. Věkové rozložení bylo rozčleněno na základě věkových kategorií udávaných Vágnerovou (2007) a věkovou kategorií mladý dospělý do 26 let věku, které vzniklo z potřeby pracovat s mladými odsouzenými ve věznici. Ve věkové kategorii mezi 20 - 26 lety se nachází 12 % respondentů, 40 % mezi 27 - 40 lety, 36 % mezi 41 - 50 lety, 11 % mezi 51 - 60 lety a 1 % mezi 61 - 70 lety. Někteří žáci SOU jsou díky svému věku a životním zkušenostem zralými partnery v dialogu s učitelem, výuku obohacují o své životní zkušenosti a názory. V některých případech, kdy mají žáci ukotveny pohledy odlišné od běžného konceptu, který je obsahem středního vzdělávání však může docházet k názorovým střetům a je na schopnostech učitele a jeho vhodné argumentaci, zda tento střet ustojí a nosné principy uhájí.

Graf 5: Věk

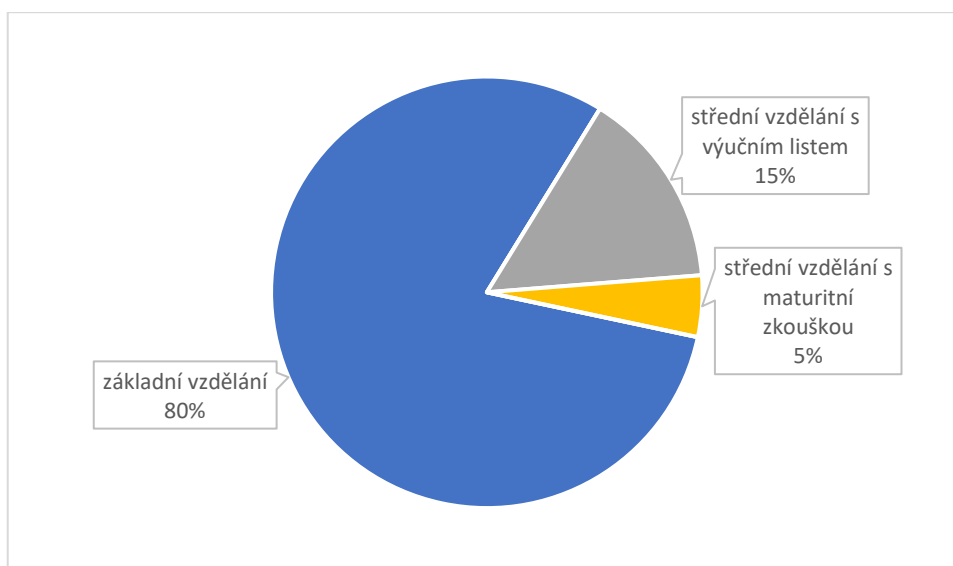

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 6 udává přehled nad vzdělanostním rozložením skupiny dle stupňů středního vzdělání, jak je uvádí zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném

vzdělávání v § 58 v odst. 1. (Zákon č. 561/2004 Sb.) 80 % respondentů uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání před nástupem do SOU základní vzdělání, 15 % střední vzdělání s výučním listem a 5 % střední vzdělání s maturitní zkouškou. Tato data jsou odpovídající vzhledem k vzdělanostnímu rozložení odsouzených ve VTOS viz tabulka č. 1.

Graf 6: Nejvyšší vzdělání

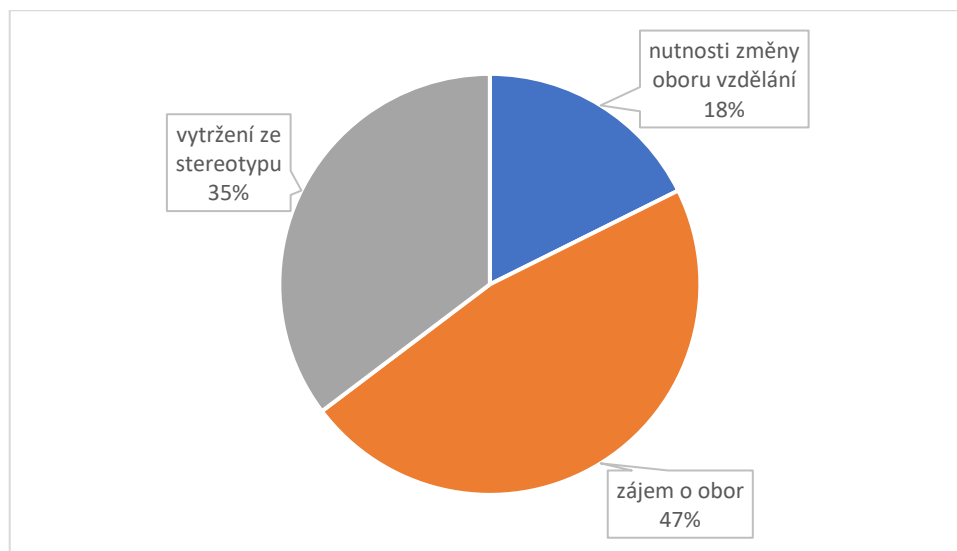

Zdroj: vlastní zpracování

Dle grafu č. 6 dosáhlo 20 % respondentů vyššího nebo srovnatelného vzdělání mimo SOU ve Věznici Vinařice, z nichž 15 % uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání střední vzdělání s výučním listem a 5 % střední vzdělání s maturitní zkouškou. V případě, že respondenti dosáhli vyššího než základního vzdělání, měli v poznámce zdůvodnit, proč studují současný obor.

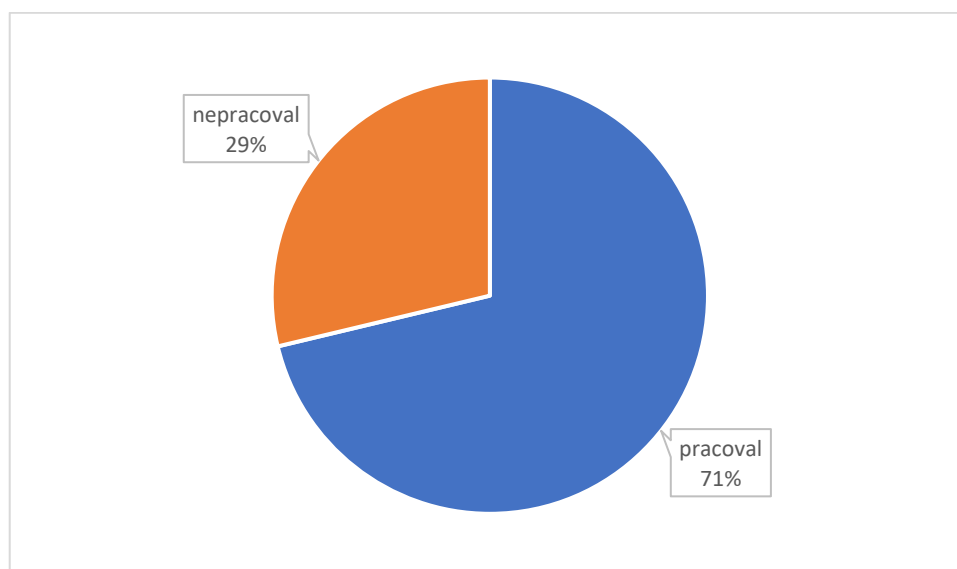
Z uvedených odpovědí dominovala dle grafu č. 7 následující zdůvodnění volby oboru: zájem o obor v 47 %, vytržení ze stereotypu v 35 % a z nutnosti změny oboru vzdělávání v 18 %.

Graf 7: Důvod studia oboru při vyšším dosaženém vzdělání než v SOU

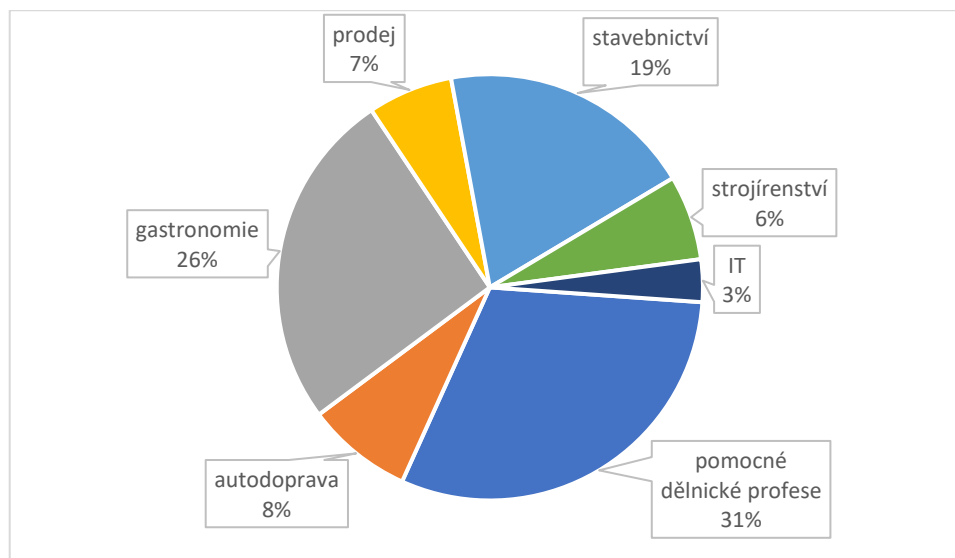
Zdroj: vlastní zpracování

Graf 8: Pracoval jste před VTOS?

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 9: Jakou práci jste doposud nejčastěji vykonával?

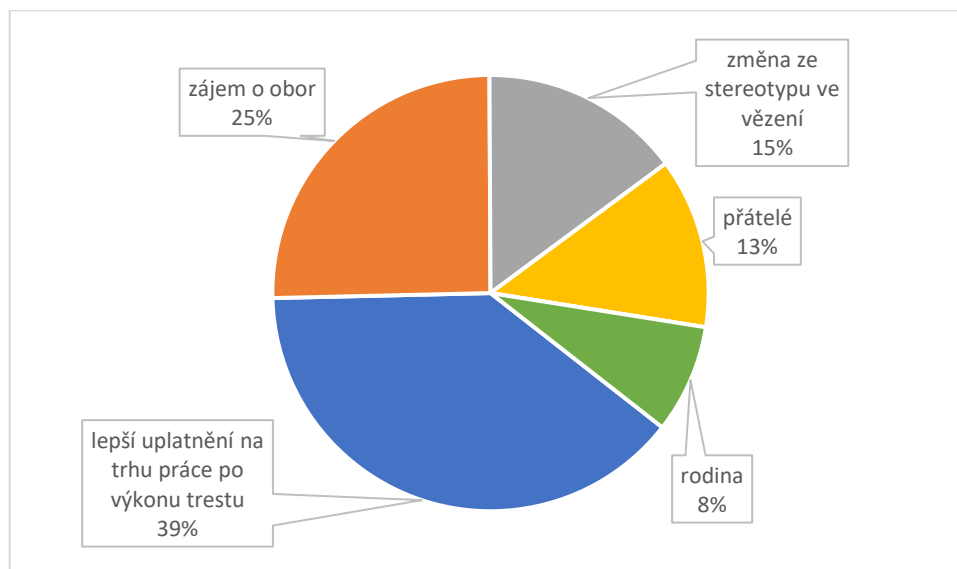
Zdroj: vlastní zpracování

Jak uvádí graf č. 8, uvedlo 29 % respondentů, že nevykonávalo doposud žádnou práci. 71 % respondentů již vykonávalo práci a má tak zkušenost s pracovním trhem. Mezi povolání, která respondenti uváděli byla dle grafu č. 9 následující: 31 % respondentů uvedlo pomocné dělnické profese, 26 % gastronomii, 19 % stavebnictví, 8 % autodopravu, 7 % prodej, 6 % strojírenství a 3 % IT.

Nezkušenost s prací, nedostatečná korekce nereálných očekávání mezi nabídkou a poptávkou tvoří ze skupiny respondentů, kteří nemají pracovní zkušenosti velmi citlivou skupinu s možným rizikem recidivy. Zejména zatížení Rejstříkem trestu se záznamem zvyšuje u této skupiny problematický návrat do světa práce. (Veszelei, 2015)

Graf č. 10 uvádí přehled důvodů, proč si respondenti vybrali jimi studovaný obor vzdělávání. 39 % respondentů uvedlo jako svůj hlavní motiv výběru oboru vzdělávání lepší uplatnění na trhu práce po výkonu trestu, 25 % respondentů uvedlo jako důvod volby zájem o obor, 15 % respondentů uvedlo jako motiv volby změnu ze stereotypu ve vězení, 13 % respondentů uvedlo přátele a 8 % rodinu. Jak z výše uvedených poznatků vyplývá, začínají někteří respondenti obor studovat i z důvodů, které primárně nesouvisejí se studiem. Důvody, jakými jsou přátelé a rodina se mohou ve svých důsledcích podílet a spoluutvářet pozitivní klima školy, protože mohou zvyšovat spokojenost žáků.

Graf 10: Proč jste si vybral tento obor vzdělávání?

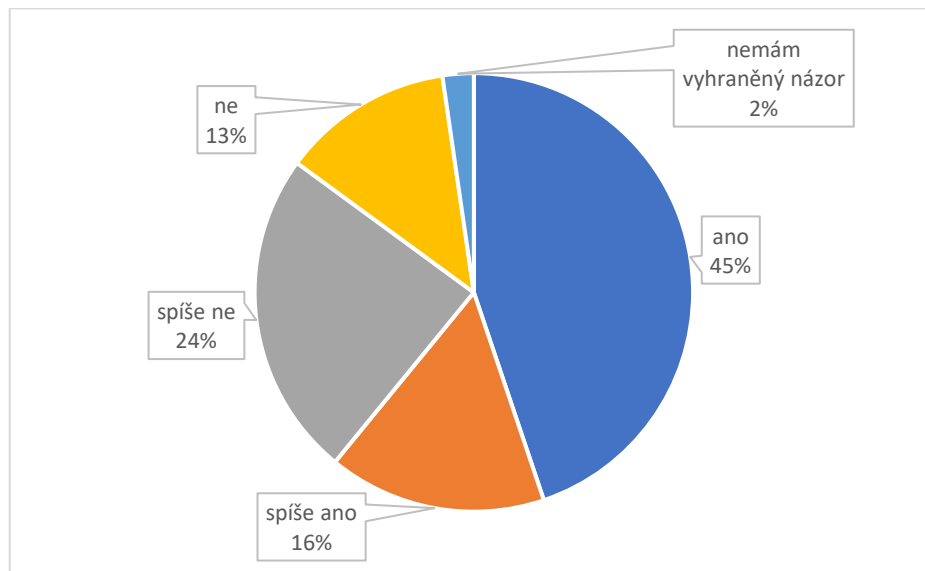

Zdroj: vlastní zpracování

Jak se respondenti cítí být motivováni ke studiu uvádí graf č. 11. Z celkového souboru respondentů uvedlo 61 % kladnou odpověď. Z nichž 45 % uvedlo ano a 16 % spíše ano, což je pozitivní zjištění s ohledem na to, že vzdělávání respondentů probíhá v areálu věznice a respondenti jsou ve VTOS pro odsouzené s ostrahou ve vysokém stupni zabezpečení a v menší míře i odsouzené ve středním stupni zabezpečení. 2 % respondentů nemá vyhraněný názor. Celkem 37 % respondentů se necítí být motivováno, z nich 24 % respondentů se spíše necítí motivováno a 13 % není motivováno vůbec. Situace osob ve VTOS je náročnou životní situací. Studium může těmto osobám pomoci zaměřit své úsilí pozitivním směrem. Jak je patrné z výsledků šetření, jedná se o natolik složitou situaci, že ne každému se podaří najít motivaci.

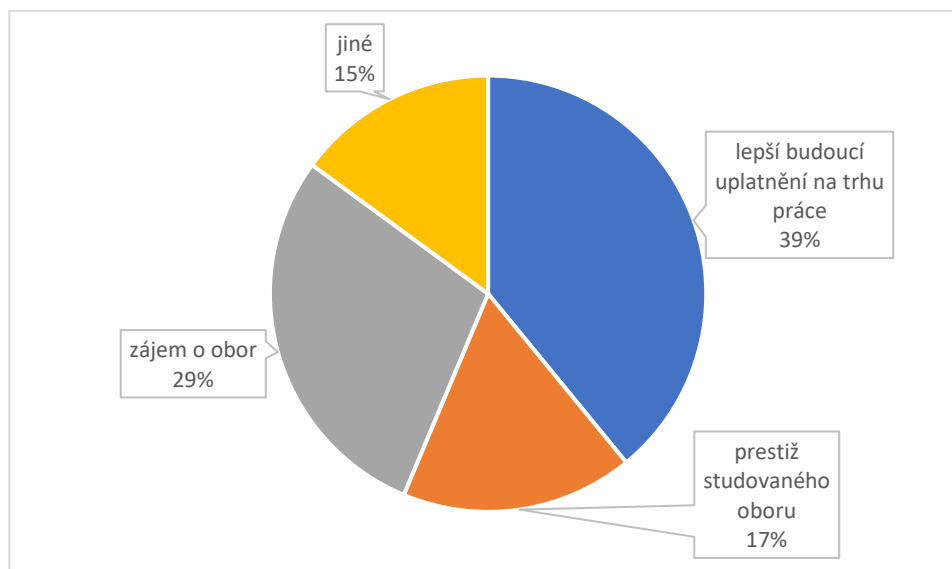
V grafu č. 12 jsou shrnuty odpovědi respondentů na otázku, co je ke vzdělávání motivuje. 39 % uvádí jako motivaci ke vzdělávání lepší budoucí uplatnění na trhu práce, 29 % respondentů zájem o obor, 17 % prestiž studovaného oboru a 15 % respondentů uvedlo jiné motivy ke studiu. Z uvedených jiných motivů se v dílčím souboru jednalo v 38 % o jiný život, v 31 % o rodinu, a v 31 % o přátele. Odpovědi respondentů korespondují s jejich výše uvedenými odpověďmi, jakými je nejvyšší ukončené vzdělání a důvod studia oboru při vyšším dosaženém vzdělání.

Graf 11: Cítíte se být motivovaný ke studiu?

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 12: Co Vás aktuálně ke vzdělávání motivuje?

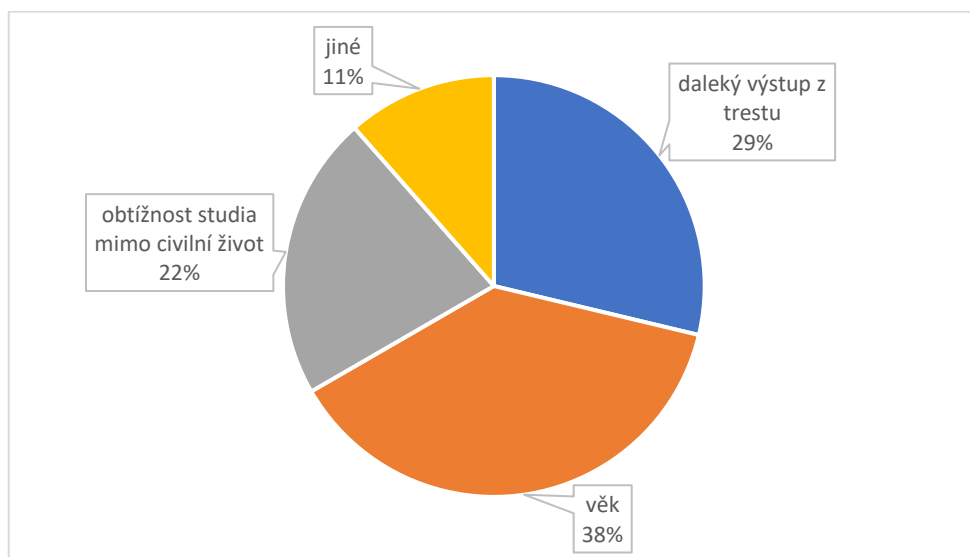
Zdroj: vlastní zpracování

Od vzdělávání respondenty naopak dle grafu č. 13 odrazuje ve 38 % věk, ve 29 % daleký výstup z trestu, ve 22 % obtížnost studia mimo civilní život a 11 % uvádí jiné

demotivující faktory. Mezi jiné negativní faktory uváděli v tomto dílčím souboru v 55 % rodinné zázemí, v 27 % menší možnosti související se studiem a v 18 % lidé kolem.

Věk je v mnoha případech také demotivujícím faktorem, ačkoli se hypotéza H 1 související s očekávanou nižší motivací respondentů ve vyšším věku nepotvrdila, uvádí 38 % respondentů právě věk jako dominantní negativní faktor. Daleký výstup z trestu je pro odsouzené obecně demotivujícím faktorem. Odsouzení se dle pozorování autorky šetření často upínají na datum výstupu z VTOS. Pojem „daleký“ zde není kategorizován, podléhá subjektivnímu vnímání jedince nezávisle na délce jeho trestu. Jako hlavní demotivující faktor tak může být brán časový úsek, který by pro jinou osobu mohl být naopak motivujícím prvkem.

Graf 13: Co Vás aktuálně od vzdělávání odrazuje?

Zdroj: vlastní zpracování

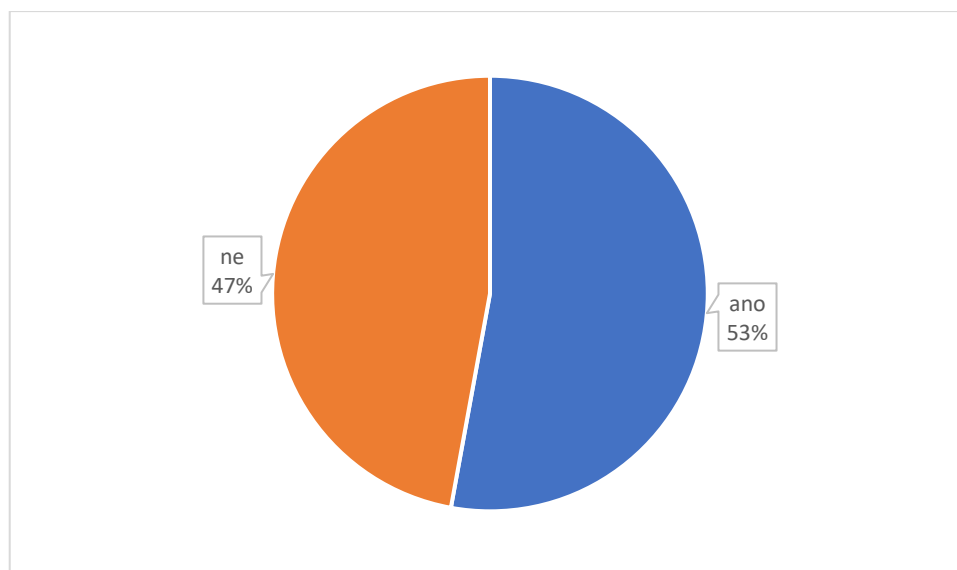
Blížící se výstup z VTOS je pro jednotlivé osoby velmi citlivým tématem plným očekávání, ale i napětí, zda se tato očekávání naplní. Obtížnost studia mimo civilní život vyplývá z faktu samotného VTOS. S tímto souvisí i menší možnosti související se studiem zahrnuté v oblasti jiné. Negativní faktory jako rodinné zázemí a lidé kolem souvisí s mezilidskými vztahy a ekonomickou situací či náročnými životními situacemi v životě člověka.

Grafy č. 14 – 19 zobrazují názory žáků na vzdělávací obsah jednotlivých oborů vzdělávání a umožňují tak jejich analýzu a návrh optimální úpravy vzdělávání odpovídající jejich potřebám pro budoucí uplatnění na trhu práce.

Graf č. 14 představuje rozložení odpovědí respondentů na otázku, zda by doplnili vzdělávací plán o určitý vyučovací předmět. 47 % respondentů necítí potřebu vzdělávací plán doplnit o žádný předmět. 53 % respondentů by doplnilo vzdělávací plán o určitý předmět. Zájem od doplnění vzdělávacího plánu o určitý předmět pramení jak ze zkušenosti respondentů s trhem práce, všeobecným rozhledem, věkem žáků a jejich pobytem ve věznici, který skýtá určitá omezení.

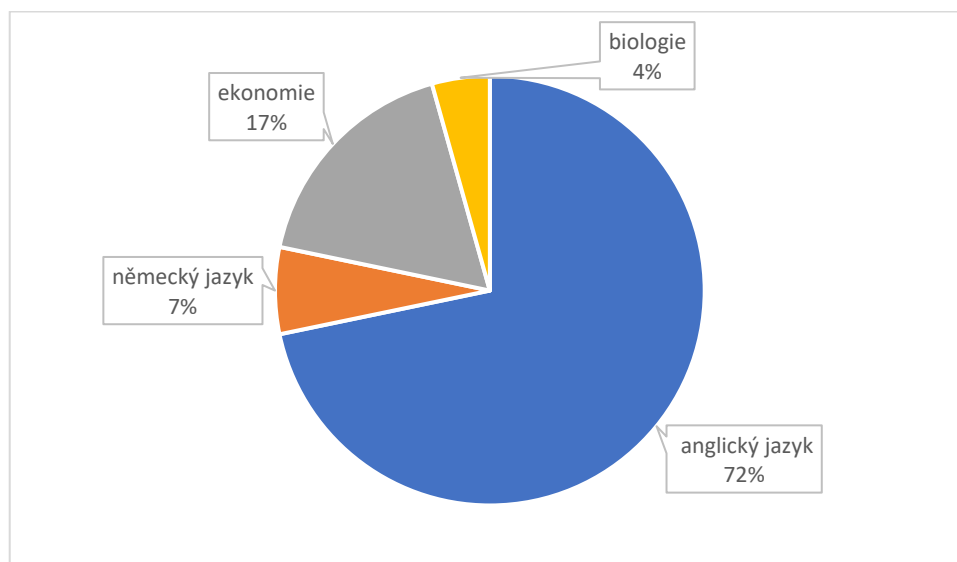
Dle grafu č. 15 z respondentů, kteří si přáli doplnit vzdělávací plán o určitý předmět, tuto potřebu konkretizovalo 72 % respondentů v podobě anglického jazyka, 17 % v podobě ekonomie, 7 % v podobě německého jazyka a 4 % v podobě biologie.

Graf 14: Doplnili byste vzdělávací plán o určitý vyučovací předmět?

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 15: Doplněné vyučovací předměty dle respondentů

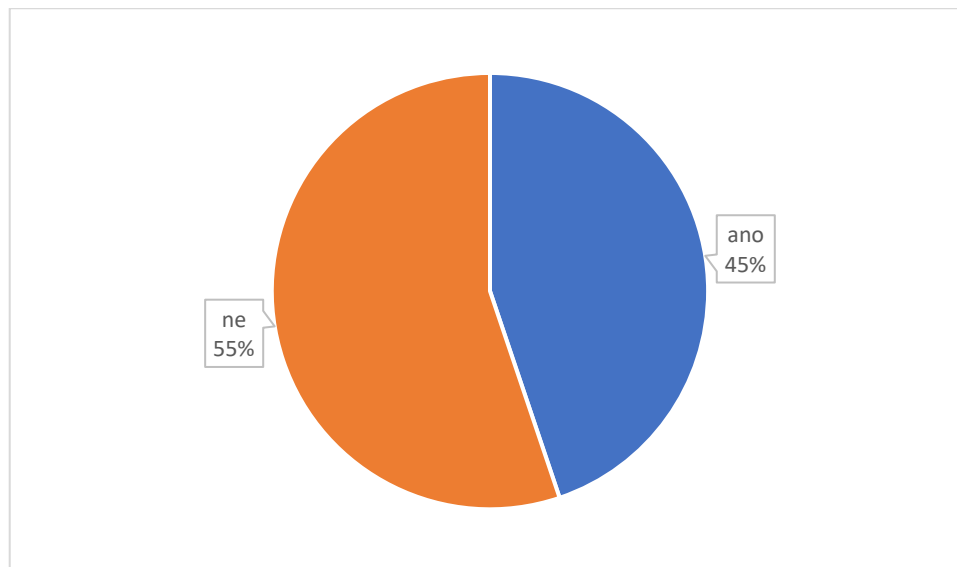
Zdroj: vlastní zpracování

Znalost anglického jazyka je stále naléhavější. Osoba ovládající anglický jazyk je na trhu práce stále více žádanější, někdy je tato znalost brána jako samozřejmost. Osoba vybavená vysokými komunikačními kompetencemi v oblasti anglického jazyka se dostává do výhodnějšího postavení než osoba, která těmito kompetencemi nedisponuje.

Graf č. 16 se váže k otázce, zda by respondenti chtěli přidat hodinovou dotaci k některému vyučovacím předmětu. 55 % respondentů nepovažuje za potřebné navýšit hodinovou dotaci některého z vyučovacích předmětů. 45 % respondentů naopak uvádí zájem o navýšení hodinové dotace u vyučovacích předmětů, které uvádí graf č. 17.

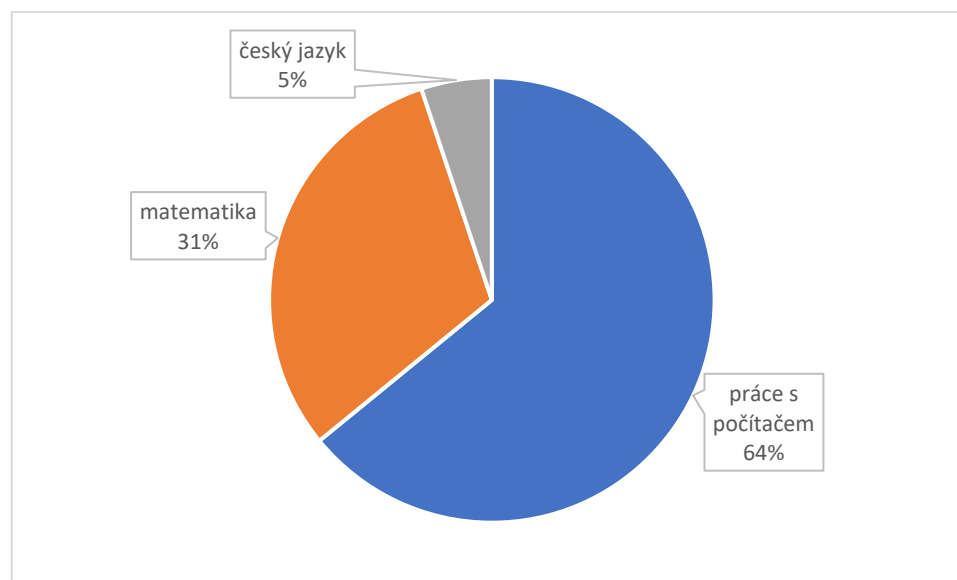
Z dílčího souboru respondentů, kteří by chtěli přidat hodinovou dotaci k některému vyučovacím předmětu, by 64 % z nich bylo pro navýšení hodinové dotace u předmětu práce s počítačem, 31 % respondentů pro navýšení hodinové dotace u předmětu matematika a 5 % je pro navýšení u předmětu český jazyk.

Graf 16: Chtěl byste přidat hodinovou dotaci k některému vyučovacímu předmětu?

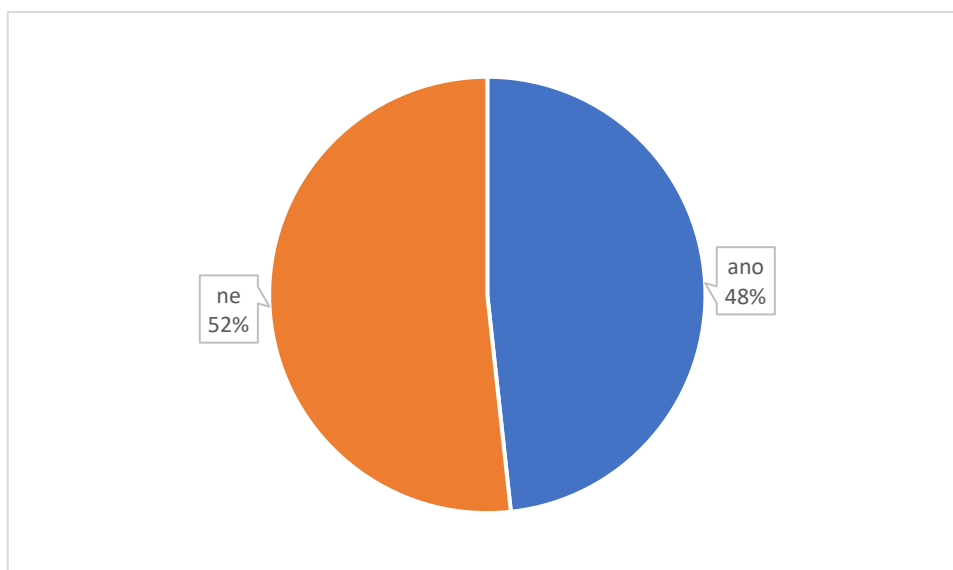
Zdroj: vlastní zpracování

Graf 17: Navýšení hodinové dotace dle respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 18: Chtěl byste přidat či hlouběji se zajímat o určitý vzdělávací obsah v rámci vyučovacích předmětů?

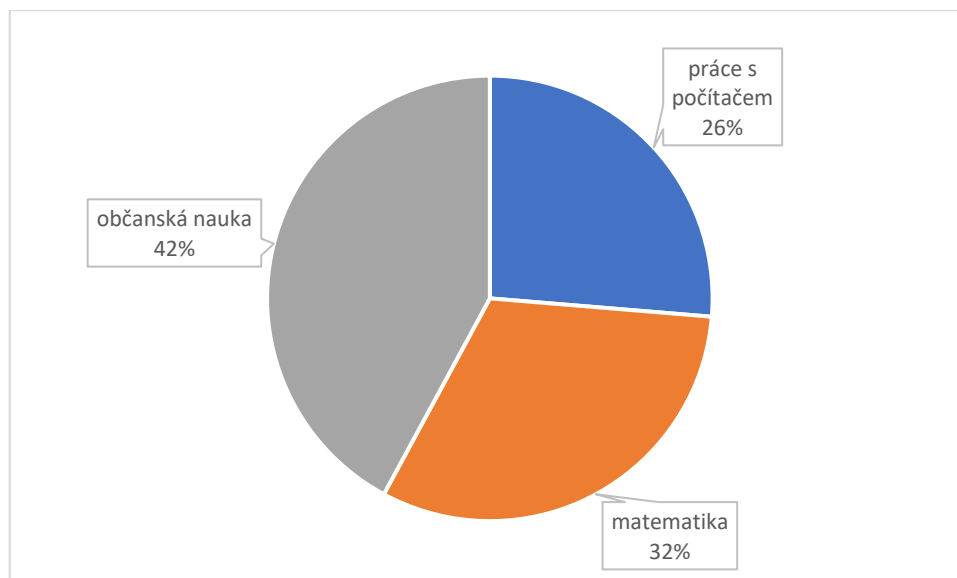
Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 18 uvádí, jaké procento respondentů by mělo potřebu přidat či hlouběji se zabývat určitým vzdělávacím obsahem v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů. 52 % neshledává potřebu doplnění žádného z vyučovacích předmětů. 48 % respondentů má zájem o přidání či hlubšího zaměření vzhledem k určitým vyučovacím předmětům.

Dle grafu č. 19 z tohoto dílčího souboru respondentů, kteří chtějí přidat či hlouběji se zajímat o určitý vzdělávací obsah v rámci vyučovacích předmětů, má 42 % z nich zájem o úpravu vzdělávacích obsahů v předmětu občanská nauka, 32 % v předmětu matematika a 26 % v předmětu práce s počítačem. Oblasti zájmu žáků byly respondenty označovány výrazy, které autorka šetření upravila tak, aby odpovídaly odborným požadavkům daných vědních oborů.

V předmětu matematika zmiňovali respondenti zájem o prohloubení obsahů či seznámení s tématy v oblasti ekonomie zahrnující zejména matematiku v praxi oboru, převody měn, půjček, spoření, nákupu, výpočty ceny výrobku či služby.

Graf 19: Úprava vzdělávacích obsahů u jednotlivých předmětů dle respondentů

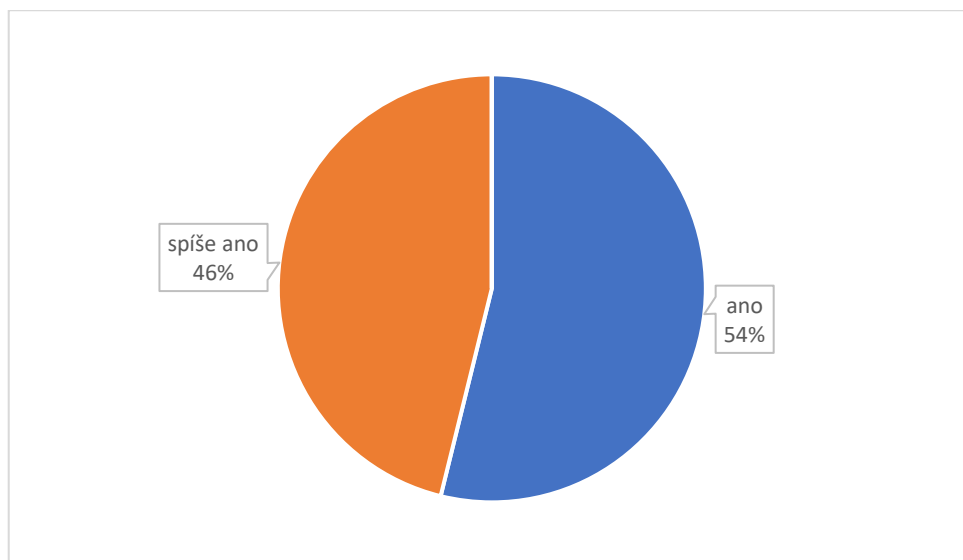
Zdroj: vlastní zpracování

V předmětu občanská nauka měli respondenti zájem o větší rozhled v oblasti ekonomického základu jako výbavy každého občana, konkrétně pak zejména o prohloubení či seznámení s tématy půjček, podnikání, evropského hospodářství, hospodářského cyklu, deflace a většího zaměření předmětu na téma inflace. U předmětu občanská nauka respondenti v poznámce uváděli, že mnohé z obsahů znají ze života a zajímá je spíše oblast praktického využití, jakými jsou oblasti hospodářství a ekonomiky v běžném životě.

V oblasti práce s počítačem respondenti požadovali rozšíření a prohloubení předmětu v tématech práce s tabulkovým editorem, větší využití textového editoru pro práci v oboru, jako např. tvorbu menu a jídelních lístků. Ačkoli některá z uvedených témat jsou již obsahem stávajících ŠVP, je zde patrný hlubší zájem respondentů, kteří chtějí přidat či hlouběji se zajímat o určitý vzdělávací obsah v rámci vyučovacích předmětů, o rozšíření oblastí souvisejících s uplatněním na trhu práce.

Z výpovědí respondentů vyplývá, že 64 % osob z dílčího souboru cítí potřebu navýšit hodinovou dotaci předmětu práce s počítačem a 26 % osob z druhého dílčího souboru navrhuje úpravu obsahu předmětu. Z čehož vyplývá velký zájem o předmět práce s počítačem.

Graf 20: Povede změna ve vzdělávání k Vaší větší motivaci ke studiu?

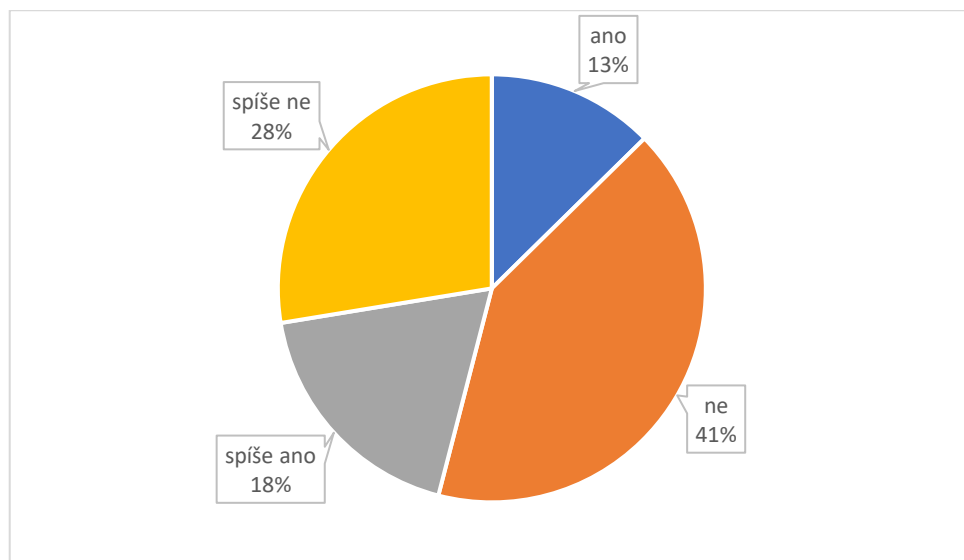
Zdroj: vlastní zpracování

V grafu č. 20 je souhrn odpovědí pouze těch respondentů, kteří se v položkách dotazníku 9 až 11 alespoň jednou vyjádřili pro úpravu obsahu či rozsahu vzdělávání. Z nich 54 % respondentů hodnotilo realizaci jimi navržené změny ve vzdělávání za motivující ke studiu a 46 % za spíše motivující ke studiu. Případná změna učebního plánu a obsahu vzdělávání by dle zjištěných výsledků měla smysl pro zvýšení motivace žáků ke studiu.

Jak z výsledků výzkumného šetření vyplývá, jsou respondenti více jak z poloviny motivováni ke studiu v SOU (61 %), obor si z velké části zvolili pro lepší uplatnění na trhu práce po výkonu trestu (39 %) a zájmu o obor (25 %). Budou takto motivovaní lidé pokračovat ve vzdělávání i po výstupu z výkonu trestu?

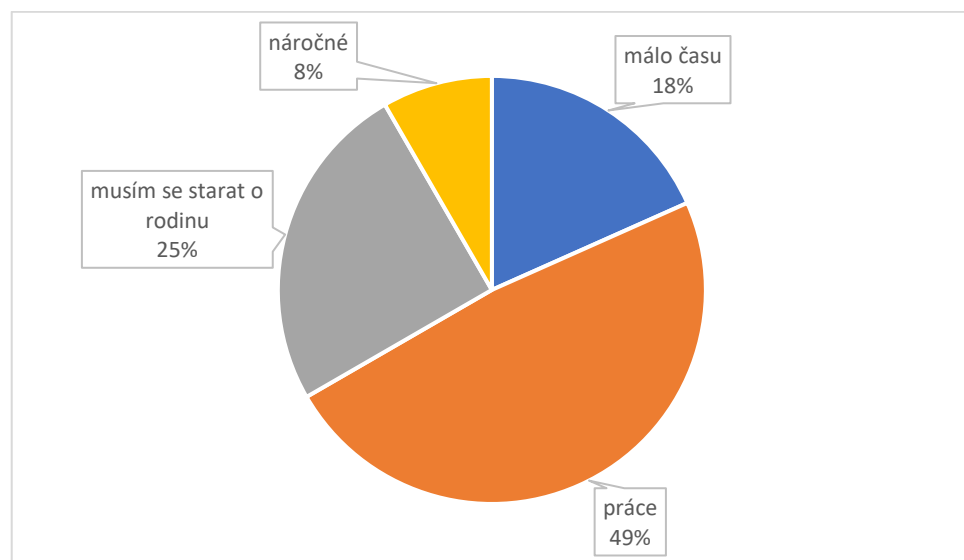
Graf č. 21 předkládá odpovědi respondentů na otázku, zda se plánují vzdělávat po propuštění z VTOS. Více jak polovina respondentů se vyjádřila negativně. 41 % respondentů uvedlo ne a 28 % respondentů uvedlo spíše ne. Pouze 31 % respondentů uvádí pozitivní odpověď. 13 % respondentů uvedlo ano a 18 % uvedlo spíše ano. Pro správné pochopení situace respondentů je nutné jejich odpovědi na škále doplnit zdůvodněním jejich rozhodnutí.

Graf 21: Plánujete se po propuštění z VTOS vzdělávat?

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 22: Důvody nepokračování ve vzdělávání po propuštění z VTOS

Zdroj: vlastní zpracování

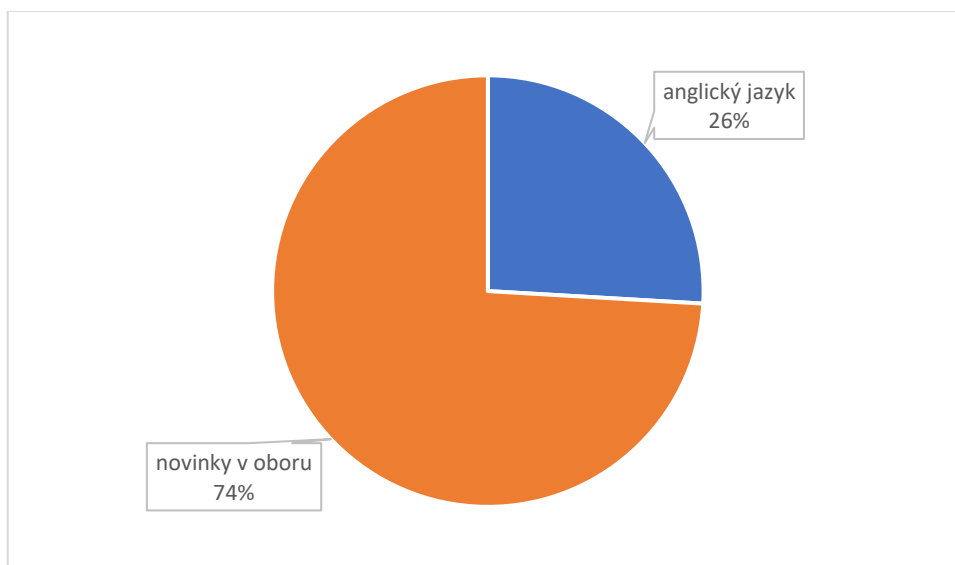
Graf č. 22 přináší zdůvodnění respondentů, proč nemají v plánu pokračovat ve svém vzdělávání po propuštění z VTOS. Z dílčího souboru respondentů, kteří se vyjádřili negativně vzhledem ke svému vzdělávání po propuštění z VTOS jich jako důvod uvedlo

49 % práci, 25 % respondentů uvedlo nutnost starat se o rodinu, 18 % respondentů uvedlo málo času, a 8 % respondentů své rozhodnutí zdůvodnilo tím, že je vzdělávání po propuštění z VTOS pro ně náročné.

Z výše uvedených zdůvodnění je patrná snaha respondentů o úspěšné znovuuplatnění ve společnosti. Snaha nesehat a zvládnout náročnou životní situaci je zde vykompenzována vzdáním se dalšího vzdělávání, které by bylo s ohledem na uplatnění respondentů ve společnosti vhodné. Z výše uvedených zjištění vyplývá význam vzdělávání osob ve VTOS a jeho naléhavost. Zároveň odpovědi umožňují korekci případného nepochopení odpovědí respondentů, ačkoli je směr odpovědi části respondentů negativní, je jejich snahou v dalším životě nesehat.

Jaké jsou naopak oblasti vzdělávání, kterým se respondenti plánující další vzdělávání po ukončení VTOS chtějí věnovat, uvádí graf č. 23. Z dílčího souboru respondentů, kteří uvedli pozitivní odpovědi na otázku vzdělávání po propuštění z VTOS (31 %) se jich 26 % hodlá dále vzdělávat v anglickém jazyce a 74 % v novinkách oboru. I přes takto nízké procento lidí plánující své vzdělávání po výstupu z VTOS je vzhledem k mnoha faktorům, které na osoby v takto náročné životní situaci působí pozitivně.

Graf 23: Plánované oblasti vzdělávání respondentů po propuštění z VTOS

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 5 předkládá pohled respondentů na význam jednotlivých předmětů pro budoucí uplatnění na trhu práce. Tabulka uvádí všeobecně vzdělávací předměty a odborný výcvik, kde jsou soubory dat zobrazující postoje celého souboru respondentů a odborných předmětů znázorňujících postoje dílčí části respondentů vztahující se k jednotlivým oborům vzdělávání.

Při posuzování významnosti jednotlivých předmětů pro budoucí uplatnění na trhu práce z pohledu žáků bere autorka jako kritéria základního řazení medián vzhledem k jeho nízké citlivosti k extrémním hodnotám a počtu žáků v jednotlivých oborech. Předměty v rámci shodné hodnoty mediánu dále řadí dle průměru pro vyjádření diference mezi předměty.

Tabulka 5: Význam předmětů pro budoucí uplatnění na trhu práce

Význam předmětů pro budoucí uplatnění na trhu práce			
Předmět	Průměr	Medián	Smodch
Odborný výcvik (všechny obory)	1,32	1	0,69
Pekařské práce (potravinářské práce)	2,08	2	0,76
Technická a technologická příprava (potravinářské práce)	2,17	2	0,69
Matematika (všechny obory)	2,18	2	1,14
Zednické práce (zednické práce)	2,2	2	0,4
Materiály (textilní a oděvní výroba)	2,23	2	0,89
Malířské a natěračské práce (malířské a natěračské práce)	2,25	2	0,66
Stravovací a ubytovací služby (stravovací a ubytovací služby)	2,36	2	1,11
Cukrářská výroba (potravinářská výroba)	2,41	2	0,99
Technická a technologická příprava (potravinářská výroba)	2,44	2	1,31
Odborné kreslení (malířské a natěračské práce)	2,5	2	0,47
Společenská nauka (stravovací a ubytovací služby)	2,55	2	0,66
Odborné kreslení (zednické práce)	2,6	2	0,8
Český jazyk (všechny obory)	2,76	3	1,07
Práce s počítačem (všechny obory)	2,83	3	1,37
Občanská nauka (všechny obory)	3,82	4	1,23
Tělesná výchova (všechny obory)	3,84	4	1,06
Literatura (všechny obory)	4,17	4	0,9

Zdroj: vlastní zpracování

Za nejvýznamnější předmět pro budoucí uplatnění na trhu práce považují respondenti odborný výcvik s hodnotami průměru 1,32 a mediánu 1. Směrodatná odchylka 0,69 je

čtvrtou nejnižší a poukazuje na nižší variabilitu odpovědí. Předmět je většinou respondentů považován za velmi významný pro uplatnění na trhu práce.

Obory vzdělávání kategorie E jsou koncipovány převážně jako obory se zaměřením na odbornou složku a odborný výcvik se směřováním na praxi. Hodinová dotace odborného výcviku je oproti ostatním předmětům daným RVP naprosto převyšující ostatní předměty. Odborný výcvik je nutno rozložit tak, aby byl ve všech ročnících daného oboru.

V RVP pro obor stravovací a ubytovací služby je pro praktické činnosti v odborném výcviku závazně stanoveno za celou dobu vzdělávání minimálně 54 týdenních vyučovacích hodin. (MŠMT ČR, © 2020j) RVP pro obor potravinářská výroba závazně stanovuje taktéž 54 týdenních vyučovacích hodin pro praktické činnosti ve formě odborného výcviku za celou dobu vzdělávání. (MŠMT ČR, © 2020d) V RVP pro obor malířské a natěračské práce je nastaven minimální rozsah činností praktického charakteru ve formě odborného výcviku na 50 týdenních vyučovacích hodin rozvržených do celé doby vzdělávání. (MŠMT ČR, © 2020ch) RVP pro obor zednické práce určuje závazně minimálně 50 týdenních vyučovacích hodin činností praktického charakteru ve formě odborného výcviku. (MŠMT ČR, © 2020i) RVP pro obor potravinářské práce vymezuje rozsah minimální hodinové dotace činností praktického charakteru ve formě odborného výcviku 30 týdenních hodin vyučování. (MŠMT ČR, © 2020e) RVP pro obor textilní a oděvní výroba stanovuje tuto dobu také na 30 hodin týdně. (MŠMT ČR, © 2020f)

Jak z výše uvedeného vyplývá, je odborný výcvik v jednotlivých oborech vzdělávání stěžejním předmětem, jak ze státem daného rámce, tak z úhlu pohledu jednotlivých respondentů. Již z koncepce rozvržení obsahů vzdělávání v jednotlivých oborech vzdělávání je zřetelné, že obory své absolventy profilují především pro praxi.

Odborné předměty jednotlivých oborů jsou nedílnou součástí odborného vzdělávání. Tvoří základ, který se přímo promítá do odborného výcviku každého oboru. Obor stravovací a ubytovací služby obsahuje odborný předmět stravovací a ubytovací služby s hodnotami průměru 2,36 a mediánu 2. Výsledky značí, že je předmět z pohledu respondentů významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. Směrodatná odchylka s hodnotou 1,11 vykazuje vyšší rozdílnost odpovědí a je pátou nejvyšší. Dalším předmětem oboru je společenská nauka. Z pohledu respondentů je považována za předmět významný pro budoucí uplatnění na trhu práce s hodnotami průměru 2,55 a mediánu 2. Směrodatná odchylka s hodnotou 0,66 je třetí

nejnižší. Poukazuje na nižší variabilitu odpovědí. Hodnoty vypovídají o tom, že odborné předměty oboru stravovací a ubytovací služby považují respondenti za významné pro budoucí uplatnění na trhu práce.

Obor potravinářská výroba zahrnuje předmět technická a technologická příprava s hodnotami průměru 2,44 a mediánu 2. Směrodatná odchylka 1,31 upozorňuje na vyšší variabilitu odpovědí s druhou nejvyšší hodnotou. Předmět cukrářská výroba s průměrem 2,41 a mediánem 2 taktéž odkazuje na významnost předmětu pro budoucí uplatnění na trhu práce z pohledu respondentů se směrodatnou odchylkou 0,99.

Malířské a natěračské práce je obor s předmětem odborné kreslení s hodnotami průměru 2,5 a mediánu 2. Zde je patrná citlivost průměru k extrémním hodnotám. Hodnota průměru je zde vyšší, ale při použití mediánu stále odpovídá úrovni významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. Směrodatná odchylka je s hodnotou 0,47 druhá nejnižší. Předmět malířské a natěračské práce s průměrem 2,25 a mediánem 2 odkazuje taktéž na jeho významnost pro budoucí uplatnění na trhu práce. Směrodatná odchylka 0,66 je třetí nejnižší, stejně jako u předmětu společenská nauka.

Odborné kreslení s hodnotami průměru 2,6 a mediánu 2 u oboru zednické práce poukazují na význam předmětu pro budoucí uplatnění na trhu práce z pohledu respondentů se směrodatnou odchylkou 0,8. Dalším předmětem oboru jsou zednické práce s hodnotami průměru 2,2 a mediánu 2. Respondenty je vnímán jako významný pro budoucí uplatnění na trhu práce s nejnižší hodnotou směrodatné odchylky 0,4.

Obor potravinářské práce zahrnuje předmět technická a technologická příprava s hodnotami průměru 2,17 a mediánu 2. Směrodatná odchylka 0,69 značí nižší rozdílnost odpovědí a je čtvrtá nejnižší. Dalším předmětem oboru jsou pekařské práce s hodnotami průměru 2,08 a mediánu 2. Směrodatná odchylka 0,76 je pátou nejnižší. Odborné předměty oboru jsou respondenty vnímány jako významné pro budoucí uplatnění na trhu práce.

Odborný předmět materiály s hodnotami průměru 2,23 a mediánu 2 náleží k oboru textilní a oděvní výroba se směrodatnou odchylkou 0,89. Předmět je respondenty hodnocen jako významný pro budoucí uplatnění na trhu práce.

Jak z výše uvedených výsledků dotazníkového šetření vyplývá, respondenti si uvědomují význam odborných předmětů pro budoucí uplatnění na trhu práce a hlubokou propojenost odborných předmětů s odborným výcvikem. Ačkoli odborný výcvik hodnotí

jako velmi významný jak v celkovém souhrnu, tak dle dílčích oborů (viz hypotéza č. 7), cení si odborných předmětů jako významných pro budoucí uplatnění na trhu práce.

Ze všeobecně vzdělávacích předmětů považují respondenti předmět matematika s hodnotami průměru 2,18 a mediánem 2 také za významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. V jednotlivých oborech je velmi patrná provázanost odborných předmětů a odborného výcviku právě na tento předmět. Hodnota směrodatné odchylky 1,14 je čtvrtá nejvyšší a poukazuje tak na vyšší variabilitu odpovědí.

Předmět český jazyk považují respondenti za z části významný s hodnotami průměru 2,76 a mediánu 3. Směrodatná odchylka s hodnotou 1,07 je vyšší. Předmět práce s počítačem s hodnotami průměru 2,83 a mediánu 3 hodnotili respondenti jako z části významný předmět. Směrodatná odchylka 1,37 značí vyšší rozdílnost odpovědí, ze sledovaných souborů má zde nejvyšší hodnotu. Vzhledem ke svým obsahům jsou předměty provázány s praxí. Klíčové kompetence v nich rozvíjené pomáhají spoluutvářet profil absolventa. Nemusí však být v oborech využívány tak široce, jako výše uvedené předměty.

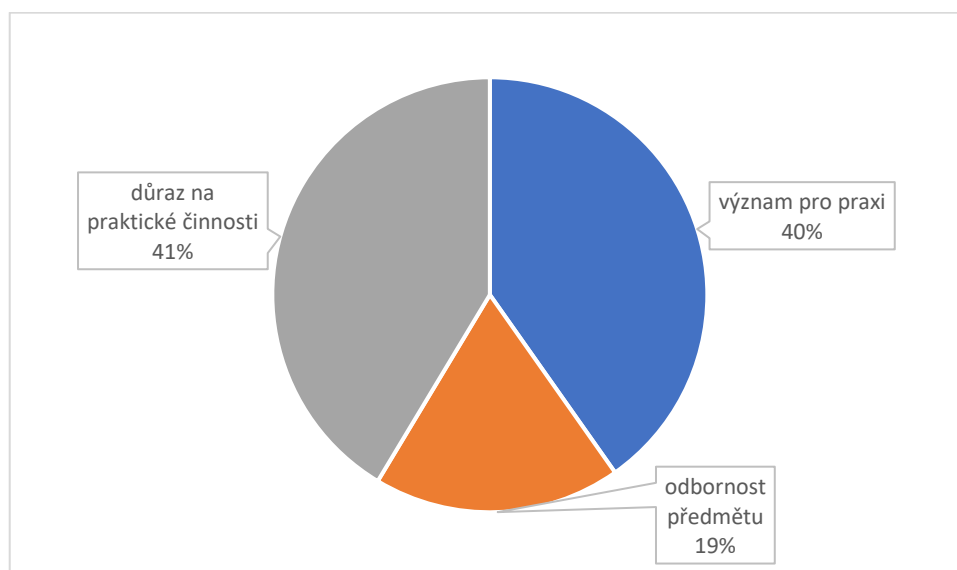
Předmět občanská nauka s hodnotami průměru 3,82 a mediánu 4 byl respondenty hodnocen jako málo významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. Směrodatná odchylka 1,23 je třetí nejvyšší a poukazuje na vyšší variabilitu odpovědí. Předmět tělesná výchova s hodnotami průměru 3,84 a mediánu 4 byl také hodnocen jako málo významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. Směrodatná odchylka byla 1,06. Předmět literatura s hodnotami průměru 4,17 a mediánu 4 byl respondenty hodnocen jako málo významný pro budoucí uplatnění na trhu práce se směrodatnou odchylkou 0,9. Ačkoli i tyto předměty mají svůj podíl na rozhledu a osobnostním rozvoji jednotlivých žáků oborů, je patrný jejich humanitní charakter. Zároveň se jedná o předměty vztahující se spíše k dalšímu studiu či obecnému rozvoji osobnosti nežli k praxi samotné. Respondenti jsou dospělé osoby se svými životními zkušenostmi a kulturním rozhledem vztahujícím se i k jejich vlastním životním hodnotám a zkušenostem z praxe. Do hodnocení předmětů se promítají i potřeby respondentů, skrze něž na hodnotící škály nahlíží.

Respondenti při hodnocení jednotlivých předmětů z hlediska jejich významu pro budoucí uplatnění na trhu práce své volby zdůvodňovali. Tato zdůvodnění jsou nositeli cenných informací umožňující pohled na hodnocení korigovat optikou respondentů.

Vzhledem k tomu, že položka důvod očekávala od respondentů volnou odpověď, byly odpovědi žáků autorkou kategorizovány podle oblastí a jejich výrok zobecněn a upraven tak, aby zahrnoval všechny v sobě obsažené podkategorie. Středová hodnota z části významný je přiřazena k pozitivním či negativním hodnotám dle obsahu sdělení.

Předměty jsou řazeny dle významu pro budoucí uplatnění na trhu práce tak, jak byly vnímány respondenty. Pro snadnější orientaci v textu jsou odpovědi pro odborné předměty všech oborů sloučeny do dvou grafů na odborný předmět A a odborný předmět B. Každý obor vzdělávání má v grafu nazvaném odborný předmět A jeden odborný předmět a v grafu s názvem odborný předmět B druhý odborný předmět. Výjimku tvoří obor textilní a oděvní výroba, který má pouze jeden odborný předmět, a proto je obsažen pouze v prvním grafu.

Graf 24: Důvody volby předmětu odborný výcvik

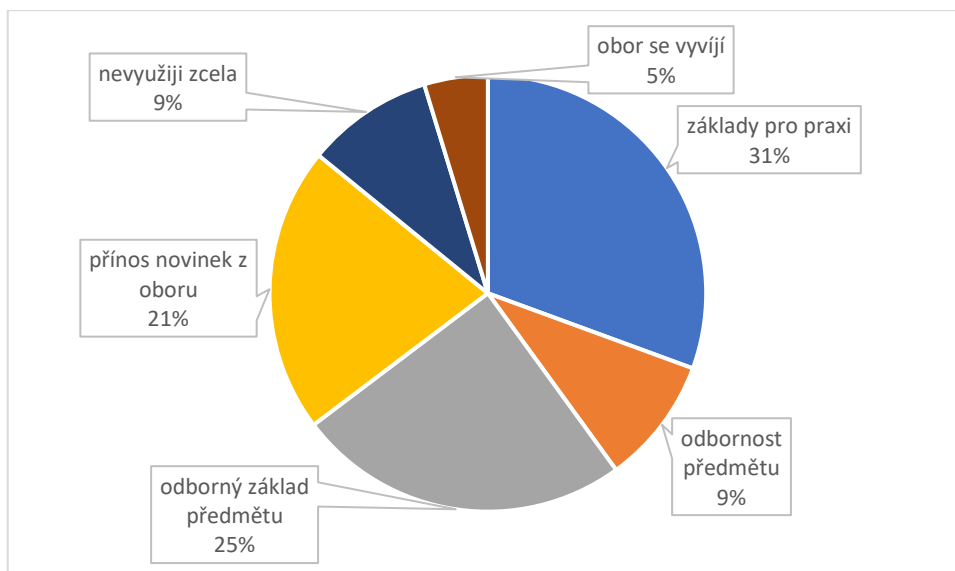
Zdroj: vlastní zpracování

Dle grafu č. 24 své volby na škále zdůvodňovali respondenti u předmětu odborný výcvik zejména důrazem odborného výcviku na praktické činnosti v 41 %, významem pro praxi ve 40 % a odborností předmětu v 19 %. Odborný výcvik byl respondenty mezi předměty nejvíce ceněn z hlediska budoucího uplatnění na trhu práce. Odborný výcvik považují za klíčový předmět uvádějící budoucí absolventy k praxi.

V grafu č. 25 odborný předmět A jsou zahrnuty předměty: společenská nauka (obor stravovací a ubytovací služby), technická a technologická příprava (obor potravinářská výroba), odborné kreslení (obor malířské a natěračské práce), odborné kreslení (obor zednické práce), technická a technologická příprava (obor potravinářské práce) a materiály (obor textilní a oděvní výroba).

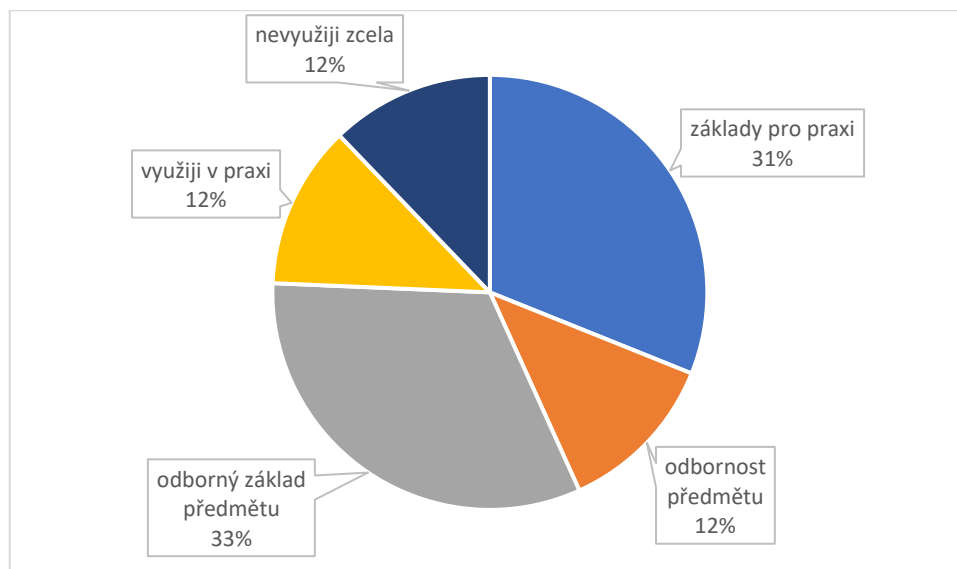
Pozitivní volby odborného předmětu A byly komentovány respondenty formulacemi, z kterých bylo patrné jejich pochopení mezipředmětových souvislostí a vztahu předmětu k praxi. 31 % respondentů uvedlo svou volbu na škále zdůvodněním, že předmět obsahuje základy pro praxi, 25 % respondentů zdůrazňovalo odborný základ předmětu, 21 % respondentů oceňovalo přínos předmětu z hlediska novinek z oboru, 9 % pak zaujala odbornost předmětu. Negativní volby byly komentovány nevyužitím předmětu v celém jeho rozsahu v 9 % a tím, že se obor vyvíjí, tudíž poznatky nabyté z něj rychle zastarávají v 5 % případů.

Graf 25: Důvody volby – odborný předmět A

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 26: Důvody volby – odborný předmět B

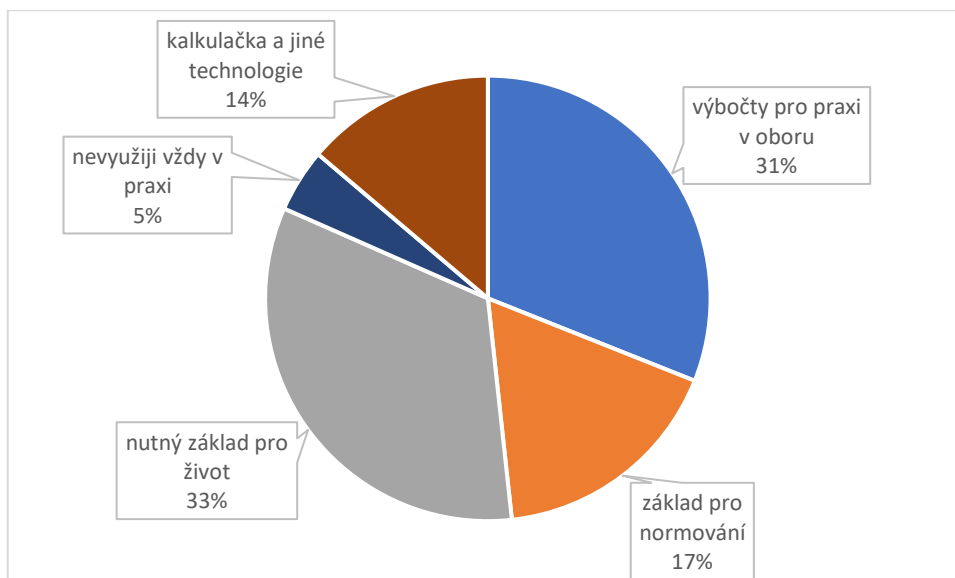
Zdroj: vlastní zpracování

V grafu č. 26 odborný předmět B jsou obsaženy předměty: stravovací a ubytovací služby (obor stravovací a ubytovací služby), cukrářská výroba (obor potravinářská výroba), malířské a natěračské práce (obor malířské a natěračské práce), zednické práce (obor zednické práce) a pekařské práce (obor potravinářské práce).

Pozitivní volby odborného předmětu B byly respondenty komentovány zdůrazněním odborného základu předmětu v 33 %, základy pro praxi v 31 %, odborností předmětu ve 12 % a využitím praxi ve 12 %. Negativní volby byly komentovány nevyužitím předmětu v praxi v celém jeho rozsahu z 12 %.

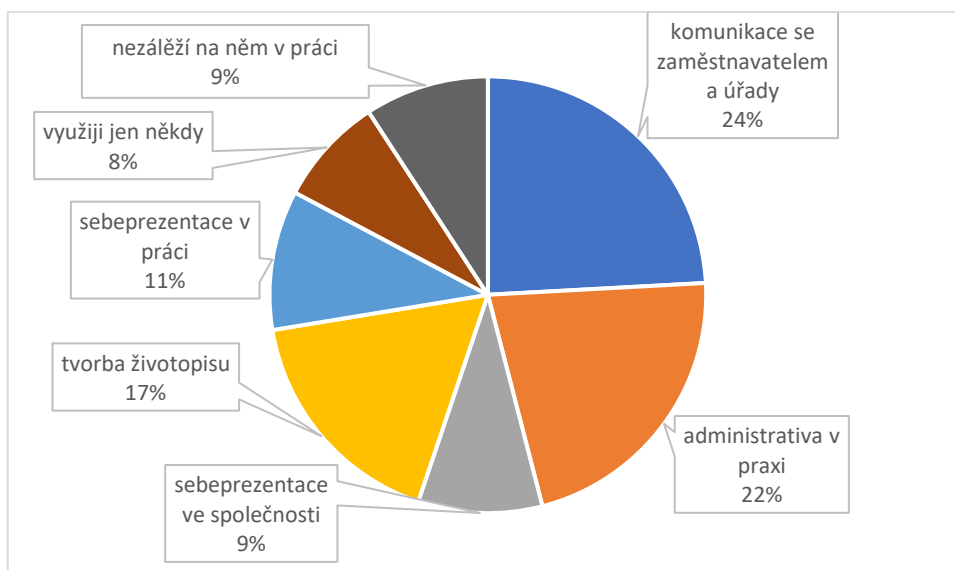
Graf č. 27 uvádí souhrn zdůvodnění volby pro předmět matematika. U pozitivních voleb respondenti oceňovali vztah předmětu k odborné části oboru a samotné praxi. Profilace předmětu je zaměřena na využití v praktickém životě i oboru, a i tak jej respondenti vnímají. 33 % respondentů hodnotí předmět jako nutný základ pro život, 31 % respondentů shrnuje jeho význam ve výpočtech pro praxi v oboru a 17 % respondentů jej uvádí jako potřebný pro konkrétní činnost v praxi, kterou je normování. U negativních voleb je alarmující zdůvodnění možnosti využití kalkulačky a jiných technologií ve 14 % či nevyužití vždy v 5 %.

Graf 27: Důvody volby předmětu matematika

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 28: Důvody volby předmětu český jazyk

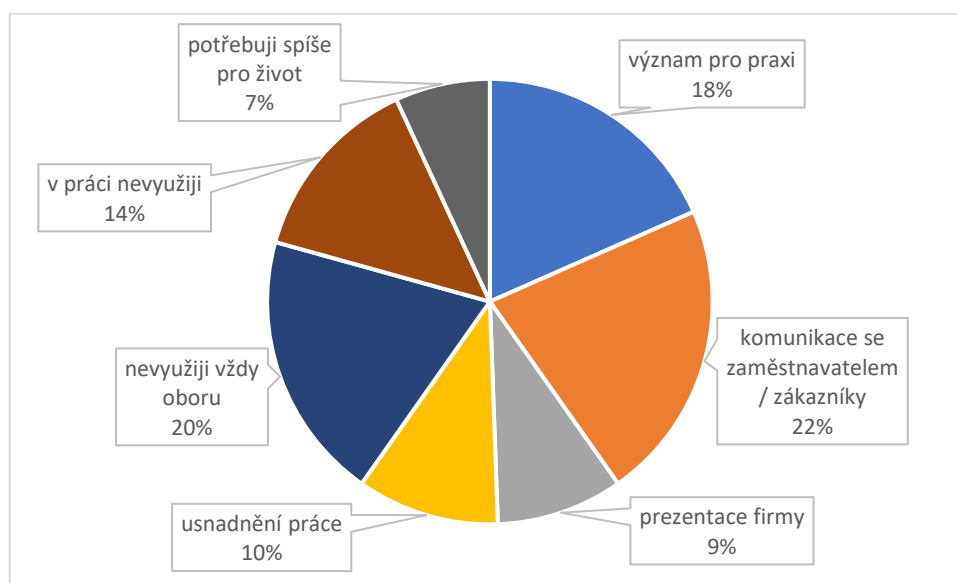
Zdroj: vlastní zpracování

Dle grafu č. 28 své volby na škále zdůvodňovali respondenti u předmětu český jazyk v případě pozitivních voleb významem předmětu z hlediska komunikace se zaměstnavatelem a úřady ve 24 %, administrativou v praxi ve 22 %, potřebou pro tvorbu

životopisu v 17 %, sebe prezentací v práci v 11 % a sebe prezentací ve společnosti v 9 %. Negativní volby na škále byly respondenty zdůvodněny tím, že český jazyk využijí jen někdy v 8 % nebo na něm dle nich v práci nezáleží v 9 % odpovědí.

Většina respondentů si dle výsledků dotazníkového šetření uvědomuje význam českého jazyka pro život. Vzhledem k zaměření oboru do praxe předmět nehodnotí na tak vysokých příčkách jako předmět matematika, který je svým obsahem hluboce spjat se základy oboru. Příkladem je respondenty formulovaný vztah s výpočty pro praxi v oboru či konkrétněji základem pro normování. Český jazyk je pak brán zejména jako předmět, jehož zvládnutí umožní absolventům adekvátní sebe prezentaci ve společenském prostoru. Jak je z výsledků šetření patrné, je dle respondentů potřebná až po zvládnutí odborné stránky oboru.

Graf 29: Důvody volby předmětu práce s počítačem

Zdroj: vlastní zpracování

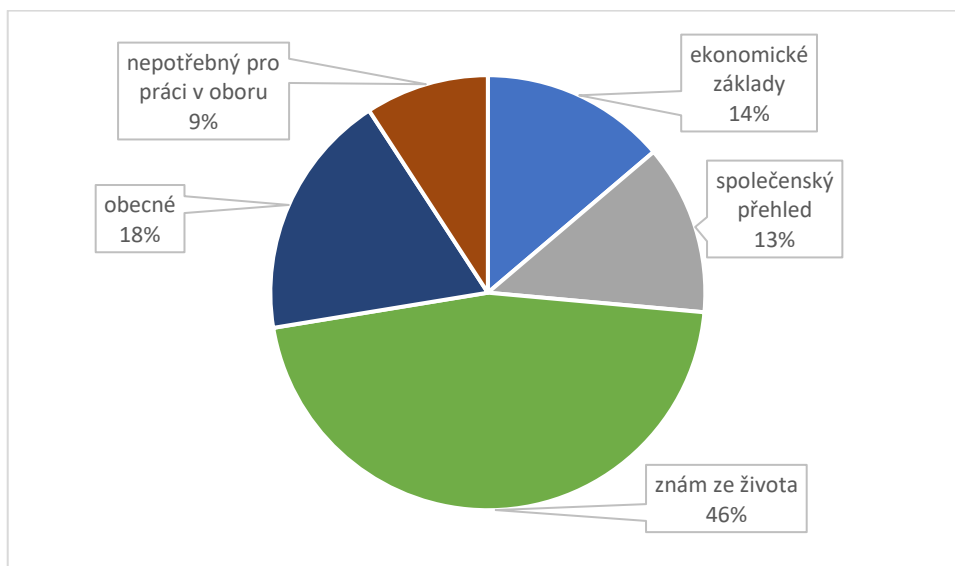
Pozitivní volby předmětu práce s počítačem byly, jak uvádí graf č. 29, respondenty zdůvodňovány nutnou komunikací se zaměstnavatelem či zákazníky v 22 %, významem pro praxi v 18 %, usnadněním práce v 10 % a prezentací firmy v 9 %. U negativních voleb dominovalo zdůvodnění nevyužiji vždy v oboru ve 20 %, v práci nevyužiji ve 14 % a potřebuji spíše pro život v 7 %. 41 % respondentů zpochybňujících význam předmětu práce

s počítačem jej nepovažuje za významný pro uplatnění na trhu práce z důvodu pro ně nízkého uplatnění v pozdější praxi.

Zdůvodnění voleb na škále k předmětu občanská nauka přináší graf č. 30. 13 % žáků předmět oceňuje z hlediska přínosu společenského přehledu, 14 % z hlediska ekonomických základů. Negativní hodnocení respondenti komentovali v 46 % odpovědí znám ze života, v 18 % se vyjadřují k obecnosti předmětu a v 9 % ho považují za nepotřebný pro práci v oboru.

Negativní hodnocení pramenilo z úhlu pohledu respondentů na předmět jako příliš známý a zažitý. Důraz předmětu je kladen na mediální a finanční gramotnost. Zejména finanční gramotnost žáci oceňují. Dle zkušeností autorky jsou některé obsahy předmětu občanská nauka tak, jak jsou stanoveny příslušnými RVP pro obory kategorie E (MŠMT ČR, ©2020j), žákům známy se silně negativním podtextem. Jedná se např. o oblast zaměřující se např. na soudnictví. Oblasti týkající se rodiny považují za obecně známé a např. na otázky zaměřující se na víru a ateismus či evropskou integraci mají často vyhraněný názor. Velký zájem je naopak ze strany žáků o oblast člověk a hospodářství, kterou v hodinách oceňují.

Graf 30: Důvody volby předmětu občanská nauka

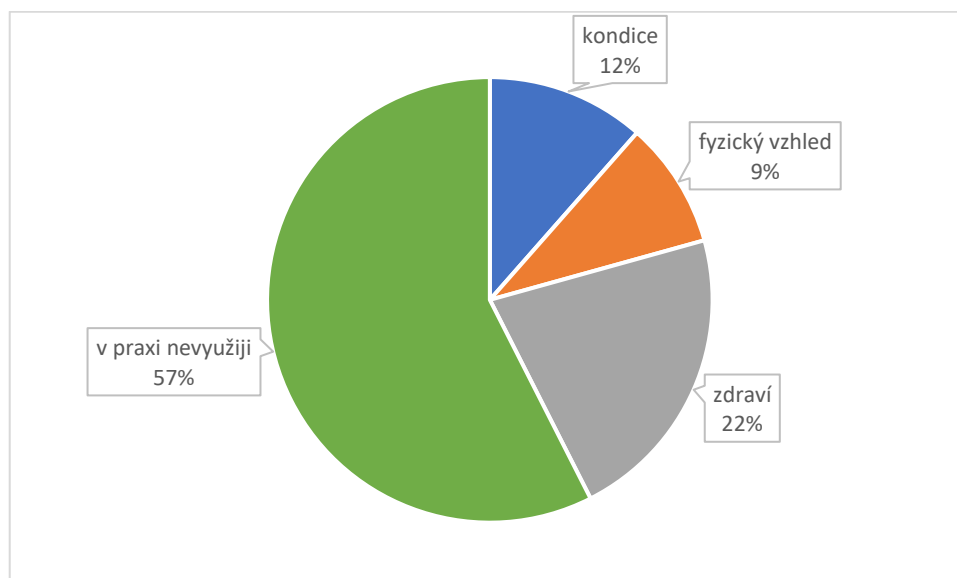

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 31 se vztahuje k předmětu tělesná výchova. I zde je patrné pochopení předmětu respondenty, jeho propojení se svým konkrétním zaměstnáním ale příliš nespátřují. Otázkou zde zůstává úhel pohledu respondentů. Dle zjištění autorky mladší z respondentů rádi sportují, vztah své kondice nemusí vzhledem k svému dospělému věku vztahovat na vyučovací předmět. Pozitivní volby byly respondenty komentovány zdravím v 22 %, kondicí v 12 %, fyzickým vzhledem v 9 %. Negativní odpovědi respondenti shrnovali odůvodněním, že předmět v praxi nevyužijí v 57 %. Ze zdůvodnění negativních odpovědí autorka vyvozuje závěr, že respondenti chápali nevyužití v praxi z hlediska obsahu nikoli dopadu předmětu.

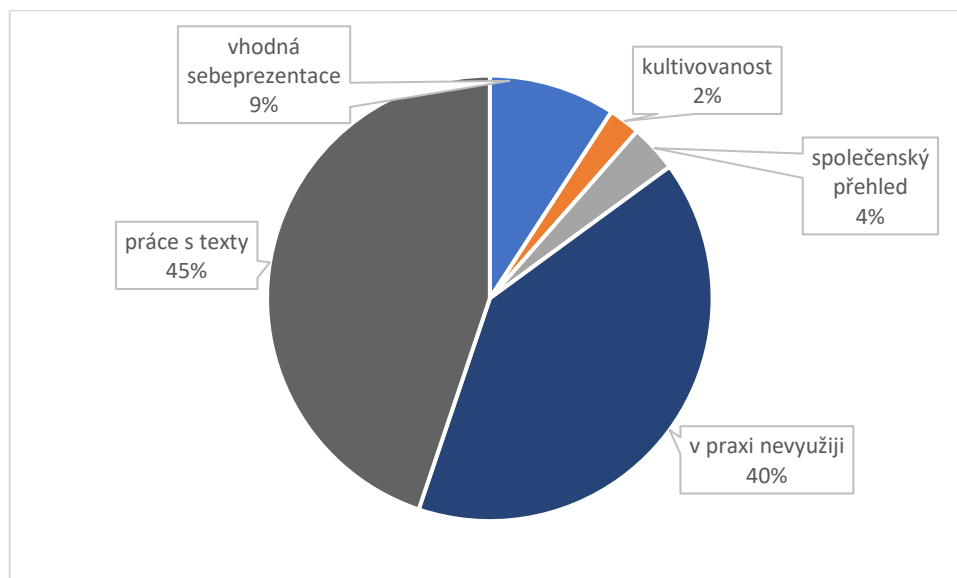
Graf č. 32 uvádí souhrn zdůvodnění volby pro předmět literatura. U negativních voleb respondenti zdůrazňovali jeho odtazitost od praxe. Zároveň si byli dle odpovědí vědomi významu předmětu pro kultivaci osobnosti. Pozitivní volby na škále byly respondenty zdůvodňovány významem vhodné sebeprezentace v 9 %, společenským přehledem ve 4 % a kultivovaností ve 2 %. Negativní odpovědi byly zdůvodněny ve 45 % komentáři práce s texty a ve 40 % v praxi nevyužiji.

Graf 31: Důvody volby předmětu tělesná výchova

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 32: Důvody volby předmětu literatura

Zdroj: vlastní zpracování

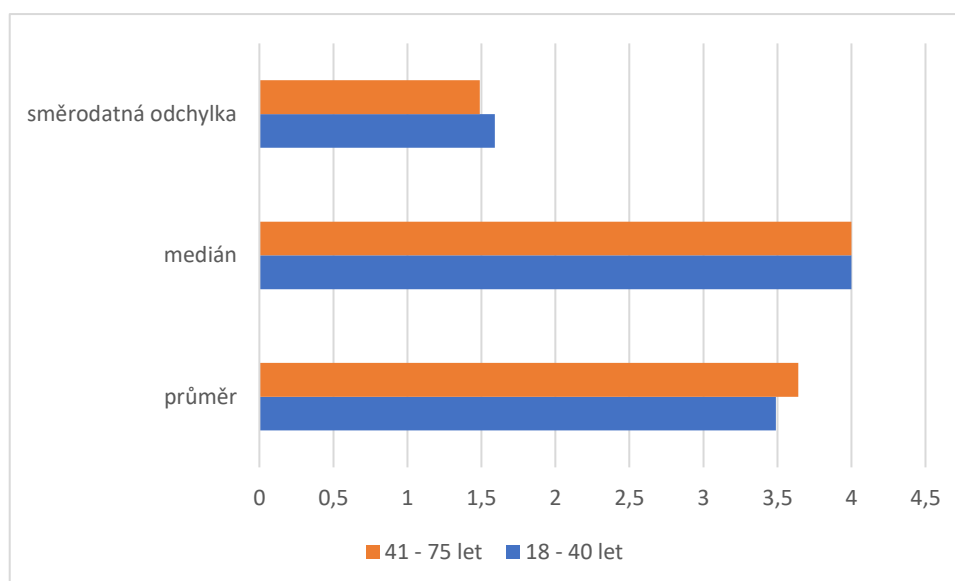
5.11 Ověření hypotéz a jejich výsledky

Ve výše uvedené kapitole byly shrnuty výsledky dotazníkového šetření, z kterých je již patrné, zda byly některé položené hypotézy ověřeny. Při posuzování významnosti jednotlivých hodnot bere autorka diplomové práce jako kritéria základního řazení medián vzhledem k jeho nízké citlivosti k extrémním hodnotám a po té průměr pro vyjádření větší diference.

Graf č. 33 přináší přehled vztahu mezi věkem žáků a jejich pocíťovanou motivací ke studiu. Respondenti ve věkové kategorii 18 až 40 hodnotili na škále svou motivaci s hodnotami průměru 3,49 a mediánu 4. Směrodatná odchylka s hodnotou 1,59 poukazuje na vyšší rozdílnost odpovědí uvnitř souboru. Z výsledků je patrné, že se cítí spíše motivováni.

Respondenti ve věkové kategorii 41 až 75 let se cítí také spíše motivováni s hodnotami průměru 3,64 a mediánu 4. Hodnota směrodatné odchylky 1,49 vypovídá o vyšší variabilitě odpovědí. Hypotéza č. 1 nebyla potvrzena. Žáci SOU ve věku do 40 let jsou dle získaných hodnot ke studiu motivováni stejně jako žáci starší.

Graf 33: (Hypotéza č. 1) Více jsou ke studiu motivovanější žáci Středního odborného učiliště ve věku do 40 let než žáci starší - průměr – medián – směrodatná odchylka

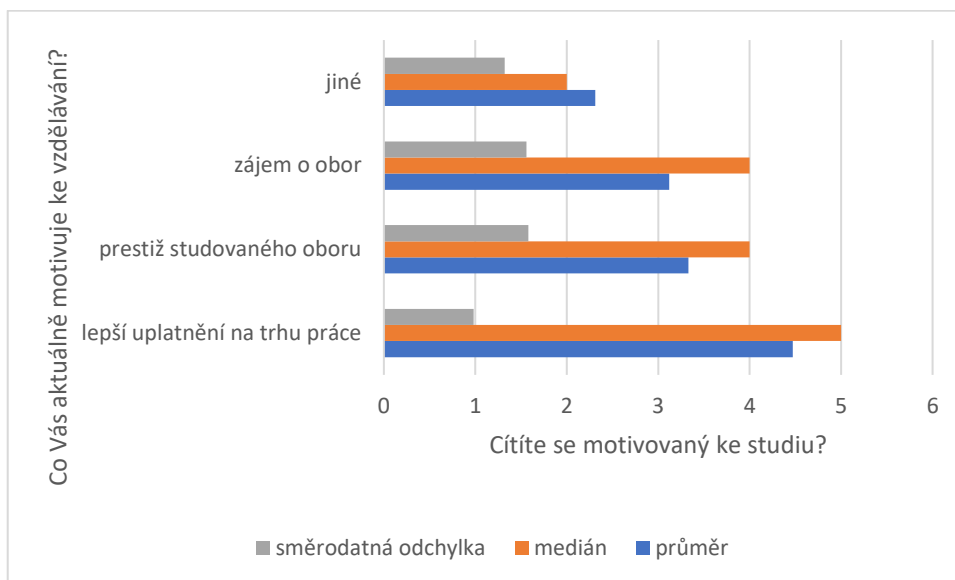

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky ověření hypotézy č. 2 uvádí graf č. 34. Respondenti, kteří uvádí, že je ke vzdělávání motivuje lepší uplatnění na trhu práce, se považují za motivované s hodnotami průměru 4,47 a mediánem 5 oproti respondentům, kteří jako aktuální motiv ke vzdělávání uvádí prestiž studovaného oboru, zájem o obor anebo uvádí jiné motivy. Směrodatná odchylka u tohoto souboru je 0,98. Respondenti uvádějící jako aktuální motiv ke vzdělávání prestiž studovaného oboru jsou spíše motivováni s hodnotami průměru 3,3 a mediánu 4. Směrodatná odchylka s hodnotou 1,58 vypovídá o vyšší variabilitě odpovědí v rámci souboru. Respondenty, které ke vzdělávání motivuje zájem o obor jsou spíše motivováni s hodnotami průměru 3,12 a mediánu 4. Jejich rozdílnost odpovědí uvnitř souboru s hodnotami směrodatné odchylky 1,56 je také vyšší. Spíše nemotivováni jsou ti, kteří uvádí jiné motivy s hodnotami průměru 2,31 a mediánu 2. Hodnota směrodatné odchylky 1,32 poukazuje na vyšší variabilitu odpovědí.

Hypotéza č. 2 byla ověřena. Dle zjištěných výsledků šetření, jsou žáci SOU, které ke vzdělávání motivuje lepší uplatnění na trhu práce, ke studiu motivovanější než žáci, kteří jsou ke studiu motivováni prestiží studovaného oboru, zájmem o obor a jinými motivy ke vzdělávání.

Graf 34: (Hypotéza č. 2) Žáci Středního odborného učiliště, které ke vzdělávání motivuje lepší uplatnění na trhu práce, jsou ke studiu motivovanější než žáci, kteří jsou ke studiu motivováni prestiží studovaného oboru, zájmem o obor a jinými motivy ke vzdělávání - průměr – medián – směrodatná odchylka

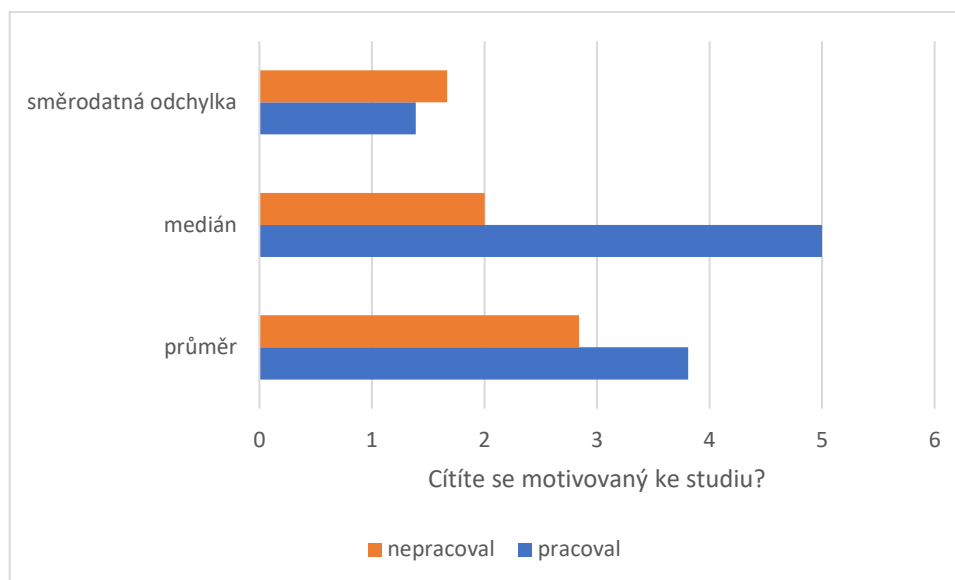

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 35 shrnuje data vztahující se k hypotéze č. 3. Dle zjištěných dat, respondenti, kteří uváděli své zkušenosti s prací před VTOS, byli více motivováni s hodnotami průměru 3,81 a mediánu 5 oproti respondentům, kteří svou zkušenost s prací neuváděli. Hodnota směrodatné odchylky 1,39 vypovídá o vyšší variabilitě odpovědí v rámci souboru. Respondenti, kteří svou zkušenost s prací neuváděli s hodnotami průměru 2,84 a mediánu 2 byli spíše nemotivováni. Směrodatná odchylka s hodnotou 1,62 poukazuje na vyšší rozdílnost odpovědí tohoto souboru. Žáci, kteří pracovali, získávali pracovní návyky, mají zkušenost s pracovním trhem, spíše znají své možnosti a limity a uvědomují si potřebu vzdělání, které jim umožní lepší pozici na trhu práce a konkurenceschopnost.

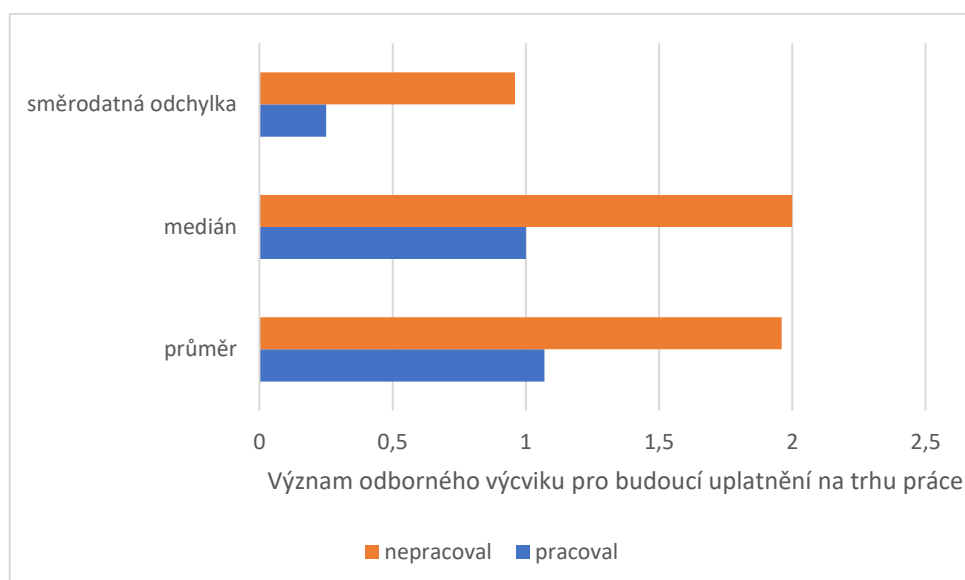
Hypotéza č. 3 platí. Dle zjištěných výsledků šetření, jsou ke studiu více motivovanější žáci SOU, kteří před VTOS pracovali než ti, kteří před VTOS nepracovali.

Graf 35: (Hypotéza č. 3) Žáci Středního odborného učiliště, kteří před výkonem testu odnětí svobody pracovali, jsou ke studiu motivovanější než žáci, kteří před výkonem testu odnětí svobody nepracovali - průměr – medián – směrodatná odchylka

Zdroj: vlastní zpracování

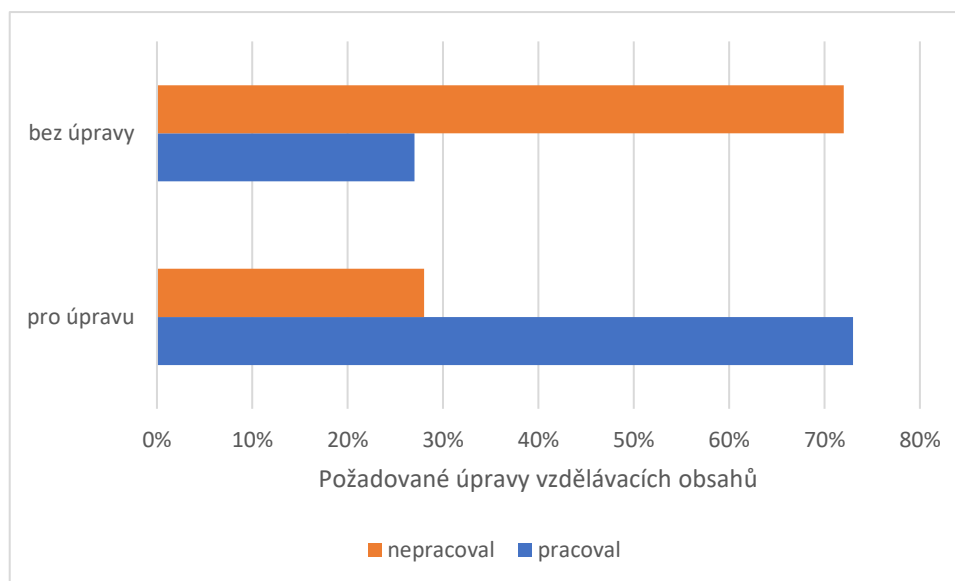
Graf 36: (Hypotéza č. 4) Žáci Středního odborného učiliště, kteří před výkonem testu odnětí svobody pracovali, považují odborný výcvik za významnější než žáci, kteří před výkonem testu odnětí svobody nepracovali - průměr – medián – směrodatná odchylka

Zdroj: vlastní zpracování

Závěry šetření ověřující hypotézu č. 4 jsou shrnuty v grafu č. 36. Respondenti uvádějící své zkušenosti s vykonáváním práce před VTOS považovali odborný výcvik za velmi významný s hodnotami průměru 1,07 a mediánu 1 oproti respondentům bez pracovní zkušenosti před VTOS. Nízká hodnota směrodatné odchylky 0,25 značí nízkou variabilitu odpovědí v rámci souboru. Respondenti bez pracovní zkušenosti před VTOS považovali odborný výcvik za významný s hodnotami průměru 1,96 a mediánu 2. Směrodatná odchylka s hodnotou 0,96 je u toho souboru vyšší. Hypotéza č. 4 byla ověřena. Žáci SOU, kteří před VTOS pracovali, považují odborný výcvik za významnější než žáci, kteří před VTOS nepracovali.

Graf 37: (Hypotéza č. 5) Žáci Středního odborného učiliště, kteří před výkonem trestu odnětí svobody pracovali, požadují častěji úpravu vzdělávacích obsahů než žáci, kteří před výkonem trestu odnětí svobody nepracovali

Zdroj: vlastní zpracování

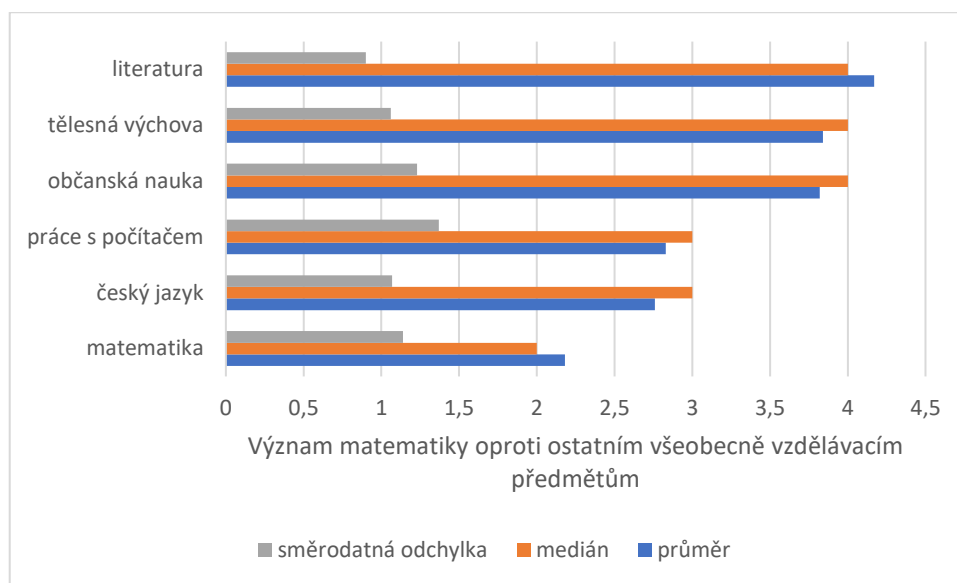
Graf č. 37 shrnuje data ověřující hypotézu č. 5. Dle zjištěných dat, požadovalo úpravu ve vzdělávání 73 % respondentů uvádějící svou zkušenost s prací před VTOS a jen 28 % respondentů bez předchozí pracovní zkušenosti. Naopak úpravu ve vzdělávání nepožadovalo 27 % respondentů s předchozí zkušeností s prací a 72 % respondentů bez předchozí zkušenosti s prací.

Dospělí žáci přichází s různými pracovními zkušenostmi, jejich požadavky vyplývají z požadavku trhu a jsou odrazem aktuálních potřeb osob ve VTOS pro budoucí uplatnění na trhu práce. Respondenti jsou dospělé osoby, které mají utvořen základní pohled na svět a své potřeby pro uplatnění se na trhu práce.

Jak z grafu vyplývá, jsou názory respondentů, kteří navrhuji úpravu vzdělávání, převážně podepřeny zkušeností z praxe. Názory respondentů jsou tak cenným zdrojem informací pro možné úpravy vzdělávacích obsahů jednotlivých oborů.

Hypotéza č. 5 byla ověřena. Žáci SOU, kteří před VTOS pracovali, požadují častěji úpravu vzdělávacích obsahů než žáci, kteří před VTOS nepracovali.

Graf 38: (Hypotéza č. 6) Žáci Středního odborného učiliště považují vyučovací předmět matematika jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní všeobecně vzdělávací předměty - průměr – medián – směrodatná odchylka

Zdroj: vlastní zpracování

Závěry šetření ověřující hypotézu č. 6 jsou shrnuty v grafu č. 38. Ověření hypotézy proběhlo za podpory porovnání hodnot významu mezi všeobecně vzdělávacím předmětem matematika a ostatními všeobecně vzdělávacími předměty. Dle zjištěných výsledků šetření, považují respondenti vyučovací předmět matematika s hodnotami průměru 2,18 a mediánu 2 za významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. V porovnání s hodnotami ostatních

všeobecně vzdělávacích předmětů hodnotí předmět matematika respondenti za významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní všeobecně vzdělávací předměty. Směrodatná odchylka s hodnotou 1,14 vypovídá o vyšší variabilitě odpovědí v rámci souboru.

Hodnoty ostatních všeobecně vzdělávacích předmětů byly následující: předmět český jazyk s hodnotami průměru 2,76 a mediánu 3 byl respondenty hodnocen za z části významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. Hodnota směrodatné odchylky 1,07 poukazuje na vyšší rozdílnost odpovědí uvnitř souboru. Předmět práce s počítačem s hodnotami průměru 2,83 mediánu 3 považovali respondenti také za zčásti významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. Směrodatná odchylka s hodnotou 1,37 uvádí vyšší variabilitu v rámci souboru.

Předmět občanská nauka s hodnotami průměru 3,82 a mediánu 4 byl respondenty hodnocen za méně významný pro budoucí uplatnění na trhu práce s vyšší hodnotou směrodatné odchylky 1,23. Předmět tělesná výchova s hodnotami průměru 3,84 a mediánu 4 byl také hodnocen za méně významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. I zde směrodatná odchylka 1,06 odkazuje na vyšší variabilitu odpovědí v rámci souboru. Předmět literatura s hodnotami průměru 4,17 a mediánu 4 byl považován za méně významný pro budoucí uplatnění na trhu práce se směrodatnou odchylkou 0,9.

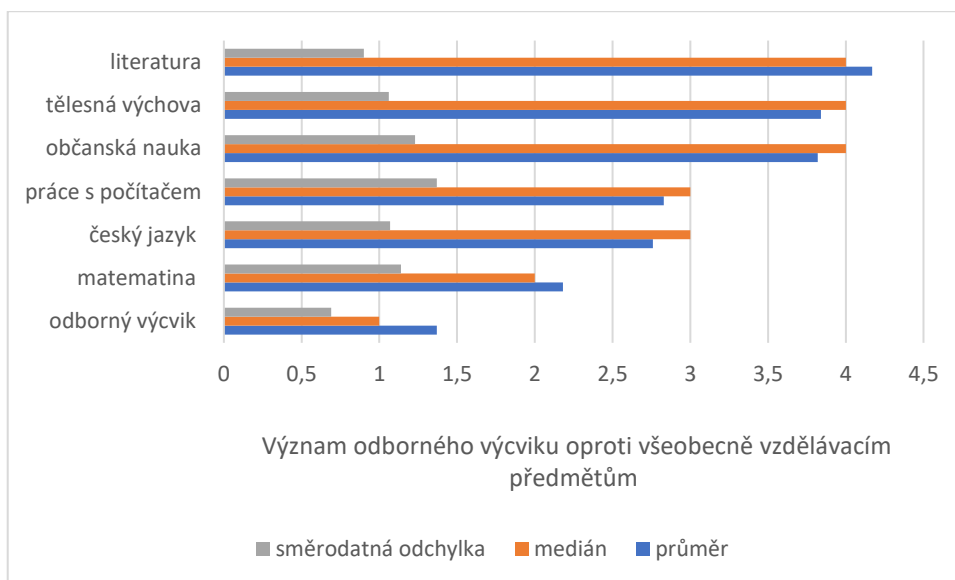
Srovnání hodnot potvrzuje hypotézu č. 6. Žáci SOU považují vyučovací předmět matematika jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní všeobecně vzdělávací předměty.

Grafy č. 39 a 40 shrnují data související s hypotézou č. 7. Ověření hypotézy proběhlo za podpory porovnání hodnot významu mezi předmětem odborný výcvik, všeobecně vzdělávacími předměty a odbornými předměty. Graf č. 39 zachycuje hodnocení významu odborného výcviku v porovnání s všeobecně vzdělávacími předměty. Respondenti hodnotí vyučovací předmět odborný výcvik s hodnotami průměru 1,32 a mediánu 1 jako velmi významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. Směrodatná odchylka 0,69 vykazuje nižší míru variability odpovědí v rámci souboru.

Předmět matematika s hodnotami průměru 2,18 a mediánu 2 považovali respondenti za významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. Hodnota směrodatné odchylky 1,14 poukazuje na vyšší rozdílnost odpovědí uvnitř souborů.

Předmět český jazyk s průměrem 2,76 a mediánem 3 hodnotili respondenti za z části významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. Směrodatná odchylka s hodnotou 1,07 odkazuje na vyšší variabilitu odpovědí uvnitř souboru. Předmět práce s počítačem s hodnotami průměru 2,83 a mediánu 3 kladli respondenti mezi z části významné předměty pro budoucí uplatnění na trhu práce. Směrodatná odchylka 1,37 odkazuje na vyšší rozdílnost odpovědí uváděných respondenty.

Graf 39: (Hypotéza č. 7) Žáci Středního odborného učiliště považují vyučovací předmět odborný výcvik jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní předměty. Porovnání všeobecně vzdělávací předměty s odborným výcvikem - průměr – medián – směrodatná odchylka

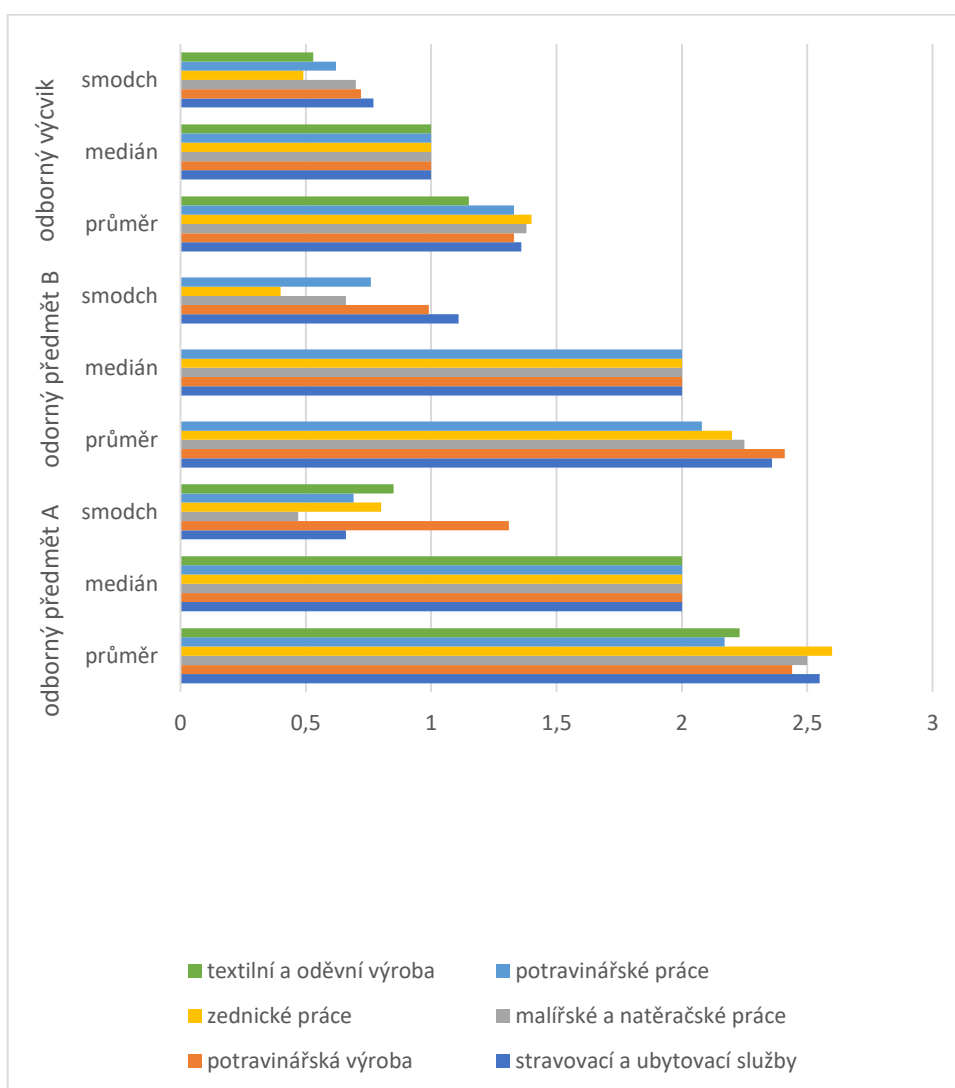

Zdroj: vlastní zpracování

Předmět občanská nauka s hodnotami průměru 3,82 a mediánu 4 respondenti hodnotili za méně významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. Hodnota směrodatné odchylky 1,23 odkazovala na vyšší rozdílnost odpovědí. Za méně významný pro budoucí uplatnění na trhu práce byl respondenty považován i předmět tělesná výchova s hodnotami průměru 3,84 a mediánu 4 a vyšší směrodatnou odchylkou 1,06. Předmět literatura s hodnotami průměru 4,17 a mediánu 4 byl respondenty také považován za méně významný pro budoucí uplatnění na trhu práce se směrodatnou odchylkou 0,9.

V oblasti zachycující hodnocení významu odborného výcviku v porovnání s všeobecně vzdělávacími předměty bylo potvrzeno, že žáci SOU považují vyučovací předmět odborný výcvik jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než všeobecně vzdělávací předměty.

Graf 40: (Hypotéza č. 7) Žáci Středního odborného učiliště považují vyučovací předmět odborný výcvik jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní předměty. Porovnání odborných předmětů s odborným výcvikem mezi jednotlivými obory - průměr – medián – směrodatná odchylka

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 40 shrnuje hodnocení významu odborného výcviku v porovnání s odbornými předměty. Pro snadnější orientaci v grafu jsou data pro odborné předměty všech oborů sloučeny do jednoho grafu a rozděleny na odborný předmět A a odborný předmět B. Každý obor vzdělávání má v části grafu nazvaném odborný předmět A jeden odborný předmět a v části grafu nazvaném odborný předmět B druhý odborný předmět. Výjimku tvoří obor textilní a oděvní výroba, který má pouze jeden odborný předmět, a proto je obsažen pouze v části grafu nazvaném odborný předmět A.

V části grafu nesoucí název odborný předmět A jsou obsaženy předměty: společenská nauka (obor stravovací a ubytovací služby), technická a technologická příprava (obor potravinářská výroba), odborné kreslení (obor malířské a natěračské práce), odborné kreslení (obor zednické práce), technická a technologická příprava (obor potravinářské práce) a materiály (obor textilní a oděvní výroba).

V části grafu nesoucí název odborný předmět B jsou obsaženy předměty: stravovací a ubytovací služby (obor stravovací a ubytovací služby), cukrářská výroba (obor potravinářská výroba), malířské a natěračské práce (obor malířské a natěračské práce), zednické práce (obor zednické práce) a pekařské práce (obor potravinářské práce).

Výsledky znázorněné grafem č. 40 potvrzují hypotézu č. 7. Respondenti hodnotí vyučovací předmět odborný výcvik s hodnotami průměru 1,32 a mediánu 1 se směrodatnou odchylkou 0,69 jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než jednotlivé odborné předměty. V oblasti zachycující hodnocení významu odborného výcviku v porovnání s odbornými předměty bylo potvrzeno, že žáci SOU považují vyučovací předmět odborný výcvik jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než odborné předměty.

Tabulka č. 6 uvádí souhrn výsledků hodnot průměru, mediánu a směrodatné odchylky za každý odborný předmět a odborný výcvik v jednotlivých oborech vzdělávání. Respondenti hodnotili vyučovací předmět odborný výcvik s hodnotami průměru 1,36 a mediánu 1 za velmi významný pro budoucí uplatnění na trhu práce za obor stravovací a ubytovací služby se směrodatnou odchylkou 0,77. Za obor potravinářská výroba hodnotili respondenti předmět odborný výcvik jako velmi významný s hodnotami průměru 1,33 a mediánu 1 se směrodatnou odchylkou 0,72. Respondenti navštěvující obor malířské a natěračské práce hodnotili předmět odborný výcvik za velmi významný pro budoucí

uplatnění na trhu práce s hodnotami průměru 1,38 a mediánu 1 se směrodatnou odchylkou 0,7. Za obor zednické práce respondenti řadili předmět odborný výcvik jako velmi významný pro budoucí uplatnění na trhu práce s hodnotami průměru 1,4 a mediánu 1. Hodnota směrodatné odchylky 0,49 vypovídá o nízké variabilitě odpovědí respondentů uvnitř souboru. Respondenti navštěvující obor potravinářské práce považovali předmět odborný výcvik s hodnotami průměru 1,33 a mediánu 1 za velmi významný pro budoucí uplatnění na trhu práce se směrodatnou odchylkou 0,62. Za obor textilní a oděvní výroba hodnotili respondenti předmět odborný výcvik s hodnotami průměru 1,15 a mediánu 1 za velmi významný pro budoucí uplatnění na trhu práce. Směrodatná odchylka s hodnotou 0,53 poukazovala na nízkou rozdílnost odpovědí uvnitř souboru.

Tabulka 6: Význam odborného výcviku oproti odborným předmětům

Význam odborného výcviku oproti odborným předmětům			
Obory vzdělávání	Odborný předmět A		
	Průměr	Medián	Smodch
Stravovací a ubytovací služby	2,55	2	0,66
Potravinářská výroba	2,44	2	1,31
Malířské a natěračské práce	2,5	2	0,47
Zednické práce	2,6	2	0,8
Potravinářské práce	2,17	2	0,69
Textilní a oděvní výroba	2,23	2	0,89
	Odborný předmět B		
Stravovací a ubytovací služby	2,36	2	1,11
Potravinářská výroba	2,41	2	0,99
Malířské a natěračské práce	2,25	2	0,66
Zednické práce	2,2	2	0,4
Potravinářské práce	2,08	2	0,76
Textilní a oděvní výroba	x	x	x
	Odborný výcvik		
Stravovací a ubytovací služby	1,36	1	0,77
Potravinářská výroba	1,33	1	0,72
Malířské a natěračské práce	1,38	1	0,7
Zednické práce	1,4	1	0,49
Potravinářské práce	1,33	1	0,62
Textilní a oděvní výroba	1,15	1	0,53

Zdroj: vlastní zpracování

Jednotlivé předměty zahrnuté pod obecný název odborný předmět A byly, s přihlédnutím k hodnotám mediánu respondenty hodnoceny za významné pro budoucí uplatnění na trhu práce ve všech sledovaných oborech vzdělávání.

Obor stravovací a ubytovací služby vykazoval za odborný předmět A hodnoty průměru 2,55 a mediánu 2 se směrodatnou odchylkou 0,66. Za obor potravinářská výroba prezentoval hodnoty průměru 2,44 a mediánu 2 se směrodatnou odchylkou 1,31. Za obor malířské a natěračské práce vykazoval hodnoty průměru 2,5 a mediánu 2 se směrodatnou odchylkou 0,47. Za obor zednické práce byl odborný předmět A respondenty oceňován hodnotami průměru 2,6 a mediánu 2 se směrodatnou odchylkou 0,8. Za obor potravinářské práce byly vykazovány hodnoty průměru 2,17 a mediánu 2 se směrodatnou odchylkou 0,69 a za obor textilní a oděvní výroba byly vykazovány hodnoty průměru 2,23 a mediánu 2 se směrodatnou odchylkou 0,89.

Respondenti hodnotili předměty zahrnuté pod obecný název odborný předmět B také za významné pro budoucí uplatnění na trhu práce ve všech sledovaných oborech vzdělávání. Za obor stravovací a ubytovací služby byl odborný předmět B respondenty oceňován hodnotami průměru 2,36 a mediánu 2 se směrodatnou odchylkou 1,11. Odborný předmět B byl respondenty v oboru potravinářská výroba hodnocen s průměrem 2,41 a mediánem 2 se směrodatnou odchylkou 0,99. Za obor malířské a natěračské práce vykazoval odborný předmět B hodnoty průměru 2,25 a mediánu 2 se směrodatnou odchylkou 0,66. Za obor zednické práce byly prezentovány hodnoty průměru 2,2 a mediánu 2 se směrodatnou odchylkou 0,4 a za obor potravinářské práce byly vykazovány hodnoty průměru 2,08 a mediánu 2 se směrodatnou odchylkou 0,76.

V oblasti zachycující hodnocení významu odborného výcviku v porovnání s odbornými předměty bylo potvrzeno, že žáci SOU považují vyučovací předmět odborný výcvik jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než odborné předměty. Žáci SOU považují vyučovací předmět odborný výcvik jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než odborné předměty. Tím byla hypotéza č. 7 ověřena v oblasti odborných předmětů.

Hypotéza č. 7 byla potvrzena. Žáci SOU považují vyučovací předmět odborný výcvik jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní předměty.

6 Závěry šetření

V následujících kapitolách autorka diplomové práce shrnuje závěry vlastního dotazníkového šetření, porovnává jeho výsledky s výzkumy jiných autorů a uvádí doporučení pro praxi. Na základě rámce vycházejícího z možné nabídky příslušných RVP učebních oborů kategorie E, možností věznice, potřeb trhu práce a výsledků dotazníkového šetření, v němž se respondenti vyjadřovali k úpravám vzdělávacích obsahů, vytvořila autorka práce úpravu všech nabízených ŠVP. Úprava byla provedena v přehledech rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP v oblastech nabízených předmětů i jejich hodinové dotace a ve vypracování návrhů učebních osnov pro jednotlivé všeobecně vzdělávací předměty. Jako prvek propojující jednotlivé všeobecně vzdělávací předměty autorka zvolila průřezové téma člověk a svět práce s důrazem na finanční gramotnost. Jednotlivé upravené části jsou podrobněji rozpracovány a konkretizovány pro účely diplomové práce.

6.1 Porovnání výsledků vlastního výzkumného šetření s výzkumy jiných autorů

Pro porovnání vlastního výzkumného šetření s výsledky jiných autorů, je možno využít referenční normy. Referenční normy autorů Hrabala a Pavelkové (2010) jsou ale vytvořeny pro gymnázia, nikoli pro obory vzdělávání kategorie E. Gymnázia a obory vzdělávání kategorie E jsou diametrálně odlišné svou koncepcí a profilací absolventa jako takového. Gymnázia směřují své absolventy díky širšímu vzdělanostnímu základu zejména k vysokoškolskému studiu (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007), zatímco obory kategorie E vedou své absolventy zejména pro uplatnění v praxi. (MŠMT ČR, © 2020j) Jsou zde výrazné rozdíly mezi náplněmi a rozsahy vzdělávacích obsahů i mezi hodinovou dotací jednotlivých předmětů.

Mezi další výrazné rozdíly patří rozdílná věková skladba respondentů včetně rozdílných životních zkušeností i samotné umístění SOU. Rozdíl je jak mezi hodnoceným, tedy předmětem, tak i hodnotitelem, který je v našem případě dospělý člověk. Nazírání na význam jednotlivých předmětů je zde veden ze zcela jiného úhlu pohledu.

Dalším značným rozdílem je samotná profilace dotazníkového šetření. Vlastní dotazník tvořený fragmentem „*Dotazníku postojů ke školním předmětům I (pro žáky)*“ (Hrabal, Pavelková 2010, s. 185), zjišťuje význam jednotlivých předmětů pro budoucí uplatnění na trhu práce z pohledu respondentů. Hodnotící škála u jednotlivých předmětů v oblasti významu byla zachována, ale výrok „význam“ byl konkretizován pro účely vlastního dotazníkového šetření a jinak formulován. Původní výrok „význam“ byl pozměněn na výrok „význam předmětu pro budoucí uplatnění na trhu práce.“ Výrok „význam“ je nositelem širšího významového pole nežli výrok „význam předmětu pro budoucí uplatnění na trhu práce.“

Ačkoli není možno porovnávat výsledky dotazníkového šetření k normě jako takové, stojí podle autorky za povšimnutí rozdíly mezi oběma skupinami a jejich nasměrování za uvědomění, že skupiny jako takové a jejich výsledky není možné srovnávat v rámci referenčních norem.

Pro zachycení rozdílů mezi preferencemi obou skupin je třeba vybrat jen shodné předměty. Vhodnější by bylo vzhledem k tvorbě ŠVP využívat termínu vzdělávací oblast, uváděném RVP. Vzdělávací oblast vymezuje očekávané výstupy a učivo v rámci úrovně vzdělávacích oborů. Tyto výstupy a náplně jsou pak dále rozpracovávány na úrovni ŠVP. (Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007) Rozdíl je tak nejen ve stupni středního vzdělání a zaměření, ale i vlastním rozpracováním obsahů vzdělávání v konkrétních školách.

Oblasti podobných názvů, avšak neshodných náplní a časových dotací jsou český jazyk, matematika, občanský a společenskovední základ, tělesná výchova a informatika tak, jak je uvádí referenční normy pro gymnázia dle autorů Hrabala a Pavelkové. (2010) Předkládané normy obsahují následující data průměru k výroku „význam“ k výše uvedeným předmětům: český jazyk 1,9 – významný, matematika 2,4 – významná, občanský a společenskovední základ 2,8 – středně významný, tělesná výchova 3,1 – středně významná a informatika 2,2 – významná.

Respondenti v dotazníkovém šetření hodnotili předmět český jazyk za z části významný pro budoucí uplatnění na trhu práce s hodnotami průměru 2,76. Předmět matematika oceňovali jako významný pro budoucí uplatnění na trhu práce s hodnotami průměru 2,18. Předmět občanská nauka byl respondenty hodnocen jako málo významný pro budoucí uplatnění na trhu práce s hodnotami průměru 3,82. Stejně byl oceňován i předmět

tělesná výchova s hodnotami průměru 3,84. Předmět práce s počítačem s hodnotami průměru 2,83 považovali respondenti jako z části významný. Lepší přehled jednotlivých dat předkládá tabulka č. 7.

Z dat vyplývá, že je u respondentů dotazníkového šetření méně oceňován význam jednotlivých všeobecně vzdělávacích předmětů kromě předmětu matematika. I když jsou předměty oceňovány méně, je nutno zdůraznit, že se na rozdíl od gymnaziálního zaměření nejedná o stěžejní předměty oborů.

Tabulka 7: Porovnání výsledků vlastního výzkumného šetření dle referenčních norem

Porovnání výsledků vlastního výzkumného šetření dle referenčních norem			
Posuzovaná oblast - gymnázium	Průměr	Posuzovaná oblast - vlastní šetření	Průměr
Český jazyk	1,9	Český jazyk	2,76
Matematika	2,4	Matematika	2,18
Občanský a společenskovední základ	2,8	Občanská nauka	3,82
Tělesná výchova	3,1	Tělesná výchova	3,84
Informatika	2,2	Práce s počítačem	2,83

Zdroj: vlastní zpracování

Z výše uvedených hodnot je patrné silné zaměření respondentů nejen vlastním výrokem „význam předmětu pro budoucí uplatnění na trhu práce“, který vlastní posuzování hodnot uvedených v tabulce zkresluje, ale i rozložením předmětů, které považují za významné. Oceňování jednotlivých předmětů respondenty SOU kopíruje linku zaměření a profilace jednotlivých oborů, kde je pro praxi uplatnitelnější předmět matematika než český jazyk. Na nízkém významu občanské nauky se významně podepisuje věk respondentů. Do hodnocení předmětu tělesná výchova se značně promítá zvolená úprava výroku významu a do předmětu práce s počítačem zaměření oborů vzdělávání a uplatnění předmětu v pozdější praxi.

6.2 Diskuse a doporučení pro praxi

Z analýzy dat otazníkového šetření byly zjištěny postoje žáků k jednotlivým vyučovacím předmětům v nabízených oborech SOU ve Věznici Vinařice z hlediska jejich významu pro budoucí uplatnění na trhu práce. Zároveň byly získány podněty od respondentů k možné úpravě vzdělávacích obsahů, jejichž uvedení do praxe by podle nich zvýšilo jejich motivaci ke studiu. Význam úpravy vzdělávacích obsahů zdůrazňuje fakt, že více jak polovina respondentů se vyjádřila negativně (69 %) vzhledem ke svému dalšímu vzdělávání po propuštění z VTOS.

Z předložených dat je možno navrhnout optimální úpravu vzdělávání odpovídající potřebám respondentů pro budoucí uplatnění na trhu práce. Protože respondenti jsou odsouzení ve VTOS, pocházejí z celé České republiky a nemusí tak být vázáni lokálně na oblast Kladna či Středočeského kraje, neprobíhal sběr dat přímo u potencionálních zaměstnavatelů.

Vzhledem k tomu, že RVP pro obory kategorie E byly podrobeny revizi, je nutná úprava ŠVP učiliště, aby odpovídaly jak připomínkování vycházejícímu z revize, tak požadavkům trhu práce a žáků, kteří jednotlivé obory vzdělávání navštěvují. Díky přínosu dotazníkového šetření mohou být nově vzniklé úpravy spoluutvářeny podněty vlastních žáků a jejich aktuálními potřebami pro uplatnění na trhu práce.

Vzdělávací plán by o určitý předmět doplnilo 53 % respondentů. Z tohoto dílčího souboru tuto potřebu konkretizovalo 72 % respondentů v podobě anglického jazyka, 17 % v podobě ekonomie, 7 % v podobě německého jazyka a 4 % v podobě biologie.

Zájem o navýšení hodinové dotace u vyučovacích předmětů uvedlo 45 % respondentů. Z tohoto dílčího souboru bylo pro navýšení hodinové dotace u předmětu práce s počítačem 64 % respondentů, 31 % respondentů pro navýšení hodinové dotace u předmětu matematika a 5 % respondentů bylo pro navýšení u předmětu český jazyk.

Přidat či hlouběji se zabývat určitým vzdělávacím obsahem v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů mělo 48 % respondentů, z tohoto souboru mělo 42 % respondentů zájem o úpravu vzdělávacích obsahů v předmětu občanská nauka, 32 % v předmětu matematika a 26 % v předmětu práce s počítačem.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že hodinová dotace i obsah odborných předmětů a odborného výcviku je pro žáky vyhovující. Odborné předměty je případně vhodné v rámci vyučovacích hodin učiteli odborných předmětů více profilovat na praxi. Významné je v tomto ohledu zdůraznění uplatnění jednotlivých dílčích složek v konkrétní praxi, aby si žáci více uvědomovali propojení konkrétních obsahových celků se světem práce. Mohlo by tak být eliminováno i marginální negativní hodnocení odborných předmětů z důvodů nevyužití obsahů zcela v oboru a poukazováním na vývoj oboru.

Zaměření a profilace jednotlivých oborů, je patrná zejména z pohledu všeobecně vzdělávacích předmětů, kdy je respondenty hodnocen předmět matematika jako důležitější z hlediska významu pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní všeobecně vzdělávací předměty.

Autorka hodnotí jako zajímavé, že respondenti z dílčího souboru mají zájem o úpravu vzdělávacích obsahů předmětů matematiky v 32 % a občanské nauky v 42 %, ačkoli je předmět matematika z jejich pohledu hodnocen jako významný pro uplatnění na trhu práce a předmět občanská nauka jako málo významný pro uplatnění na trhu práce.

V případě předmětu matematika měli respondenti zájem o prohloubení či seznámení s obsahy v oblasti ekonomie směřující zejména do praxe oboru se zaměřením na převody měn, půjčky, spoření, nákup, výpočty cen výrobků a služeb.

U předmětu občanská nauka soustředili respondenti svůj zájem na prohloubení či seznámení s obsahy taktéž směřující k praxi oboru, ale i většímu rozhledu v oblasti ekonomického základu jako vybavy každého občana. Jako konkrétní témata byla volena následující: ekonomický rozhled, půjčky, podnikání, evropské hospodářství, hospodářský cyklus, deflace a větší zaměření předmětu na téma inflace.

Požadavky žáků se vztahují k praxi oboru, avšak některé, jako např. hospodářský cyklus, evropské hospodářství, deflace a inflace mohly být ovlivněny aktuální hospodářskou situací v době administrace dotazníků, kdy v globálním měřítku rezonovaly otázky dopadu pandemie nemoci SARS-CoV-2.

Ačkoli je dle zdůvodnění hodnocení významu předmětu občanská nauka patrné, že jeho negativní hodnocení pramenilo zejména z věkového rozložení žáků, kdy téměř polovina (46 %, viz graf č. 30) respondentů uváděla, že témata zná ze života, je podstatné dbát na budování významu předmětu u žáků. Jeho atraktivitu je možno zvýšit právě úpravou

vzdělávacího obsahu s prohloubením vzdělávací oblasti člověk a hospodářství tak, aby více kopíroval zájmy žáků.

V případě předmětu matematika je v reakci na podněty respondentů vhodné navýšit hodinovou dotaci předmětu a rozšířit obsah předmětu s přihlédnutím k respondenty uváděným obsahům. Dále zde autorka cítí nutnost v rámci vyučovacích hodin rozšířit povědomí žáků o nutnosti aplikace matematiky bez kalkulačky a jiných technologií jako reakci na negativní hodnocení významu předmětu v dotazníkovém šetření pro 14 % respondentů.

Předmět český jazyk se umístil jako středně významný. Žáci jej ve zdůvodněních pozice významu pro uplatnění na trhu práce hodnotili adekvátně jeho obsahům a místem v oboru, za zdůrazňování jeho uplatnění v komunikaci ve společnosti. Jako dospělí lidé mají respondenti své postoje hluboce ukotveny. Zdůraznění jeho významu v praxi pro osoby, které ho považují za nevýznamný v práci (9 %) je dlouhodobou intenzivní prací učitele s praktickými ukázkami z praxe. Zde je možno navázat na odborné zaměření žáků a konkretizování obsahů k oboru, jak autorka uvádí v rozpracování vzdělávacího obsahu předmětu (viz tabulka č. 14).

Předmět práce s počítačem je respondenty hodnocen jako středně významný pro uplatnění na trhu práce za uvědomění si jeho významu v životě, jak je prokázáno ve zdůvodněních volby i připomínkování, kdy 64 % respondentů z dílčího souboru požaduje navýšení časové dotace právě tohoto předmětu a 29 % by chtělo jeho obsahovou úpravu. Obsahová úprava byla respondenty směřována k prohloubení či rozšíření výuky v tématech práce s tabulkovým editorem, větší využití tabulkového editoru pro účely praxe v oboru, tvorbu menu a jídelních lístků.

V případě zmiňovaného předmětu je možná úprava navýšením časové dotace a prohloubením či rozšířením jednotlivých témat se vztahem k uplatnění předmětu v oboru vzdělávání respondentů. Jednu z možností úprav spatřuje autorka zejména ve zdůraznění předmětu pro uplatnění na trhu práce a posílení mezipředmětových souvislostí, jejichž směr ukazují sami respondenti. Vytváření administrativních textů a aplikace výpočtů z praxe oboru a jejich úprava je učivem podporujícím nejen samotné mezipředmětové vztahy, ale i motivaci žáků ke vzdělávání.

Do hodnocení předmětu tělesná výchova se značně promítla zvolená úprava výroku významu, která nasměrovala žáky hodnotit vzdělávací obsahy vzhledem k praxi více než zamyšlení nad přínosem předmětu jako celku. Autorka spatřuje u žáků oborů směřujících do praxe, jejíž vykonávání je silně založeno na fyzické zdatnosti jednotlivce, podstatné samotné verbální propojení a komentáře k jednotlivým cvikům tak, aby si žáci uvědomili jejich přímou souvislost s praxí. Uvědomění si vztahu konkrétního předmětu se znalostí vyrovnání jednostranné zátěže v práci v oboru může v důsledku zvýšit jeho uvědomění významu pro budoucí uplatnění na trhu práce. Při analyzování výsledků šetření je podstatná i znalost specifík skupiny respondentů, z nichž nejmarkantnější je věk. Respondenti nemuseli svou fyzickou zdatnost, na které si někteří z nich velmi zakládají spojit pouze s jedním předmětem, ale životním stylem.

Předmět literatura byl z předkládaných předmětů hodnocen jako méně významný pro uplatnění na trhu práce. Jeho význam určují mantinely oborů, které jsou směřovány k praxi. Zatraktivnění předmětu pro význam předmětu pro uplatnění na trhu práce spatřuje autorka opět ve zdůraznění mezipředmětových vztahů, kdy si žáci na nutnosti kultivovaného projevu mohou uvědomit přímou souvislost se světem práce. Jako možnost posílení jeho významu vidí autorka v rozšiřování kultivované slovní zásoby vhodnými literárními texty odkazujícími na odbornou praxi oboru i běžný život a jejich využití pro obohacení slovní zásoby žáků a ukotvení odborných pojmů z oboru, ale i v nácviku mluvené komunikace se zaměstnavatelem či zákazníkem. Posílení významu předmětu literatura je možno docílit i propojením s předmětem český jazyk, kdy prolínáním obsahů může estetická část nalézt u žáků svůj význam pro uplatnění na trhu práce.

Analýzu zdůvodnění žáků je možno chápat jako impuls k úpravě vzdělávacích obsahů směrem, který zdůrazní mezipředmětové vztahy a povede k posílení klíčových i odborných kompetencí v předmětech český jazyk, literatura, matematika, práce s počítačem, občanská nauka a anglický jazyk. K tomuto propojení autorka práce použila průřezové téma člověk a svět práce, které se pojí se vzdělávacími obsahy předmětů i návrhy respondentů. Jeho inovací v úpravách autorky na konkrétní ŠVP je v posílení ekonomického rozhledu a hlubším propojení předmětů v rámci obsaženého tématu.

Průřezové téma člověk a svět práce má za cíl vybavit žáky znalostmi a praktickými dovednostmi, které mu umožní adekvátně reagovat na měnící se požadavky trhu práce a jeho

dynamický rozvoj. Obsahem tématu je např. sebe prezentace na trhu práce prostřednictvím tvorby životopisů, motivačních dopisů, příprava na jednání se zaměstnavatelem u přijímacího pohovoru, znalost trhu práce a jeho ukazatelů aj.

S ohledem na počet respondentů, charakter obsahové změny a specifika žáků SOU navrhuje autorka následující změny. Úpravu přehledu rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP u jednotlivých oborů vzdělávání s vložením předmětu anglický jazyk, navýšení hodinové dotace u předmětu matematika a práce s počítačem pomocí disponibilních hodin za dodržení závazného minimálního počtu vyučovacích hodin pro jednotlivé vzdělávací oblasti a obsahové okruhy za celou dobu vzdělávání. Dále autorka navrhuje hlubší propojení předmětu český jazyk a literatura a návrh úpravy učebních osnov v oblastech učiva a předpokládaných výsledcích vzdělávání v předmětech český jazyk, literatura, anglický jazyk, matematika, občanská nauka, práce s počítačem a tělesná výchova. Vzhledem k odpovědím respondentů a k počtu oborů nebude v práci přistoupeno k návrhům úprav odborných předmětů a odborného výcviku jednotlivých oborů, ale pouze vybraných všeobecně vzdělávacích předmětů.

Při zvolené úpravě je nutné uvědomění si specifických oborů kategorie E, jimiž jsou dány limity hloubky a šířky jednotlivých obsahových celků, které v případě oborů kategorie E vedou zejména do praxe a procentuálnímu zastoupení osob volící danou změnu ze základního souboru. Náměty dané respondenty proto musí být korigovány, aby respektovaly mantinely příslušných RVP a osobnostních předpokladů jejích žáků.

Tabulka č. 8 uvádí přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP tříletého oboru stravovací a ubytovací služby, v kterém jsou zohledněny připomínky žáků ohledně doplnění učebního plánu o určitý předmět a navýšení hodinové dotace u konkrétních vyučovacích předmětů. Učební plán byl doplněn o předmět anglický jazyk, který byl volen nejvyšším počtem respondentů a je možné ho implementovat do ŠVP vyplývajícího z příslušného typu RVP. RVP pro obory kategorie E, se kterými je zde pracováno, umožňují zařazení cizího jazyka do příslušných ŠVP s doporučením minimální hodinové dotace dvou hodin týdně. Pro zařazení cizího jazyka příslušná RVP doporučují využít disponibilní hodiny. (MŠMT ČR, © 2020j)

Zájem o navýšení hodinové dotace u předmětu práce s počítačem a matematika byl respektován za opětovného využití disponibilních hodin, které jsou pro posilování

hodinových dotací vzdělávacích oblastí i jednotlivých obsahových okruhů určeny. Ostatní připomínky k navýšení hodinové dotace či přidání předmětu nebyla v návrhu úprav přehledu rozpracování obsahu vzdělávání zapracována vzhledem k nízkému procentu jejich volitelů.

Každý RVP obsahuje rámcové rozvržení obsahu vzdělávání, které stanovuje závazný minimální počet vyučovacích hodin daných RVP a obsahuje závazná a nezávazná doporučení. Mezi nejvýznamnější patří minimální rozsah praktických činností v daném časovém rozsahu, které musí být realizovány v odborném výcviku a zařazení tělesné výchovy o dvou hodinách týdně v případě zařazení teoretického vyučování a odborného výcviku v jednom vyučovacím týdnu. Předmět odborný výcvik musí být dle příslušných RVP zařazen ve všech ročnících oboru.

Z tabulky č. 8 je patrné dodržení minimálního rozsahu praktických činností v časovém rozsahu 54 hodin, které musí být realizovány v odborném výcviku tak, jak RVP pro obor stravovací a ubytovací služby ukládá.

Počet vyučovacích hodin za studium byl navýšen u předmětu český jazyk a literatura, matematika a práce s počítačem o dvě disponibilní hodiny. Navýšení hodin tělesné výchovy vychází ze závazných doporučení. Vyšší navýšení z důvodu zařazení předmětu anglický jazyk není možné vzhledem k nutnosti dodržet minimální počty vyučovacích hodin daných RVP.

Z tohoto důvodu je např. anglický jazyk vyučován od druhého ročníku a jednotlivé disponibilní hodiny zařazeny tak, aby celkový počet hodin za každý ročník odpovídal třiceti dvou hodinám v celkové hodinové dotaci. Navýšení hodin u českého jazyka a literatury došlo z důvodu požadavku celkové kultivace osobnosti absolventa v rámci konkrétního oboru. Vzhledem k významu jazykového vzdělávání v národním jazyce považuje autorka práce jeho kultivaci v prostředí, jakým je věznice nutností. Časová dotace jedna hodina ve třetím ročníku je v oborech stravovací a ubytovací služby a potravinářská výroba ústupkem, bez něhož by vzhledem k příslušným RVP nemohlo být realizováno navýšení časové dotace např. u předmětu práce s počítačem. Jednotlivé disponibilní hodiny jsou v tabulkách týkajících se přehledů rozpracování obsahu vzdělávání pro přehlednost zdůrazněny písmenem D, aby byly patrné zdroje jednotlivých hodin.

Tabulka 8: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor stravovací a ubytovací služby

Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP								
RVP 65-51-E/01 Stravovací a ubytovací služby								
Vzdělávací oblast/obsahový okruh	Minimální počet vyučovacích hodin		Povinné předměty	Počet vyučovacích hodin za studium				Celková dotace
	Týdenní	Celkové		1.	2.	3.	Σ	
Estetické vzdělávání	1	32	Český jazyk a literatura	1 + 1 D	1 + 1 D	1	5	160
Jazykové vzdělávání - český jazyk	2	64		0	+ 2 D	+ 2 D	4	128
Občanský vzdělávací základ	3	96	Občanská nauka	1	1	1	3	96
Matematické vzdělávání	3	96	Matematika	1 + 1 D	1 + 1 D	1	5	160
Vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích	3	96	Práce s počítačem	1	1 + 1 D	1 + 1 D	5	160
Vzdělávání pro zdraví	3	96	Tělesná výchova	1 + 1 D	1 + 1 D	1 + 1 D	6	192
Chování pracovníků ve službách	8	256	Odborný předmět A	2	2	1	5	160
Stravovací služby	33	1056	Odborný předmět B	3	3	3	9	288
Disponibilní hodiny	40	1280	Odborný výcvik (+ A + B + D)	1A + 7B + 11D	1A + 7B + 8D	1A + 10B + 8D	54	1728
Hodinová dotace celkem	96	3072		32	32	32	96	3072

Zdroj: vlastní zpracování

Pro přehlednost autorka práce pojmenovává odborné předměty ve všech navrhovaných přehledech jako odborný předmět A a odborný předmět B. Jejich počet a pojmenování je záměrně ponechán tak, aby kopíroval linku danou RVP a nebyl rušivým prvkem při zaměření na úpravu přehledu rozpracování obsahu vzdělávání zacíleném na všeobecně vzdělávací předměty. Rozčlenění jednotlivých předmětů v přehledech může být značně variabilní dle zaměření oboru i profilace ŠVP samotného a působilo by značně rušivým dojem.

Časová dotace předmětu odborný výcvik je popsána písmeny jednotlivých odborných předmětů A i B a disponibilních hodin pro přehled, z jakých odborných částí byla hodinová náplň čerpána.

Jak je z příkladů uvedených v tabulkách č. 8 - 13 patrné, došlo k posílení všeobecně vzdělávacích předmětů za využití disponibilních hodin. Počet hodin odborného výcviku je na minimální doporučené hodnotě u oborů stravovací a ubytovací služby, potravinářská výroba, malířské a natěračské práce a zednické práce. Vzhledem k možnostem, které příslušná RVP nabízí, se jedná o jediný způsob, jak v přehledu rozpracování obsahu vzdělávání zohlednit připomínky respondentů.

Za dynamického rozvoje jednotlivých vědních disciplín, požadavků trhu práce na absolventy oboru a dopadů globalizace, která zvyšuje tlak na flexibilitu jedince, umožňuje navýšení hodinové dotace všeobecně vzdělávacích předmětů rozšířit klíčové kompetence žáků v předmětech český jazyk a literatura, anglický jazyk, matematika a práce s počítačem tak, aby byl absolvent oboru vybaven potřebnými znalostmi a dovednostmi pro úspěšné uplatnění v současném světě. Ačkoli je odborná složka těžištěm jednotlivých oborů vzdělávání oborů kategorie E, jsou to zejména všeobecně vzdělávací předměty, které absolventům oboru umožňují získat klíčové kompetence k jejich plnému uplatnění.

Situace v jednotlivých oborech byla autorkou řešena obdobným způsobem, který byl vždy limitován závaznými doporučeními, disponibilními hodinami a rozvržením minimálního rozsahu praktických činností v odborném výcviku.

Tabulka č. 9 představuje úpravu přehledu rozpracování obsahu vzdělávání pro obor potravinářská výroba. RVP pro obor potravinářská výroba je svým rozvržením podobný oboru stravovací a ubytovací služby. Liší se v počtu disponibilních hodin a odbornou částí oboru. (MŠMT ČR © 2020d)

Tabulka 9: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor potravinářská výroba

Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP								
RVP 29-51-E/01 Potravinářská výroba								
Vzdělávací oblast/obsahový okruh	Minimální počet vyučovacích hodin		Povinné předměty	Počet vyučovacích hodin za studium				Celková dotace
	Týdenní	Celkové		1.	2.	3.	Σ	
Estetické vzdělávání	1	32	Český jazyk a literatura	1 + 1 D	1 + 1 D	1	5	160
Jazykové vzdělávání - český jazyk	2	64		0	+ 2 D	+ 2 D	4	128
Občanský vzdělávací základ	3	96	Občanská nauka	1	1	1	3	96
Matematické vzdělávání	3	96	Matematika	1 + 1 D	1 + 1 D	1	5	160
Vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích	3	96	Práce s počítačem	1	1 + 1 D	1 + 1 D	5	160
Vzdělávání pro zdraví	3	96	Tělesná výchova	1 + 1 D	1 + 1 D	1 + 1 D	6	192
Technická a technologická příprava	24	768	Odborný předmět A	2	2	2	6	192
Cukrářská výroba	38	1216	Odborný předmět B	3	3	2	8	256
Disponibilní hodiny	19	608	Odborný výcvik (+ A + B + D)	6A + 10B + 3D	6A + 10B	6A + 10B + 3D	54	1728
Hodinová dotace celkem	96	3072		32	32	32	96	3072

Zdroj: vlastní zpracování

Jiná situace nastává u oboru malířské a natěračské práce a oboru zednické práce. Oba obory mají stejnou časovou dotaci pro disponibilní hodiny. Jak uvádí tabulky č. 10 a 11, dává rozvržení minimálního rozsahu praktických činností v časovém rozsahu 50 hodin dané příslušnými RVP možnost navýšit časovou dotaci v předmětu český jazyk a literatura o jednu hodinu a rozprostřít předmět anglický jazyk do všech ročníků oboru po dvou hodinách týdně. Toto rozložení předmětů je vhodnější, protože zvyšuje efektivitu vzdělávání v předmětech anglický jazyk i český jazyk s literaturou za dodržení všech minimálních hodinových dotací u ostatních předmětů. (MŠMT ČR, © 2020ch; MŠMT ČR, © 2020i)

Dvouletým učebním oborům jsou věnovány tabulky č. 12 a č. 13 pro obor potravinářské práce a textilní a oděvní výroba. Minimální počet vyučovacích hodin a minimální rozsah praktických činností v časovém rozsahu 30 hodin daných příslušnými RVP dává možnost rovnoměrnému rozvržení jednotlivých předmětů za zohlednění připomínek jednotlivých respondentů a dodržení závazných doporučení danými RVP.

Předměty český jazyk a literatura, anglický jazyk, matematika, práce s počítačem a tělesná výchova jsou rovnoměrně navýšeny na dvě hodiny týdně. Toto časové rozvržení umožňuje dostatečné prohloubení látky ve všeobecně vzdělávacích předmětech.

Časová dotace odborných předmětů a počet disponibilních hodin se mezi oběma obory značně liší. Přesto bylo možno dosáhnout podobného hodinového rozvržení uplatnitelného v učebních plánech. Časová dotace pro odborný výcvik je zde o dvě hodiny vyšší než dotace minimální. (MŠMT ČR, © 2020e; MŠMT ČR, © 2020f)

Tabulka 10: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor malířské a natěračské práce

Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP								
RVP 36-57-E/01 Malířské a natěračské práce								
Vzdělávací oblast/obsahový okruh	Minimální počet vyučovacích hodin		Povinné předměty	Počet vyučovacích hodin za studium				Celková dotace
	Týdenní	Celkové		1.	2.	3.	Σ	
Estetické vzdělávání	1	32	Český jazyk a literatura	1 + 1 D	1 + 1 D	1 + 1 D	6	192
Jazykové vzdělávání - český jazyk	2	64		+ 2 D	+ 2 D	+ 2 D	6	192
Občanský vzdělávací základ	3	96	Občanská nauka	1	1	1	3	96
Matematické vzdělávání	3	96	Matematika	1 + 1 D	1 + 1 D	1	5	160
Vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích	3	96	Práce s počítačem	1	1 + 1 D	1 + 1 D	5	160
Vzdělávání pro zdraví	3	96	Tělesná výchova	1 + 1 D	1 + 1 D	1 + 1 D	6	192
Provádění malířských a natěračských prací	62	1984	Odborný předmět A	2	2	2	6	192
			Odborný předmět B	3	3	3	9	288
Disponibilní hodiny	19	608	Odborný výcvik (+ A + D)	14A + 3D	16 A	17 A	50	1600
Hodinová dotace celkem	96	3072		32	32	32	96	3072

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 11: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor zednické práce

Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP								
RVP 36-67-E/01 Zednické práce								
Vzdělávací oblast/obsahový okruh	Minimální počet vyučovacích hodin		Povinné předměty	Počet vyučovacích hodin za studium				Celková dotace
	Týdenní	Celkové		1.	2.	3.	Σ	
Estetické vzdělávání	1	32	Český jazyk a literatura	1 + 1 D	1 + 1 D	1 + 1 D	6	192
Jazykové vzdělávání - český jazyk	2	64		+ 2 D	+ 2 D	+ 2 D	6	192
Občanský vzdělávací základ	3	96	Občanská nauka	1	1	1	3	96
Matematické vzdělávání	3	96	Matematika	1 + 1 D	1 + 1 D	1	5	160
Vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích	3	96	Práce s počítačem	1	1 + 1 D	1 + 1 D	5	160
Vzdělávání pro zdraví	3	96	Tělesná výchova	1 + 1 D	1 + 1 D	1 + 1 D	6	192
Provádění zednických prací	62	1984	Odborný předmět A	2	2	2	6	192
			Odborný předmět B	3	3	3	9	288
Disponibilní hodiny	19	608	Odborný výcvik (+ A + D)	14A + 3D	16 A	17 A	50	1600
Hodinová dotace celkem	96	3072		32	32	32	96	3072

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 12: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor potravinářské práce

Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP							
RVP 29-51-E/01 Potravinářské práce							
Vzdělávací oblast/obsahový okruh	Minimální počet vyučovacích hodin		Povinné předměty	Počet vyučovacích hodin za studium			Celková dotace
	Týdenní	Celkové		1.	2.	Σ	
Estetické vzdělávání	1	32	Český jazyk a literatura	1 + 1 D	1 + 1 D	4	128
Jazykové vzdělávání - český jazyk	1	32		+ 2 D	+ 2 D	4	128
Občanský vzdělávací základ	2	64	Občanská nauka	1	1	2	64
Matematické vzdělávání	2	64	Matematika	1 + 1 D	1 + 1 D	4	128
Vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích	2	64	Práce s počítačem	1 + 1 D	1 + 1 D	4	128
Vzdělávání pro zdraví	2	64	Tělesná výchova	1 + 1 D	1 + 1 D	4	128
Technická a technologická příprava	16	512	Odborný předmět A	2	2	4	128
Pekařské práce	26	832	Odborný předmět B	3	3	6	192
Disponibilní hodiny	12	384	Odborný výcvik (+ A+ B)	6A + 10B	6A + 10B	32	1024
Hodinová dotace celkem	64	2048		32	32	64	2048

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 13: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor textilní a oděvní výroba

Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP							
RVP 31-57-E/01 Textilní a oděvní výroba							
Vzdělávací oblast/obsahový okruh	Minimální počet vyučovacích hodin		Povinné předměty	Počet vyučovacích hodin za studium			Celková dotace
	Týdenní	Celkové		1.	2.	Σ	
Estetické vzdělávání	1	32	Český jazyk a literatura	1 + 1 D	1 + 1 D	4	128
Jazykové vzdělávání - český jazyk	1	32					
			Anglický jazyk	+ 2 D	+ 2 D	4	128
Občanský vzdělávací základ	2	64	Občanská nauka	1	1	2	64
Matematické vzdělávání	2	64	Matematika	1 + 1 D	1 + 1 D	4	128
Vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích	2	64	Práce s počítačem	1 + 1 D	1 + 1 D	4	128
Vzdělávání pro zdraví	2	64	Tělesná výchova	1 + 1 D	1 + 1 D	4	128
Textilní materiály a textilie	4	128	Odborný předmět A	2	2	4	128
Oděvní výroba	28	896	Odborný předmět B	3	3	6	192
Disponibilní hodiny	22	704	Odborný výcvik (+ B + D)	11B + 5D	11B + 5D	32	1024
Hodinová dotace celkem	64	2048		32	32	64	2048

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulky č. 14 – 19 představují úpravu obsahů vzdělávání všeobecně vzdělávacích předmětů. Pro příklad jejich úpravy autorka zvolila obor stravovací a ubytovací služby, protože je na SOU otevřen od jeho počátků a navštěvuje ho velký počet žáků. Tvorba vzdělávacích obsahů vycházela z příslušného RVP (MŠMT ČR © 2020j), metodiky tvorby ŠVP (Kašparová a kol., 2012), literatury uvedené v seznamu použitých informačních zdrojů a s použitím Bloomovy revidované taxonomie vzdělávacích cílů. (Anderson a Krathwohl, 2001)

Při vytváření cílů vzdělávání je důležité volit vhodná činná slovesa, která umožňují jasně formulovaný a srozumitelný výsledek. (Vávra, 2011) Cílem autorky práce není striktní dodržení této taxonomie ani využití veškerých znalostních dimenzí a dimenzí kognitivního procesu, ale co nejoptimálnější nastavení mezi vzdělávacími obsahy a edukačními cíli vzhledem k oboru vzdělávání a jeho kategorii, věku a osobnostním předpokladům žáků. (Hudecová, 2004) Využívání revidované Bloomovy taxonomie vzdělávacích cílů umožňuje tvůrci vzdělávacích obsahů hlubší zamyšlení nad připravovanými obsahy vzdělávání a jejich aplikací v pedagogické praxi.

Při úpravách obsahů předmětů bylo přihlédnuto k návrhům respondentů za respektování příslušného RVP. Do zpracovávání jednotlivých obsahů se značně promítaly konkretizované cíle školního vzdělávání, které hledají rovnováhu mezi uchováním poznání předchozích generací a změnami vyplývajícími z nových podmínek. (Veverková, 2009) Obsahové celky jsou přísně limitovány kategorií oboru, jehož odborná náročnost nesmí překročit příslušné meze. Učivo obsažené v učebních osnovách a následně předkládané žákům musí být zároveň v souladu s poznáním v jednotlivých oborech a s platnou legislativou, rezonovat aktuální změny lidského poznání a vést žáky ke sledování problematiky v oboru. (Krpálek a Krpálková - Krelová, 2012) Jednotlivé vložené obsahy vzdělávání autorka diplomové práce koncipovala tak, aby rozšiřovaly či zvyšovaly rozhled absolventů oboru v oblasti finanční gramotnosti s ohledem na věk žáků SOU. Jako tmelící prvek mezi předměty autorka použila části průřezového tématu člověk a svět práce. Průřezové téma zde bylo využito i za pomoci disponibilních hodin, kterými byly nosné předměty, v nichž je průřezové téma obsaženo, posíleny. Navýšení hodin v přehledu rozpracování obsahu vzdělávání je provázáno s obsahy předmětů a implementací jednotlivých průřezových témat.

Tematickou oblast finanční gramotnosti autorka implementovala pro zvýšení prestiže jednotlivých předmětů z hlediska jejich významu pro budoucí uplatnění na trhu práce pro žáky do všech všeobecně vzdělávacích předmětů, kterými jsou v nově vypracovaném přehledu rozpracování obsahu vzdělávání oboru stravovací a ubytovací služby (viz výše) předměty český jazyk a literatura, anglický jazyk, matematika, občanská nauka, práce s počítačem a tělesná výchova.

Jednotlivé návrhy obsahů vzdělávání nejsou vyčerpávající ve vztahu k jednotlivým předmětům, k průřezovému tématu člověk a svět práce ani oblasti finanční gramotnosti. Jejich nosnou linkou je finanční gramotnost ve vztahu k jednotlivým předmětům, zájem žáků o prohloubení znalostí v jejích specifických oblastech, důraz na přiměřenost a pochopitelnost látky pro žáky a posílení jejich aktivního přístupu k učení. Navrhované obsahy kladou vysoké nároky na učitelovo didaktické zpracování obsahů a aktivizaci žáků. Vzdělávací proces by měl mít za cíl trénování klíčových kompetencí a nikoli předávání znalostí pasivní formou. „*Při výuce by tedy učitel neměl být modelem toho, kdo všechno umí (neboť tak tomu ani v době informační exploze být nemůže), ale toho, kdo umí co nejlépe podporovat efektivní učební procesy u žáka.*“ (Čechová a kol, 2006, s. 27)

Mezi zajímavé aktivizující metody autorka zařadila zejména inscenační metody a méně známé metody, jakými např. jsou metoda Phillips 66 a metoda HOB0, které uvádí autoři Krpálek a Krpálková – Krelová (2012). Podstatou inscenačních metod je obsazení žáků do rolí, v nichž mají řešit konkrétní pracovní či životní situace a upevnit si či si osvojit vědomosti. Krpálek a Krpálková – Krelová (2012, s. 90) hodnotí inscenační metody jako ideální didaktický prostředek „*k vytváření a následnému rozvoji kompetencí řešit problémy a problémové situace, kompetencí komunikativních, personálních a interpersonálních.*“ Při aktivizující metodě Phillips 66 diskutuje šest žáků o probíraném tématu šest minut. Dochází tak k trénování pohotovosti reakcí žáků, rychlé produkci myšlenek, jejich sdělování, pružném rozhodování a konfrontaci jejich názorů. Autorka práce spatřuje její efektivitu i z hlediska časové dotace předmětů a rozsahu vyučovací jednotky. Metoda HOB0 spočívá ve fázi samostudia po zadání problému, sepsání závěrů a následné diskusi.

Význam aktivity žáků v hodinách souvisí se závěry výzkumů zjišťujících, že 70 % si pamatujeme z toho, co jsme řekli a 90 % z toho, co jsme udělali a řekli oproti 10 % zapamatovaném z pouhého čtení a 20 % jen ze slyšeného. (Čechová a kol, 2006) Veškeré

obsahy jsou přizpůsobeny možnostem práce s žáky ve VTOS. Hloubka a způsob rozpracování učebních osnov je přizpůsobena potřebám diplomové práce.

Tabulka 14: Učební osnovy - český jazyk a finanční gramotnost

Český jazyk a literatura	
Výsledky vzdělávání	Učivo
Žák - čte s porozuměním vybrané a upravené odborné články a texty týkající se oboru; - obsahy textů na základě svých dosavadních znalostí posoudí a vysvětlí důsledky pro svou praxi; - neznámé pojmy vyhledá ve slovníku cizích slov a jiné vhodné literatuře, rozšiřuje svou slovní zásobu o odborné pojmy z oboru a hospodářství, které využije ve své praxi, vede si vlastní slovníček odborných pojmů pro svou praxi, (aktivizující metody); - čte s porozuměním vybrané, popřípadě upravené administrativní texty a texty týkající se oboru a obsahy textů na základě svých dosavadních znalostí posoudí a vysvětlí s důsledky pro svou osobu a praxi, (aktivizující metody); - vytvoří graficky a formálně správný životopis, motivační dopis a průvodní dopis k životopisu, zdůvodní jeho náležitosti a zvolený obsah; - vytvoří graficky a formálně správnou žádost vztahující se k praktickému životu, zdůvodní její náležitosti a zvolený obsah; - při inscenovaném přijímacím pohovoru se vhodně kultivovaně reprezentuje, hovoří spisovně, vhodně argumentuje, vhodně se prosazuje, zhodnotí výstup spolužáka a podrobí jej kultivované kritice podložené argumenty; - při inscenované komunikaci s hostem či zákazníkem se vhodně kultivovaně reprezentuje, hovoří spisovně, vhodně argumentuje, vhodně se prosazuje, zhodnotí výstup spolužáka a podrobí jej	- orientace v textu, rozbor textu - získávání informací z odborného textu - odborná terminologie oboru, odborná terminologie oboru se vztahem k ekonomii - získávání informací z administrativního textu - životopis, motivační dopis, průvodní dopis - žádost - přijímací pohovor - komunikace se zákazníkem / hostem - řešení konfliktních situací - literární text zpracovávající téma krize / konjunktury, inflace / deflace a jiné ekonomické situace (např. Erich Maria Remarque – Černý obelisk, John Steinbeck - Hrozný hněvu)

kultivované kritice podložené argumenty; - při inscenované konfliktní situaci se vhodně reprezentuje, hovoří spisovně a adekvátně argumentuje, zhodnotí výstup spolužáka a podrobí jej kultivované kritice podložené argumenty; - na vhodně vybraných úryvcích (např. z děl světových autorů) vysvětlí dopady hospodářské krize, inflace, deflace, ale i období růstu na hlavního hrdinu a rizika ekonomických jevů ve vztahu ke společnosti.	
---	--

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 14 obsahuje úpravu v předmětu český jazyk a literatura. Obsah vzdělávání je zde směřován k adekvátní sebe prezentaci absolventa na trhu práce, vhodné komunikaci se zaměstnavatelem i zákazníky a k řešení konfliktních situací. Obsah předmětu je zaměřen na zvýšení čtenářské a tím i funkční gramotnosti prací i s vhodně vybranými a upravenými odbornými texty, jejich analyzováním a využívání pomůcek, jakými je např. slovník cizích slov k jejich pochopení. Směřuje žáka k aktivní tvorbě slovníčku odborných pojmů pro praxi, kterou může po absolvování oboru dále využívat.

Práce s texty nabízí široké možnosti pro využití nejrozličnějších metod, jakými mohou být metody Phillips 66 a HOBOS nebo aktivity, jakými jsou např. Filtr, při níž žáci vyhledávají pět klíčových slov, Živý obraz, kdy žáci na základě informací z textu vytvoří živý obraz, Spojování, kdy učitel text rozdělí na logické celky a žáci jej spojují, ale i aktivita Posuzování, při níž žáci řadí karty dle příčin a následků určitých historických či ekonomických událostí. (Čechová a kol., 2006)

Při tvorbě formulářů žák aplikuje naučené poznatky z gramatiky a stylistiky za dodržení grafické formy. Tvorba životopisu, motivačního dopisu a průvodního dopisu je vrcholem sebe prezentace a souhrnem vlastních předností. Hledání svých předností a jejich vhodná formulace může být dalším motivačním činitelem. Literární texty zpracovávající ekonomická témata pomáhají žákům pochopit historické, politické a ekonomické souvislosti, ale mnohdy i životní a zkušenosti. Jak uvádí autorky Králová a Berková (2020),

je možno využít i čtený rozhovor rezonující např. období hospodářské krize. Veškeré texty a úryvky je nutno vybírat či upravovat na odpovídající úroveň, která je žákům přiměřená.

Tabulka č. 15 uvádí obsahy zpracované pro anglický jazyk. V obsazích je apelováno na aktivní zapojení žáků ve výuce se znalostí svých schopností a jejich uplatnění na trhu práce. Ročníková práce, skládající se z portfolia pojmů vázajících se k praxi oboru, vede žáky k rozšíření a ukotvení odborné slovní zásoby, kterou mohou využít ve své pozdější práci v oboru. Představení se a sebe prezentace své osoby jako absolventa v anglickém jazyce a konverzace se zákazníkem vede žáky k uvědomění si svých kompetencí pro uplatnění v oboru.

Tabulka 15: Učební osnovy – anglický jazyk a finanční gramotnost

Anglický jazyk	
Výsledky vzdělávání	Učivo
Žák - s pomocí anglicko – českého slovníku a odborné literatury k oboru (učebnic, Receptur teplých pokrmů, Receptur studených pokrmů) vytvoří portfolio odborných pojmů se třemi vybranými zjednodušenými postupy receptur (moučník, polévka, hlavní jídlo) a prezentuje je; - představí se potencionálnímu zaměstnavateli či zákazníkovi jako absolvent oboru a uvede své schopnosti vycházející z odborného zaměření svého oboru; - při inscenované komunikaci s hostem či zákazníkem se zapojí do krátké konverzace při využití základní osvojené slovní zásoby dané rozsahem komunikační situace a gramatických prostředků.	- portfolio odborných pojmů vztahující se k oboru (ročníková práce – pojmy vázajících se ke třem pokrmům) - představení své osoby jako absolventa oboru (odborné zaměření, uplatnění) - základní komunikace s hostem či zákazníkem

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 16 předkládá úpravy v předmětu matematika, které vedou k aktivním matematickým operacím z oblasti ekonomie tak, jak se ekonomie promítá do oboru vzdělávání ale i hlubších ekonomických souvislostí, jakými je hospodářský cyklus, inflace

a deflace. Např. v případě kurzovního lístku ČNB vede žáka ke čtení grafů, diagramů a tabulek z odborného ekonomického prostředí tak, aby je byl schopen využít pro svůj osobní život i při uplatnění pro praxi v oboru. S příklady práce s kurzovním lístkem banky a směnárny pracují např. autorky Králová a Berková (2020). Nabízí se zde možnost jak práce s pracovními listy, tak např. volba inscenační metody.

Kalkulace, jejíž výsledkem je cena výrobku či služby a plánování materiálních zásob vede k uvědomění si vytváření si nutných rezerv a požadování adekvátní finanční odměny za produkty své činnosti. Ačkoli obsahy, jakými je kalkulace a plánování materiálních zásob jsou obsahy, které absolvent nemusí uplatnit ve své praxi, vedou tyto znalosti k rozvoji finanční gramotnosti a širšímu rozhledu v ní.

Autorky Králová a Berková (tamtéž), předkládají jako možnou práci s žáky metodu praktických činností za využití pracovních listů se stupňující se náročností zadání, při kterých dochází k rozvoji logického a ekonomického myšlení za dodržení zásady vědeckosti při propojení s praktickými problémy ze života.

Body zaměřující se na efektivní hospodaření se zdroji a financemi vedou k prohloubení odborných kompetencí ekonomického jednání, které je v souladu se strategií udržitelného rozvoje. (MŠMT ČR, © 2020j) Pouhé pasivní přijímání vzdělávacích obsahů může mít na žáky demotivující efekt. Postupy, při kterých je žákovi umožněno nalézt samostatně správné argumenty, vedou u žáků k hlubšímu pochopení probíraných obsahů a mohou vést ke zvnitřnění nových vhodných postojů. Veškeré odborné obsahy učebních osnov jsou směřovány k dodržení vědeckosti za současného přizpůsobení úrovně náročnosti, která odpovídá možnostem žáků oboru kategorie E.

Tabulka 16: Učební osnovy - matematika a finanční gramotnost

Matematika	
Výsledky vzdělávání	Učivo
Žák - provádí výpočty názorných příkladů ze života na nichž zdůvodní zásady dobrého hospodaření, posoudí nabídku a uvede vhodný výběr spoření, půjčky, nákupu a prodeje a zdůvodní jej; prování vhodný výběr z produktů, které učitel prezentuje; - naplánuje svůj vlastní rozpočet odrážející vlastní ekonomickou situaci; - provádí výpočty názorných příkladů ze života na nichž zdůvodní efektivní hospodaření se zdroji; - na základě početních operací identifikuje klamavou reklamu, provádí výpočty názorných příkladů klamavé reklamy, na nichž zdůvodní zásady ekonomicky správného výběru výrobku či služby; - provede převod mezi základními nejpoužívanějšími měnami; - vysvětlí, jak číst v kurzovním lístku ČNB základní informace týkající se měny euro a české koruny, čte základní informace v grafu ČNB v grafu EUR / CZK; - na názorném grafu vysvětlí hlavní body hospodářského cyklu ve vztahu k běžnému životu; - pomocí zjednodušeného grafu inflace zdůvodní její vztah k běžnému životu; - pomocí zjednodušeného grafu deflace popíše její vztah k běžnému životu; - na názorném zjednodušeném příkladu provede výpočet DPH, popíše postup výpočtu a zdůvodní jej; - pomocí připraveného zjednodušeného kalkulačního vzorce vypočítá prodejní cenu bez daně a s daní, vysvětlí a zdůvodní svůj postup; - pomocí připravené zjednodušené bilance materiálu vypočítá nákup materiálu, vysvětlí a zdůvodní svůj postup; - normuje suroviny pro přípravu pokrmů, vysvětlí a zdůvodní svůj postup;	- finanční gramotnost v matematických operacích z běžného života a praxe oboru, efektivní hospodaření s financemi (spoření, půjčky, nákup, prodej) - rozpočet - efektivní hospodaření se zdroji (surovinami, vodou aj.) - klamavá reklama z pohledu matematiky - převody měn - orientace v tabulkách a grafech - hospodářský cyklus - inflace - deflace - výpočet DPH - kalkulace (kalkulační vzorec), cena výrobku, cena služby - plánování materiálních zásob (bilance materiálu) - normování surovin pro přípravu pokrmů - hospodárnost v pracovních činnostech

- posoudí jednotlivé receptury z hlediska ekonomického nakládání se zdroji a zdůvodní výběr (uvede výhody a nevýhody) nejvhodnější pro danou situaci (omezení financemi / omezení surovinou / změna počtu osob aj.).	
--	--

Zdroj: vlastní zpracování

Předmět občanská nauka obsahuje nejširší oblast vztahující se k finanční gramotnosti. Jak je patrné v tabulce č. 17, jedná se pouze o dílčí část oblasti věnované hospodářství v RVP (MŠMT ČR, © 2020j), která přímo souvisí s požadavky respondentů. Jednotlivé oblasti směřují k většímu rozhledu žáků v oblasti ekonomie uplatnitelné v běžném životě, ale i praxi oboru, a tak i k jejich vyšší finanční gramotnosti. Znalost ekonomických obsahů umožňuje v souladu s osobnostními předpoklady jedince bezpečnější ekonomické chování.

Odsouzení ve VTOS jsou zároveň i voliči. Kultivace jejich osobnosti, rozšiřování jejich rozhledu a rozvoj jejich kritického myšlení vede k zvyšování jejich odolnosti vůči manipulaci. Chápání předvolebních praktik a volebních programů včetně jejich důsledků z ekonomického hlediska umožňují opravdu svobodné rozhodování.

Tabulka 17: Učební osnovy – občanská nauka a finanční gramotnost

Občanská nauka	
Výsledky vzdělávání	Učivo
Žák - na názorných příkladech ze života vysvětlí pojem hospodářský cyklus; - vysvětlí pojem a podstatu inflace na názorných příkladech ze života, zdůvodní její rizika a důsledky na příjmy, vklady a úvěry obyvatelstva, na příkladech uvede vliv inflace na finanční plánování z dlouhodobého hlediska a jak je možno se bránit jejím důsledkům; - vysvětlí pojem deflace na názorných příkladech ze života, vysvětlí její rizika; - na příkladech uvede rizika ekonomických jevů ve vztahu ke společnosti a vliv politiky na	- hospodářský cyklus - inflace - deflace - vztah ekonomie a politiky - efektivní hospodaření se zdroji - význam CB pro národní hospodářství - význam ECB pro hospodářství EU - převody měn - fungování trhu (nabídka, poptávka, zboží, stanovení ceny) - hospodaření (spoření, půjčky, nákup, prodej) - klamavá reklama - rozpočet

ekonomické jevy (volební strany a jejich programy, extrémní důsledky - válka); - vysvětlí, jak správně hospodařit se zdroji v osobním i profesním životě, vede dialog, vhodně argumentuje; - na příkladech z běžného ekonomického života občana vysvětlí význam CB pro národní hospodářství; - z připravených materiálů získává základní zjednodušené informace o ECB a její funkci v EU na základě kterých dokáže popsat její význam; - vysvětlí princip převodu mezi měnami, na názorných příkladech ze života zdůvodní rizika výměny peněz ve směnárnách, na modelových situacích ze života argumentuje své znalosti a konfrontuje je s možným / simulovaným nekalým podnikáním směnárny, vysvětlí užívání měny EUR ve vztahu k CZK, posoudí výhody a nevýhody učitelem simulované změny kurzu, svou volbu zdůvodní (uvede výhody a nevýhody); - na názorných příkladech ze života vysvětlí základní fungování trhu (nabídka, poptávky, zboží, stanovení ceny); - na názorných příkladech ze života uvede zásady dobrého hospodaření a příklady rizikového nakládání s penězi, uvede druhy spoření, rizika a vhodnost půjček a popíše vhodné produkty pro své spoření i půjčky, vysvětlí a zdůvodní svůj výběr, na základě zjištěných faktů zhodnotí výběr spolužáka a kultivovaně výběr kritizuje, spolužák adekvátně kultivovaně argumentuje, (aktivizující metody); - na základě rozboru reklamy identifikuje závadné marketingové nabídky, (aktivizující metody); - naplánuje vlastní rozpočet odpovídající vlastní ekonomické situaci, rozliší vhodný a nevhodný přístup k plánování rozpočtu, (aktivizující metody); - vysvětlí principy podnikání, uvede příklady fyzických a právnických osob;	- podnikání (fyzická osoba, právnická osoba) - živnostenský rejstřík - živnosti řemeslné, vázané, volné, koncesované - zakládání živnosti - DPH - kalkulace (kalkulační vzorec), cena výrobku, cena služby - plánování materiálních zásob (bilance materiálu)
--	---

- vysvětlí význam živnostenského rejstříku; - vysvětlí základní rozdíl mezi jednotlivými živnostmi a uvede příklad živnosti řemeslné, vázané, volné a koncesované; - na základě připravených materiálů zjednodušeně popíše, jak by postupoval při založení živnosti; - vysvětlí význam užití DPH; - na názorném příkladu vysvětlí význam kalkulačního vzorce pro zjištění ceny výrobku a služby; - na názorném příkladu vysvětlí význam bilance materiálu na nákup materiálu, její význam při podnikání.	
---	--

Zdroj: vlastní zpracování

Obecné pojmy, jakými jsou např. hospodářský cyklus, inflace a deflace, jsou konkretizovány na příkladech přizpůsobených osobnostním a vzdělanostním předpokladům žáků. Veškeré obsahy jsou předkládány v takové formě, aby je žák pochopil v souvislostech a obsahy nevedly k verbalizmu. Zpracování obsahů vzdělávání ekonomického charakteru, jak je uvedeno v tabulce č. 17, klade velké nároky na učitele, který žákům jednotlivé materiály upravuje takovým způsobem, aby pro ně byly pochopitelné a umožňovali jim z nich získávat informace na základě kterých by mohli vyvozovat vztahy mezi jednotlivými pojmy. Cílem tak není zahlcení žáka odbornými pojmy, ale jejich přiměřenému zjednodušení na úroveň, kdy dochází u žáků k pochopení vztahů mezi jevy za zachování vědeckosti obsahů. Oblasti efektivního hospodaření se zdroji a financemi nemá za cíl sumarizaci dat, ale pochopení principu udržitelnosti ekonomického, ale i ekologického a ohleduplného jednání. Finanční vzdělání doplněné o morální složku má značný význam, protože, jestliže nemá trh morálku, „*pak nemůžeme popřít, že morálku má a musí mít nositel tržních vztahů, tedy člověk.*“ (Tichá, 2009, s. 225) Tato skutečnost podporuje autorčinu úpravu časové dotace ve prospěch všeobecně vzdělávacích předmětů, protože zejména v nich dochází v rámci výuky ke kultivaci osobnosti žáka. Příkladem konkrétních činností mohou být následující aktivity: Případová studie, ve které se žáci snaží vyřešit problematické situace z běžného života, Firma táhne za jeden provaz, kdy žáci rozdělení do skupin pracují

na dílčích úkolech, které vedou k celku či aktivita Podnikatelský záměr, která může být realizována jako mezipředmětový projekt. (Čechová a kol, 2006)

Tabulka 18: Učební osnovy – práce s počítačem a finanční gramotnost

Práce s počítačem	
Výsledky vzdělávání	Učivo
Žák - využívá tabulkový editor pro výpočty z praxe oboru dle přizpůsobeného zadání, zdůvodní význam práce v editoru pro zjednodušení a zpřesnění své činnosti; - vytváří graficky a obsahově odpovídající administrativní texty (životopis, průvodní dopis) dle zadání, obhájí jejich obsah a strukturu; - vytváří oboru graficky a obsahově přiměřený jídelní lístek a menu; obhájí jeho složení a strukturu.	- tabulkový editor - textový editor - materiály propagující stravovací zařízení

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky č. 18 je patrná úprava vzdělávacího obsahu předmětu práce s počítačem na praktické využití tabulkového editoru pro výpočty z praxe oboru, které za aplikace znalostí z předmětů matematika a občanská nauka zjednoduší prováděné operace, minimalizují chybu při výpočtech a zpřehlední činnost ekonomického charakteru v praxi oboru. Propojení se vzdělávacím obsahem předmětu český jazyk a literatura nabízí práce s textovým editorem při tvorbě graficky a obsahově odpovídajícího administrativního textu, jakým může být např. životopis a průvodní dopis. Tvorba graficky a obsahově přiměřeného jídelního lístku a menu rozvíjí a ukotvuje znalosti z odborných předmětů a odborného výcviku.

Jak tabulka č. 19 uvádí i předmět tělesná výchova obsahuje významné oblasti průřezového tématu člověk a svět práce. Vede žáka k hlubšímu pochopení souvislostí mezi významem pohybu pro zdraví a zdraví ve vztahu k budoucí profesi, zvyšuje povědomí o zdraví jako hodnotě životní i ekonomické, odpovědnosti ke svému zdraví i zdraví druhých a dává potřebné občanské povědomí o vlivu povolání a pracovních podmínek na své zdraví a ekonomických dopadech v případě nedodržení kompenzace nežádoucích důsledků

vyplývajících z povolání. Navrhovaná úprava obsahu vzdělávání má zároveň za cíl zvýšit význam předmětu tělesná výchova pro žáky ve vztahu k jejich budoucímu uplatnění.

Tabulka 19: Učební osnovy – tělesná výchova a finanční gramotnost

Tělesná výchova	
Výsledky vzdělávání	Učivo
Žák: - posoudí význam pohybu pro zdraví ve vztahu k budoucí profesi; - posoudí význam zdraví z hlediska svého uplatnění na trhu práce; - na příkladu uvede do souvislosti vliv povolání a pracovních podmínek na své zdraví a vysvětlí jeho možné ekonomické dopady v případě nedodržení kompenzace jejich nežádoucích důsledků; - na příkladu z praxe uvede příklad zabezpečení občana v nemoci; - na příkladech vysvětlí, jaká má práva a povinnosti ve vztahu zaměstnanec - zaměstnavatel při nemoci a úrazu; - uvede dopady poškození svého zdraví na svůj ekonomický status; - uvede dopady poškození zdraví druhých na jejich ekonomický status.	- význam pohybu pro zdraví ve vztahu k budoucí profesi - význam zdraví z hlediska uplatnění na trhu práce - pracovní podmínky - zabezpečení v nemoci - práva a povinnosti – nemoc a úraz - odpovědnost za své zdraví - odpovědnost za zdraví druhých

Zdroj: vlastní zpracování

Navrhovaná úprava vzdělávání není vyčerpávající, jejím záměrem je podpora motivace žáků SOU a rozšíření rozhledu v oblasti finanční gramotnosti v reakci na potřeby respondentů uvedené v dotazníkovém šetření a tím posílení jejich pozice jako absolventů jednotlivých oborů na trhu práce. Jednotlivé navrhované obsahy vzdělávání jsou propojeny tak, aby co nejvíce podporovaly mezipředmětové souvislosti a zamezovaly poznatkové roztříštěnosti. (Skalková, 2007)

Uvedené části vzdělávacích obsahů stravovací a ubytovací služby jsou uplatnitelné nejen v SOU, ale i v jiných oborech vzdělávání kategorie E pro podporu aplikace finanční gramotnosti. Úpravy přehledů rozpracování obsahu vzdělávání jsou taktéž aplikovatelné i

mimo SOU na konkrétní obory vzdělávání dle příslušných RVP. Z tohoto úhlu pohledu může mít práce využití i ve vzdělávacích obsazích jiných středních odborných učilišť kategorie E a posloužit jako inspirace práce s tématem finanční gramotnosti v propojení s průřezovým tématem člověk a svět práce.

Celkově jsou výše uvedené fragmenty úprav obsahů vzdělávání i v souladu s cíli Strategického rámce ČR uvedeného v Agendě 2030 pro udržitelný rozvoj (MŽP ČR, © 2008 – 2020, s. 34), která v bodu 4. 3 v příloze 2 hovoří o vzdělávání které, *„zajišťuje každému přístup k rozvoji přenositelných kompetencí, potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život.“* Oblast týkající se udržitelného rozvoje je jedním z pilířů pro pochopení souvislostí mezi environmentálními, sociálními a ekonomickými hledisky rozvoje, kterých je možno dosáhnout např. prostřednictvím vzdělání zaměřeném na udržitelný způsob života. (Fryč a kol., 2020) Autorkou navrhovaná úprava obsahů vzdělávání vede k aktivnímu přístupu v seberozvoji se snahou motivovat žáky i k celoživotnímu učení, které je celoživotním procesem stojícím na podmínce připravenosti člověka učit se (Fryč a kol., 2020) a umožňuje *„prostřednictvím metod badatelské výuky přesahovat prostou pamětní reprodukci faktů.“* (Plaga, 2021)

Závěr

Diplomová práce měla za cíl na podkladě dotazníkového šetření zjistit motivaci žáků ke vzdělávání a postoje k vyučovaným předmětům v nabízených oborech SOU, analyzovat je a navrhnout optimální úpravu vzdělávání odpovídající jejich potřebám pro budoucí uplatnění na trhu práce. Tato problematika byla rozpracována ve vlastním praktickém výzkumném šetření prostřednictvím kvantitativní analýzy zajištěných výzkumných dat za pomoci metody anonymního dotazníkového šetření.

Získaná data byla analyzována a došlo k ověření hypotéz položených v úvodu praktické části diplomové práce. Celkem bylo položeno sedm hypotéz. Hypotéza č. 1 se zabývala otázkou, zda jsou ke studiu motivovanější žáci SOU ve věku do 40 let než žáci starší. Žáci SOU ve věku do 40 let byli dle získaných hodnot ke studiu motivováni stejně jako žáci starší. Hypotéza č. 1 nebyla potvrzena, i žáci ve vyšších věkových kategoriích jsou motivováni ke studiu.

Ověřením hypotézy č. 2 bylo zjištěno, že žáky SOU, které ke vzdělávání motivuje lepší uplatnění na trhu práce, jsou ke studiu motivovanější než žáci, kteří jsou ke studiu motivováni prestiží studovaného oboru, zájmem o obor a jinými motivy ke vzdělávání. Hypotéza č. 2 byla ověřena. Hypotéza poukazuje i na možnou návaznost vzdělání v SOU na budoucí pracovní uplatnění žáků. Právě provázanost vzdělání a budoucího pracovního uplatnění zvyšuje motivovanost žáků při studiu a překonávání studijních překážek. Zároveň vede žáky k odpovědnému přístupu ke vzdělávání, ale i možnému praktickému využití času v rámci VTOS.

Dle zpracovaných výsledků šetření, jsou ke studiu více motivovanější žáci SOU, kteří před VTOS pracovali než ti, kteří před VTOS nepracovali. Hypotéza č. 3 byla ověřena. Setkání s pracovním trhem a zkušenosti, které jedinci na pracovním trhu získávají, jsou významným prvkem, na kterém je při dalším vzdělávání těchto osob možno stavět. Žák s pracovními zkušenostmi vychází při svém studiu z potřeb praxe a zaměřuje se na konkrétní oblasti vzdělávání, které k ní vede. Zároveň tito žáci mohou být oporou a partnerem učitele při motivaci ke studiu ostatních žáků.

Závěry šetření potvrzují hypotézu č. 4. Žáci SOU, kteří před VTOS pracovali, považují odborný výcvik za významnější než žáci, kteří před VTOS nepracovali. Zkušenost žáků s prací u nich vytváří větší rozhled a zároveň umožňuje poznat potřeby praxe. Odborný

výcvik, který je těžištěm oborů kategorie E, je konkrétním prostředím umožňujícím získat náležité vědomosti a praktické dovednosti pro potřeby praxe. V odborném výcviku jsou uváděny do praxe poznatky z odborných předmětů, ale i všeobecně vzdělávacích předmětů.

Dlouhodobé působení v oboru utváří i z žáků bez náležitého vzdělání osobnosti se znalostí praxe, které mohou být učiteli při vyučování oporou, klást argumenty podpořené zkušenostmi z praxe a vzájemná konfrontace takového žáka a učitele může mít konstruktivní charakter na němž je možno v průběhu výuky stavět.

Hypotéza č. 5 se věnovala otázce, zda žáci SOU, kteří před VTOS pracovali, požadují častěji úpravu vzdělávacích obsahů než žáci, kteří před VTOS nepracovali. Hypotéza byla potvrzena. Žáci se zkušenostmi z praxe mají vyšší nároky na vzdělávání, jejich náměty na úpravu vzdělávacích obsahů jsou konkrétní a jejich případná aplikace do praxe SOU by dle zjištěných výsledků šetření vedla k jejich vyšší motivovanosti ke studiu.

Hypotéza č. 6 zkoumala, zda žáci SOU považují vyučovací předmět matematika jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní všeobecně vzdělávací předměty. Hypotéza č. 6 byla na podkladě zpracovaných dat potvrzena. Předmět matematika je v příslušných RVP pro obory kategorie E jako všeobecně vzdělávací předmět nejvíce provázán s předmětem odborný výcvik. To je patrné v osnovách předmětu matematika, jeho výuce i vnímání jeho významu pro budoucí uplatnění na trhu práce jednotlivými žáky.

Poslední hypotéza č. 7 zjišťovala, zda žáci SOU považují vyučovací předmět odborný výcvik za významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní předměty. Hypotéza byla výsledky dotazníkového šetření potvrzena. Vzhledem k postavení odborného výcviku mezi ostatními předměty a jeho významu pro budoucí uplatnění na trhu práce je toto zjištění odpovídající, protože odráží pochopení jeho obsahů v souvislosti s budoucím pracovním uplatněním.

Z výsledků dotazníkového šetření dále vyplývá, že se respondenti cítí převážně (61 %) motivováni ke studiu. Ke vzdělávání je nejvíce (39 %) motivuje lepší budoucí uplatnění na trhu práce. K výběru oboru vzdělávání je nejčastěji (39 %) motivuje lepší uplatnění na trhu práce po výkonu trestu. Nejvíce (38 %) jsou respondenti od vzdělávání odrazováni věkem. Přesto, jak potvrdila hypotéza č. 1, věk neznamena nižší motivaci ke studiu.

Z analýzy dat dotazníkového šetření byly zjištěny postoje žáků k jednotlivým vyučovacím předmětům v nabízených oborech SOU ve Věznici Vinařice z hlediska jejich

významu pro budoucí uplatnění na trhu práce. Za nejvýznamnější předmět pro budoucí uplatnění na trhu práce považovali respondenti všech oborů odborný výcvik. Ze všeobecně vzdělávacích předmětů považovali respondenti všech oborů za nejvýznamnější pro budoucí uplatnění na trhu práce předmět matematika, dále český jazyk a práce s počítačem. Mezi nejméně oceňované předměty z hlediska budoucího uplatnění na trhu práce patřily předměty tělesná výchova a literatura. Tento pohled odráží reálné požadavky vycházející z nároků oborů kategorie E a požadavků trhu práce.

Z analýzy dat dotazníkového šetření dále vyplynuly podněty respondentů k úpravám vzdělávacích obsahů a jejich hodinové dotace. Význam provedení úpravy s přihlédnutím k požadavkům respondentů zvyšuje skutečnost, že více jak polovina (69 %) respondentů se vyjádřila negativně ke svému dalšímu vzdělávání po propuštění z VTOS. Po propuštění z VTOS se respondenti dále neplánují vzdělávat zejména z důvodů práce (49 %) a starostí o rodinu (25 %). Ti, kteří se po propuštění z VTOS hodlají dále vzdělávat, se chtějí zaměřit na novinky v oboru (74 %) a anglický jazyk (26 %). Tato zjištění podporují význam případných úprav obsahů vzdělávání v jednotlivých ŠVP za akceptování připomínek respondentů.

Více jak polovina respondentů (53 %) by vzdělávací plán doplnila o určitý vyučovací předmět, a to nejčastěji v anglickém jazyce (72 %) a dále ekonomii (17 %). Téměř polovina (45 %) respondentů byla pro navýšení hodinové dotace k některému vyučovacím předmětu. Největší potřebu v navýšení časové dotace pocíťovali respondenti v předmětu práce s počítačem (64 %) a předmětu matematika (31 %). Téměř polovina (48 %) oslovených respondentů projevila zájem hlouběji se zajímat o určitý vzdělávací obsah v rámci vyučovacích předmětů. Potřebu úprav ve vzdělávacích obsazích pocíťovali u předmětu občanská nauka (42 %), předmětu matematika (32 %) a práce s počítačem (26 %).

Realizace cíle práce byla naplněna úpravami v ŠVP jednotlivých učebních oborů SOU. Úpravy v ŠVP, které autorka navrhla, prováděla v souladu příslušnými RVP s ohledem na jejich obsah i specifčnost oborů kategorie E, které limitují hloubku a šířku jednotlivých vzdělávacích obsahů a určují směřování těchto oborů do praxe. Obory kategorie E vedou k získání nižšího středního odborného vzdělání a v oblasti obecně odborného i všeobecného vzdělání kladou na žáky nižší nároky. Dále autorka přihlédla k potřebám a osobnostním předpokladům žáků, možnostem vycházejícím z umístění školy v areálu věznice, ale i procentuálnímu zastoupení osob volící danou změnu ze základního souboru.

Zároveň v úpravách přihlížela k potřebám trhu práce i cílům plynoucím ze Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+.

Přínosem diplomové práce je vhodná aplikace podnětů ze strany respondentů – žáků do konkrétních ŠVP tak, aby obsahy vzdělávání pro ně byly poutavé a odpovídaly jejich očekávání z hlediska lepšího uplatnění na trhu práce. Autorčiny návrhy na úpravy vzdělávacích obsahů mohou být zdrojem inspirace i pro jiné školy tvořící ŠVP pro obory kategorie E.

Autorka při úpravách ŠVP u jednotlivých oborů v přehledu rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP navýšila hodinovou dotaci u předmětu matematika, práce s počítačem a vložila do vzdělávacích obsahů předmět anglický jazyk. Předmět český jazyk sloučila s předmětem literatura a posílila jeho hodinovou dotaci vzhledem k potřebám žáků.

Obsahové připomínky respondentů autorka zohlednila v návrzích na úpravy obsahů jednotlivých všeobecně vzdělávacích předmětů. K propojení jednotlivých předmětů využila průřezové téma člověk a svět práce s důrazem na finanční gramotnost. Průřezové téma člověk a svět práce se pojí se vzdělávacími obsahy předmětů, ale i potřebami a návrhy respondentů. Jeho inovací pro aplikaci do stávajících ŠVP je posílení ekonomického rozhledu a v hlubším propojení předmětů v rámci obsaženého tématu.

Anonymní dotazníkové šetření bylo použito pro potřebu vysokého počtu oslovených respondentů při zachování jejich anonymity. Počet respondentů, kteří dotazník odevzdali, byl vzhledem k základnímu souboru odpovídající. Soubor odevzdaných dat je reprezentativní a jeho výsledky mohou být vztahovány na celý základní soubor. Výsledky dotazníkového šetření nelze vzhledem k charakteru základního souboru vztahovat na jiné osoby či skupiny ve VTOS ve Věznici Vinařice či ostatních věznicích v ČR nebo v jiných školách.

Fragment dotazníku autorů Hrabala a Pavelkové (2010) byl do nástroje dotazníkového šetření přejat a upraven pro jeho standardizaci a snadné použití v prostředí školy, který je zároveň podpořený zkušenostmi autorů a možností rámcového porovnání dosažených výsledků šetření.

Díky přínosu dotazníkového šetření mohou být nově vzniklé úpravy ŠVP spoluutvářeny podněty vlastních žáků a jejich aktuálních potřeb pro uplatnění na trhu práce.

Náměty na úpravy vzdělávacích obsahů a výše uvedené příklady úprav provedené autorkou budou akceptovány při úpravě ŠVP v souladu s revizí RVP.

Vzhledem k počtu oborů, které SOU nabízí přirozeně narůstal i obsah diplomové práce. Rozsah práce odpovídá počtu nabízených oborů vzdělávání ve SOU. Diplomová práce nejvíce narostla v rozpracování praktické části zpracováním dotazníkového šetření a návrhem optimální úpravy vzdělávání odpovídající potřebám žáků.

Práce autorky poukazuje na význam vzdělávání odsouzených ve VTOS, jeho provázanost se zaměstnáním a úspěšností osob po výstupu z VTOS ve společnosti. Návrat jedince po VTOS do společnosti je podmíněn jeho pracovními kompetencemi a odpovídající kvalifikací, která je uplatnitelná na trhu práce, jeho osobnostními charakteristikami a zájmem o znovuzačlenění do společnosti, ale i ochotou společnosti tyto osoby přijímat a vytvářet podmínky pro jejich uplatnění na trhu práce. Návrat osob do společnosti po VTOS je křehkým procesem, na kterém je potřeba participace všech zúčastněných stran. Na výsledcích tohoto procesu má významný podíl zejména osoba propuštěného, ale i možnosti pracovních nabídek a pozornosti veřejnosti, která je tomuto tématu věnována. Míra dosaženého vzdělání a úspěch jedince po výstupu z VTOS jsou významnými faktory předcházejícími případné opětovné recidivě. Úspěch jedince po výstupu z VTOS ve smyslu jeho osvědčení na trhu práce a zařazení do běžného života je úspěchem celé společnosti.

Námětem pro další výzkumné šetření může být analyzování úprav ŠVP z hlediska jejich přínosu k motivaci žáků ke vzdělávání a s ní souvisejících postojů žáků k jednotlivým předmětům ve vztahu s jejich budoucím uplatněním na trhu práce.

Seznam zkratek

Zkratka	Význam
aj.	a jiné
apod.	a podobně
Bc.	bakalář
CB	centrální banka
CZK	Česká koruna
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
D	disponibilní hodiny
DPH	daň z přidané hodnoty
ECB	Evropská centrální banka
EQF	Evropský rámec kvalifikací
EQF 2	úroveň vzdělání dle EQF, v kontextu diplomové práce této úrovně dosahují zejména absolventi dvouletého středního vzdělání s výučním listem
EQF 3	úroveň vzdělání dle EQF, této úrovně dosahují absolventi tříletého středního vzdělávání s výučním listem
EU	Evropská unie
EUR	Euro
HOB metoda	aktivizační metoda
Ing.	inženýr
MBA	Master of business administration
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MS ČR	Ministerstvo spravedlnosti České republiky
MS Excel	Počítačový kancelářský program Microsoft Excel
MŠMT ČR	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
např.	například
NSK	Národní soustava kvalifikací

NSP	Národní soustava povolání
p. b.	procentní bod
Phillips 66	aktivizační metoda
RVP	rámcový vzdělávací program
SARS-CoV-2	Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus-2
Smodch	směrodatná odchylka
SOU	Střední odborné učiliště
SOU VS ČR	Střední odborné učiliště Vězeňské služby České republiky
ŠVP	školní vzdělávací program
ŠVS	školské vzdělávací středisko
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNIV-2 Kraje	Projekt vedený Národním ústavem odborného vzdělávání zaměřený na udržení sítě středních odborných škol
VS ČR	Vězeňská služba České republiky
VTOS	výkon trestu odnětí svobody
Σ	suma /celkem

Seznam použitých informačních zdrojů

ANDERSON, Lorin W. a David R. KRATHWOHL, 2001. *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. New York : Longman. ISBN-13: 978-0801319037.

BENEŠ, Milan, 2014. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4824-5.

BERTL, Ivan, 2017. *Jak vzdělávat dospělé?: andragodidaktická doporučení pro vzdělávání dospělých : učební text kurzu pro pracovníky DVI*. Vyd. 2. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7561-074-4.

BERTL, Ivan, 2018. *Aktuální témata teorie a praxe vzdělávání dospělých a seniorů*. 2. dopl. a rozš. vyd. Praha: Česká andragogická společnost. ISBN 978-80-906894-3-5.

ČECHOVÁ, Barbara a kol., 2006. *Nápadník pro rozvoj klíčových kompetencí ve výuce*. Praha: www.scio.cz. ISBN 80-86910-53-9.

FRYČ, Jindřich a kol., 2020. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. ISBN 978-80-87601-46-4.

GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JÚVA a Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.

HENDRYCH, Igor, 2010. *Vybrané kapitoly z penologie*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd. ISBN 978-80-7248-574-1.

HRABAL, Vladimír, 1988. *Jaký jsem učitel?: metody získávání poznatků o vlastní vzdělávací činnosti*. Vyd. 1. Praha: SPN.

HRABAL, Vladimír a Isabella PAVELKOVÁ, 2010. *Jaký jsem učitel*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-755-8.

HUBÁLEK, Michal, Martina ŠTĚPÁNKOVÁ a Ladislav ZAMBOJ, 2008. *Trh práce a diskriminace*. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. ISBN 978-80-254-2662-3.

HUDECOVÁ, Dagmar, 2004. Revize Bloomovy taxonomie edukačních cílů. *Speciální pedagogika: časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, roč. LIV, č. 3, s. 274-283. ISSN 0031-3815.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.

JŮZL, Miloslav, 2017. *Penitenciaristika jako věda žalářní*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-131-7.

KAŠPAROVÁ, Jana a kol., 2012. *Metodika tvorby školních vzdělávacích programů SOŠ a SOU*. 1. upravené vyd. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN 978-80-87652-05-3.

KOŠŤÁKOVÁ, Tereza, 2019. *O složitém jednoduše, aneb, Nebojte se statistiky, nekouše*. Praha: Český statistický úřad. ISBN 978-80-250-2908-4.

KRÁLOVÁ, Alena a Kateřina BERKOVÁ, 2020. *Materiály k didaktice ekonomiky a účetnictví*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-2393-4.

KRPÁLEK, Pavel a Katarína KRPÁLKOVÁ-KRELOVÁ, 2012. *Didaktika ekonomických předmětů*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1909-8.

MAREŠOVÁ, Alena a kol., 2011. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-119-6.

MAŘÁDEK, Vladimír, 2003. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 80-7042-256-4.

Nariadení generálního ředitele č. 22/2019, o Vězeňské a justiční stráž. (neveřejné)

NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, ed., 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK. ISBN 978-80-7571-025-3.

PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER, 2008. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-58-7.

PAVELKOVÁ, Isabella, 2002. *Motivace žáků k učení: perspektivní orientace žáků a časový faktor v žákovské motivaci*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 80-7290-092-7.

PUNCH, Keith, 2008. *Základy kvantitativního šetření*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-381-9.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, 2007. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze. ISBN 978-80-87000-11-3.

RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ, 2018. *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-716-9.

RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ, 2014. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-378-9.

REMARQUE, Erich Maria, 2002. *Černý obelisk*. Vyd. 9. Praha: Ikar. ISBN 80-249-0081-5.

RUNŠTUK, Jaroslav, Antonín PILAŘ a Růžena WAGNEROVÁ, 2006. *Receptury studených pokrmů*. Vyd. 2. Hradec Králové: R plus. ISBN 80-902492-6-4.

RUNŠTUK, Jaroslav, 2019. *Receptury teplých pokrmů*. Vyd. 8. Dívec: R plus. ISBN 978-80-904093-4-7.

RVP 29-51-E/01 POTRAVINÁŘSKÁ VÝROBA – ŠVP Potravinářská výroba, 2019. Vinařice: Střední odborné učiliště a Lesní mateřská škola. Dokument je dostupný v kanceláři Středního odborného učiliště a Lesní mateřské školy.

RVP 29-51-E/02 POTRAVINÁŘSKÉ PRÁCE – ŠVP Potravinářské práce, 2020. Vinařice: Střední odborné učiliště a Lesní mateřská škola. Dokument je dostupný v kanceláři Středního odborného učiliště a Lesní mateřské školy.

RVP 31-57-E/01 TEXTILNÍ A ODĚVNÍ VÝROBA – ŠVP Textilní a oděvní výroba, 2019. Vinařice: Střední odborné učiliště a Lesní mateřská škola. Dokument je dostupný v kanceláři Středního odborného učiliště a Lesní mateřské školy.

RVP 36-57-E/01 MALÍŘSKÉ A NATĚRAČSKÉ PRÁCE – ŠVP Malířské a natěračské práce, 2019. Vinařice: Střední odborné učiliště a Lesní mateřská škola. Dokument je dostupný v kanceláři Středního odborného učiliště a Lesní mateřské školy.

RVP 36-67-E/01 ZEDNICKÉ PRÁCE – ŠVP Zednické práce, 2019. Vinařice: Střední odborné učiliště a Lesní mateřská škola. Dokument je dostupný v kanceláři Středního odborného učiliště a Lesní mateřské školy.

RVP 65-51-E/01 STRAVOVACÍ A UBYTOVACÍ SLUŽBY – ŠVP Stravovací a ubytovací služby, 2019. Vinařice: Střední odborné učiliště a Lesní mateřská škola. Dokument je dostupný v kanceláři Středního odborného učiliště a Lesní mateřské školy.

SKALKOVÁ, Jarmila, 2007. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-1821-7.

SOJKA, Milan a Bronislav KONEČNÝ, 2006. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Libri. ISBN 80-7277-328-3.

SOUKUPOVÁ, Věra a Dana STRACHOTOVÁ, 2005. *Podniková ekonomika*. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická v Praze. ISBN 80-7080-575-7.

STEINBECK, John, 2019. *Hrozny hněvu*. Vyd. 2. Přeložil Radoslav NENADÁL. Frýdek-Místek: Alpress. ISBN 978-80-7543-810-2.

STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ A LESNÍ MATEŘSKÁ ŠKOLA, 2021. *Hlášení o změně počtu dětí, žáků, strážníků ke dni 31.1.2021*. (neveřejné)

TICHÁ, Milena, 2009. Etická a ekonomická kritéria rozhodování a výchova k ekonomickému myšlení. In: PELCOVÁ, Naděžda a Anna HOGENOVÁ, ed. *Éthos ve výchově, umění a sportu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, s. 221-227. ISBN 978-80-7290-387-0.

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ, 2010. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-683-4.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0225-7.

VETEŠKA, Jaroslav, 2010. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-98-3.

VETEŠKA, Jaroslav, 2017. Kompetenční přístup ve formálním a neformálním vzdělávání. In: VETEŠKA, Jaroslav a kol. *Kompetence studentů a absolventů škol - teoretická východiska a příklady dobré praxe*. Praha: Česká andragogická společnost, s. 11 - 39. ISBN 978-80-906894-0-4.

VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER, 2020. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0731-5.

VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ, 2020. *Kompetence ve vzdělávání a strategie profesního rozvoje*. Praha: Česká andragogická společnost. ISBN 978-80-907809-1-0.

VEVERKOVÁ, Helena, 2009. Učivo. In: KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST a kol. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, s. 121–148. ISBN 978-80-7367-571-4.

VS ČR, 2021. *Všeobecné a odborné vzdělávání (mimo ŠVS) za rok 2020*. (neveřejné)

Seznam internetových zdrojů

COUNCIL OF EUROPE, © 2020. *Recommendation Rec (2006) 2-rev of the Committee of Ministers to member States on the European Prison Rules* [online]. Strasbourg: Council of Europe. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016809ee581.

DUL-MAYRAU.CZ, © 2021. *O skanzenu* [online]. Vinařice: Hornický skanzen Mayrau. [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <http://dul-mayrau.cz/o-skanzenu>.

EPRAVO.CZ, A. S. © 2020. *Usnesení vlády České republiky ze dne 12. října 2020 č. 1021 o přijetí krizového opatření* [online]. Praha: EPRAVO.CZ a.s. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/usneseni-vlady-ceske-republiky-ze-dne-12-rijna-2020-c-1021-o-prijeti-krizoveho-opatreni-23310.html>.

EUROPEAN BUSINESS ENTERPRISE, A. S. © 2016. *Ve Vinařicích odstartoval projekt zaměstnávání odsouzených v call centru* [online]. Říčany: European Business Enterprise, a.s., [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: https://www.statnisprava.cz/rstsp/clanky.nsf/i/ve_vinaricich_odstartoval_projekt_zamestnavani_odsouzenych_v_call_centru_16082913_10524147.

JŮZL, Miloslav, 2012. *Penitenciaristika a penologie* [online]. Brno: PF UJEP [cit. 2021-07-08]. Dostupné z: <https://www.pf.ujep.cz/wp-content/uploads/2020/10/12-Penologie.pdf>

KATEDRA PSYCHOLOGIE PedF UK, 2021. *Autorizované tréninkové centrum (ATC) Instrumentálního obohacování Reuvena Feuersteina při katedře psychologie PedF UK*. [online]. Praha: Katedra psychologie PedF UK [cit. 2021-08-13]. Dostupné z: <http://kps.pedf.cuni.cz/katedra-psychologie/skolici-centrum-a-atc-feuersteinovy-metody>.

KLIMEŠOVÁ, Adéla, 2020. *Vláda schválila novou Strategii vzdělávací politiky ČR do roku 2030+, která pomůže školám, žákům i učitelům* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-07-28]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/vlada-schvalila-strategii-vzdelavaci-politiky-cr-do-roku-2030-nejdulezitejsi-dokument-ceskeho-skolstvi>.

KOORDINAČNÍ CENTRUM EQF, © 2021. *Co je EQF* [online]. Praha: Koordinační centrum EQF. [cit. 2021-09-01]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/eqf/co-je-eqf>.

MÄSIAROVÁ, Lucie, 2020. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020*. [online]. Praha: Odbor správní Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky.

[cit. 2021-08-13]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

MS ČR, © 2016. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: MS ČR. [cit. 2020-08-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

MŠMT ČR, © 2013 – 2021. *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>.

MŠMT ČR, © 2020a. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 23–51–E/01 Strojírenské práce* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-08-17]. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/23-51-E01_Strojirenske_prace_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020b. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 23–56–H/01 Obráběč kovů* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-08-17]. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/23-56-H01_Obrabec_kovu_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020c *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 26–51–E/01 Elektrotechnické a strojně montážní práce* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-08-17]. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/26-51-E01_Elektrotechnicke_a_strojne_montazni_prace_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020d. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 29–51–E/01 Potravinářská výroba* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z:

https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/29-51-E01_Potravinarska_vyroba_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020e. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 29–51–E/02 Potravinářské práce* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/29-51-E02_Potravinarske_prace_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020f. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 31–57–E/01 Textilní a oděvní výroba* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/31-57-E01_Textilni_a_odevni_vyroba_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020g. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 31–59–E/02 Šití prádla* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-08-17]. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/31-59-E02_siti_pradla_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020h. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 33–57–E/01 Dřevařská výroba* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-08-17]. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/33-57-E01_Drevarska_vyroba_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020ch. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 36–57–E/01 Malířské a natěračské práce* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/36-57-E01_Malirske_a_nateracske_prace_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020i. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 36–67–E/01 Zednické práce* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z:

https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/36-67-E01_Zednicke_prace_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020j. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 65–51–E/01 Stravovací a ubytovací služby* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/65-51-E01_Stravovaci_a_ubytovaci_sluzby_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020k. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 65–51–E/02 Práce ve stravování* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-08-17]. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/65-51-E02_Prace_ve_stravovani_2020_zari.pdf.

MŠMT ČR, © 2020l. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání 69–54–E/01 Provozní služby* [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2021-08-17]. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2020/08/69-54-E01_Provozni_sluzby_2020_zari.pdf.

MZ ČR, © 2020. *Mimořádná a ochranná opatření* [online]. Praha: MZ ČR, 2020. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://koronavirus.mzcr.cz/category/mimoradna-opatreni/page/1>.

MŽP ČR, © 2008 - 2020. *Implementace Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj (Cílů udržitelného rozvoje) v České republice* [online]. Praha: MŽP ČR. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/agenda_2030/\\$FILE/OUR_Implementace_Agendy2030_20190121.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/agenda_2030/$FILE/OUR_Implementace_Agendy2030_20190121.pdf).

NEVANOVÁ, Kristýna, 2016. *Věznice Vinařice otevřela call centrum. Práci tam najdou desítky odsouzených* [online]. Praha: Český rozhlas. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z:

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/veznice-vinarice-otevrela-call-centrum-praci-tam-najdou-desitky-odsouzenych_201608291942_vkourimsky.

NPI ČR, © 2021a. *Aktuální vývoj nezaměstnanosti absolventů* [online]. Praha: NPI ČR Informační systém Infoabsolvent. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz/Temata/ClanekAbsolventi/5-1-11/Aktualni-vyvoj-nezamestnanosti-absolventu/12>.

NPI ČR, © 2021b. *Co jsou rámcové a školní vzdělávací programy (RVP a ŠVP)* [online]. Praha: NPI ČR Informační systém Infoabsolvent. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz/Rady/Clanek/7-0-13>.

NPI ČR, © 2021c. *Malířské a natěračské práce* [online]. Praha: NPI ČR Informační systém Infoabsolvent. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz/Obory/KartaOboru/3657E01/Malirske-a-nateracske-prace/1?zkracene=False>.

NPI ČR, © 2021d. *Nezaměstnanost absolventů* [online]. Praha: NPI ČR Informační systém Infoabsolvent. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz/Temata/ClanekAbsolventi/5-1-04/Nezamestnanost-absolventu/12>.

NPI ČR, © 2021e. *Nezaměstnanost absolventů - skupiny oborů vzdělání* [online]. Praha: NPI ČR Informační systém Infoabsolvent. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz/Temata/ClanekAbsolventi/5-1-05/Nezamestnanost-absolventu-skupiny-oboru-vzdelani/12#E>.

NPI ČR, © 2021f. *Zednické práce* [online]. Praha: NPI ČR Informační systém Infoabsolvent. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz/Obory/KartaOboru/3667E01/Zednicke-prace/1?zkracene=False>.

NÚV, © 2011 – 2021a. *Profesní kvalifikace* [online]. Praha: NÚV. [cit. 2021-09-01]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/nsk2/profesni-kvalifikace>.

NÚV, © 2011 – 2021b. *Střední vzdělávání* [online]. Praha: NÚV. [cit. 2021-07-29]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/stredni-vzdelavani>.

NÚV, © 2011 – 2021c. *Úplná profesní kvalifikace* [online]. Praha: NÚV. [cit. 2021-09-01]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/nsk2/uplna-profesni-kvalifikace>.

NÚV, © 2011 – 2021d. *Úroveň EQF 2* [online]. Praha: NÚV. [cit. 2021-07-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/eqf/uroven-eqf-2>.

NÚV, © 2011 – 2021e. *Úroveň EQF 3* [online]. Praha: NÚV. [cit. 2021-07-03]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/eqf/uroven-eqf-3>

PLAGA, Robert, 2021. *Budoucí učitele potřebujeme připravit na vzdělávání dle cílů Strategie 2030+* [online]. Praha: MŠMT ČR, 7. dubna 2021. [cit. 2021-07-23]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/pregradual>.

RUBIKON CENTRUM, Z. Ú. © 2017. *Najdu si své pracovní místo CZ.2.17/2.1.00/34086* [online]. Praha: RUBIKON Centrum, z. ú. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: https://www.rubikoncentrum.cz/wp-content/uploads/2017/08/Zpracovane_vyukove_materialy_pro_klienty-1.pdf.

RUBIKON CENTRUM, Z. Ú. © 2021a. *Historie* [online]. Praha: RUBIKON Centrum, z. ú. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/historie>.

RUBIKON CENTRUM, Z. Ú. © 2021b. *Šije celé Česko a ani Rubikon centrum není pozadu!* [online]. Praha: RUBIKON Centrum, z. ú. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: <https://www.rubikoncentrum.cz/aktuality/sije-cele-cesko-a-ani-rubikon-centrum-neni-pozadu>.

ŘEZNÍČKOVÁ, Aneta a VLKOVÁ, Jitka, 2017. *Firmy láká zaměstnávání vězňů, počet lidí zařazených k práci se zvýšil* [online]. Praha: MAFRA, a.s. © 1999 – 2021. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/veznice-vinarice-zamestnavani-veznu-siti-prace.A170831_212946_ekonomika_pmk.

VÁVRA, Jaroslav, 2011. *Proč a k čemu taxonomie vzdělávacích cílů?* [online]. Praha: NPI ČR Metodický portál RVP. [cit. 2021-07-23]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/11113/proc-a-k-cemu-taxonomie-vzdelavacich-cilu-.html>.

VESZELEI, Lenka, 2015. *Studie k problematice rovného zacházení* [online]. Praha: RUBIKON Centrum, z. ú. [cit. 2021-07-14]. Dostupné z: https://www.rubikoncentrum.cz/wp-content/uploads/2017/08/Studie_k_problematice_rovneho_zachazeni.pdf.

VS ČR, © 2017 *Metodika pro prevenci trestní recidivy formou podpory zaměstnávání a profesního rozvoje osob se záznamem v evidenci Rejstříku trestů a osob ve výkonu trestu odnětí svobody v rámci veřejných zakázek*. [online]. Praha: VS ČR. [cit. 2020-08-01]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vinarice/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

VS ČR, © 2019. *Vnitřní řád pro odsouzené – Věznice Vinařice* [online]. Vinařice: VS ČR. [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/vinarice/ostatni/vnitri-rad-odsouzene.pdf>.

VS ČR, © 2021a. *Věznice Vinarice historie* [online]. Praha: VS ČR. [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vinarice/sekce/historie>.

VS ČR, © 2021b. *Věznice Vinarice Oddělení pro odsouzené ve věznici* [online]. Praha: VS ČR. [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vinarice/sekce/oddeleni-pro-odsouzene-ve-veznici>.

VS ČR, © 2021c. *Věznice Vinarice Otevření nového pracoviště* [online]. Praha: VS ČR. [cit. 2020-07-14]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vinarice/clanky/detail/otevreni-noveho-pracoviste>.

VS ČR, © 2021d. *Věznice Vinarice Programy zacházení* [online]. Praha: VS ČR. [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vinarice/sekce/programy-zachazeni>.

VS ČR, © 2021e. *Věznice Vinarice SOU Vinarice* [online]. Praha: VS ČR. [cit. 2020-07-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vinarice/clanky/detail/sou-vinarice>.

VS ČR, © 2021f. *Věznice Vinarice Základní informace* [online]. Praha: VS ČR. [cit. 2021-07-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vinarice/sekce/zakladni-informace>.

VS ČR, © 2021g. *Věznice Vinarice Zaměstnávání odsouzených* [online]. Praha: VS ČR. [cit. 2020-07-30]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vinarice/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

VS ČR, © 2021h. *Vývoj zaměstnanosti vězňů* [online]. Praha: VS ČR. [cit. 2021-08-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/aktualni-pocty-zamestnanych-veznu>.

VS ČR, © 2021ch. *Zaměstnávání vězňů* [online]. Praha: VS ČR. [cit. 2021-08-12]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/zamestnavani-odsouzenych>.

Legislativní zdroje

Usnesení č. 2/1993 Sb., ze dne 16. prosince 1992, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky ve znění ústavního zákona č. 168/1998 Sb. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas consulting. [cit. 2021-07-14].

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody ve znění vyhlášek č. 378/2004 Sb., č. 243/2006 Sb., č. 19/2015 Sb., č. 279/2017 Sb., č. 362/2020 Sb. a č. 225/2021 Sb. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas consulting. [cit. 2021-07-14].

Zákon č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas consulting. [cit. 2021-07-14].

Zákon č. 169/1999 Sb., ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas consulting. [cit. 2021-07-14].

Zákon č. 198/2009 Sb., ze dne 23. dubna 2008 o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon) ve znění zákonů č. 89/2012 Sb., č. 332/2014 Sb. a č. 365/2017 Sb. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas consulting. [cit. 2021-07-14].

Zákon č. 234/2014 Sb., *ze dne 1. října 2014 o státní službě*. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas consulting. [cit. 2021-07-14].

Zákon č. 262/2006 Sb., *ze dne 21. dubna 2006, zákoník práce ve znění zákona č. 585/2006 Sb.* In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas consulting. [cit. 2021-07-14].

Zákon č. 435/2004 Sb., *ze dne 13. května 2004 o zaměstnanosti*. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas consulting. [cit. 2021-07-14].

Zákon č. 455/1991 Sb., *ze dne 2. října 1991 o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)*. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas consulting. [cit. 2021-07-14].

Zákon č. 555/1992 Sb., *České národní rady ze dne 17. listopadu 1992, o Vězeňské a justiční stráží České republiky*. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas consulting. [cit. 2021-07-14].

Zákon č. 561/2004 Sb., *ze dne 24. září 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas consulting. [cit. 2021-07-14].

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník postojů ke školním předmětům I (pro žáky), (Hrabal, Pavelková) ...	163
Příloha 2: Dotazník pro obor stravovací a ubytovací služby	164
Příloha 3: Informovaný souhlas.....	168

Seznam tabulek

Tabulka 1: Odsouzení dle nejvyššího dosaženého vzdělání ke dni 31.12.2020.....	16
Tabulka 2: Učební obory a kurzy nabízené SOU VS ČR ve školním roce 2019/2020.....	17
Tabulka 3: Zaměstnanost odsouzených.....	23
Tabulka 4: Počet žáků Středního odborného učiliště leden 2021 - Věznice Vinařice	36
Tabulka 5: Význam předmětů pro budoucí uplatnění na trhu práce	82
Tabulka 6: Význam odborného výcviku oproti odborným předmětům	103
Tabulka 7: Porovnání výsledků vlastního výzkumného šetření dle referenčních norem ..	107
Tabulka 8: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor stravovací a ubytovací služby	114
Tabulka 9: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor potravinářská výroba	116
Tabulka 10: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor malířské a natěračské práce.....	118
Tabulka 11: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor zednické práce	119
Tabulka 12: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor potravinářské práce.....	120
Tabulka 13: Přehled rozpracování obsahu vzdělávání v RVP do ŠVP pro obor textilní a oděvní výroba	121
Tabulka 14: Učební osnovy - český jazyk a finanční gramotnost.....	124
Tabulka 15: Učební osnovy – anglický jazyk a finanční gramotnost.....	126
Tabulka 16: Učební osnovy - matematika a finanční gramotnost.....	128
Tabulka 17: Učební osnovy – občanská nauka a finanční gramotnost.....	129
Tabulka 18: Učební osnovy – práce s počítačem a finanční gramotnost	132
Tabulka 19: Učební osnovy – tělesná výchova a finanční gramotnost	133

Seznam grafů

Graf 1: Míra nezaměstnanosti absolventů v ČR podle kategorií vzdělání	50
Graf 2: Míra nezaměstnanosti absolventů se středním odborným vzděláním s výučním listem skupiny oborů kategorie E.....	51
Graf 3: Obor studia	66
Graf 4: Ročník studia.....	66
Graf 5: Věk	67
Graf 6: Nejvyšší vzdělání	68
Graf 7: Důvod studia oboru při vyšším dosaženém vzdělání než v SOU	69
Graf 8: Pracoval jste před VTOS?	69
Graf 9: Jakou práci jste doposud nejčastěji vykonával?	70
Graf 10: Proč jste si vybral tento obor vzdělávání?.....	71
Graf 11: Cítíte se být motivovaný ke studiu?	72
Graf 12: Co Vás aktuálně ke vzdělávání motivuje?	72
Graf 13: Co Vás aktuálně od vzdělávání odrazuje?	73
Graf 14: Doplnili byste vzdělávací plán o určitý vyučovací předmět?	74
Graf 15: Doplněné vyučovací předměty dle respondentů	75
Graf 16: Chtěl byste přidat hodinovou dotaci k některému vyučovacím předmětu?	76
Graf 17: Navýšení hodinové dotace dle respondentů.....	76
Graf 18: Chtěl byste přidat či hlouběji se zajímat o určitý vzdělávací obsah v rámci vyučovacích předmětů?	77
Graf 19: Úprava vzdělávacích obsahů u jednotlivých předmětů dle respondentů	78
Graf 20: Povede změna ve vzdělávání k Vaší větší motivaci ke studiu?	79
Graf 21: Plánujete se po propuštění z VTOS vzdělávat?	80
Graf 22: Důvody nepokračování ve vzdělávání po propuštění z VTOS	80
Graf 23: Plánované oblasti vzdělávání respondentů po propuštění z VTOS	81
Graf 24: Důvody volby předmětu odborný výcvik	86
Graf 25: Důvody volby – odborný předmět A	87
Graf 26: Důvody volby – odborný předmět B.....	88
Graf 27: Důvody volby předmětu matematika	89
Graf 28: Důvody volby předmětu český jazyk.....	89
Graf 29: Důvody volby předmětu práce s počítačem	90

Graf 30: Důvody volby předmětu občanská nauka	91
Graf 31: Důvody volby předmětu tělesná výchova	92
Graf 32: Důvody volby předmětu literatura	93
Graf 33: (Hypotéza č. 1) Více jsou ke studiu motivovanější žáci Středního odborného učiliště ve věku do 40 let než žáci starší - průměr – medián – směrodatná odchylka	94
Graf 34: (Hypotéza č. 2) Žáci Středního odborného učiliště, které ke vzdělávání motivuje lepší uplatnění na trhu práce, jsou ke studiu motivovanější než žáci, kteří jsou ke studiu motivováni prestiží studovaného oboru, zájmem o obor a jinými motivy ke vzdělávání - průměr – medián – směrodatná odchylka.....	95
Graf 35: (Hypotéza č. 3) Žáci Středního odborného učiliště, kteří před výkonem trestu odnětí svobody pracovali, jsou ke studiu motivovanější než žáci, kteří před výkonem trestu odnětí svobody nepracovali - průměr – medián – směrodatná odchylka	96
Graf 36: (Hypotéza č. 4) Žáci Středního odborného učiliště, kteří před výkonem trestu odnětí svobody pracovali, považují odborný výcvik za významnější než žáci, kteří před výkonem trestu odnětí svobody nepracovali - průměr – medián – směrodatná odchylka	96
Graf 37: (Hypotéza č. 5) Žáci Středního odborného učiliště, kteří před výkonem trestu odnětí svobody pracovali, požadují častěji úpravu vzdělávacích obsahů než žáci, kteří před výkonem trestu odnětí svobody nepracovali	97
Graf 38: (Hypotéza č. 6) Žáci Středního odborného učiliště považují vyučovací předmět matematika jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní všeobecně vzdělávací předměty - průměr – medián – směrodatná odchylka	98
Graf 39: (Hypotéza č. 7) Žáci Středního odborného učiliště považují vyučovací předmět odborný výcvik jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní předměty. Porovnání všeobecně vzdělávací předměty s odborným výcvikem - průměr – medián – směrodatná odchylka	100
Graf 40: (Hypotéza č. 7) Žáci Středního odborného učiliště považují vyučovací předmět odborný výcvik jako významnější pro budoucí uplatnění na trhu práce než ostatní předměty. Porovnání odborných předmětů s odborným výcvikem mezi jednotlivými obory - průměr – medián – směrodatná odchylka	101

Přílohy

Příloha 1: Dotazník postojů ke školním předmětům I (pro žáky), (Hrabal, Pavelková)

A. Dotazník postojů ke školním předmětům I (pro žáky)

Jméno: _____

Třída: _____

Předmět: _____

V každém sloupečku podtrhněte prosím tu odpověď, která se pro vás nejvíce hodí. Zajímá mě váš osobní názor na předmět, jak to sami cítíte, ne jak je obvykle určitý předmět vnímán.

Obliba

1 velmi oblíbený

2 oblíbený

3 ani oblíbený, ani neoblíbený

4 neoblíbený

5 velmi neoblíbený

Obtížnost

1 velmi obtížný

2 obtížný

3 ani obtížný, ani snadný

4 snadný

5 velmi snadný

Význam

1 velmi významný

2 významný

3 zčásti významný

4 málo významný

5 nevýznamný

Známka z předmětu na posledním vysvědčení: _____

Děkuji za ochotu a pomoc.

Příloha 2: Dotazník pro obor stravovací a ubytovací služby

OBOR: STRAVOVACÍ A UBYTOVACÍ SLUŽBY

Dobrý den,

obracím se na Vás s prosbou o **vyplnění anonymního dotazníku** pro účely diplomové práce. Cílem diplomové práce je na podkladě dotazníkového šetření zjistit motivaci žáků ke vzdělávání a postoje k vyučovaným předmětům v nabízených oborech Středního odborného učiliště, analyzovat je a navrhnout optimální úpravu vzdělávání odpovídající jejich potřebám pro budoucí uplatnění na trhu práce. Vámi uvedené odpovědi budou zpracované ve výše uvedené diplomové práci. V případě, že si jejich zpracování touto formou nepřejete, dotazník nevyplňujte.

Děkuji. Mgr. Bc. Andrea Vrátná

1. UVEĎTE VĚK LET.

2. ROČNÍK STUDIA

3. **ZAKROUŽKUJTE pouze** Vaše **NEJVYŠŠÍ** úspěšně ukončené vzdělání **MIMO toto učiliště**.

V případě, že jste dosáhl vyššího než základního vzdělání, zdůvodněte v poznámce, proč studujete tento obor.

ZÁKLADNÍ VZDĚLÁNÍ
STŘEDNÍ VZDĚLÁNÍ
STŘEDNÍ VZDĚLÁNÍ S VÝUČNÍM LISTEM
STŘEDNÍ VZDĚLÁNÍ S MATURITNÍ ZKOUŠKOU
JINÉ:
POZN.:

4. **ZAKROUŽKUJTE, zda jste před výkonem trestu odnětí svobody pracoval. Jestliže ano, uveďte do poznámky, jakou práci jste vykonával nejvíce.**

A) PRACOVAL	B) NEPRACOVAL
POZN.:	

5. **ZAKROUŽKUJTE hlavní důvod, proč jste si vybral tento obor vzdělávání?**

RODINA
ZMĚNA ZE STEREOTYPU VE VĚZENÍ
ZÁJEM O OBOR
PŘÁTELÉ
LEPŠÍ UPLATNĚNÍ NA TRHU PRÁCE PO VÝKONU TRESTU
JINÉ:

6. **ZAKROUŽKUJTE, zda se cítíte být motivovaný ke studiu.**

ANO	SPÍŠE ANO	NEMÁM VYHRANĚNÝ NÁZOR	SPÍŠE NE	NE
-----	-----------	-----------------------	----------	----

7. **ZAKROUŽKUJTE, co Vás aktuálně ke vzdělávání motivuje.**

PRESTÍŽ STUDOVANÉHO OBORU	LEPŠÍ BUDOUCÍ UPLATNĚNÍ NA TRHU PRÁCE	ZÁJEM O OBOR	JINÉ:
---------------------------------	--	--------------	-------

OBOR: STRAVOVACÍ A UBYTOVACÍ SLUŽBY

8. ZAKROUŽKUJTE, co Vás aktuálně od vzdělávání odrazuje.

DALEKÝ VÝSTUP Z TRESTU	VĚK	OBTÍŽNOST STUDIA MIMO BĚŽNÝ CIVILNÍ ŽIVOT	JINÉ:
------------------------	-----	--	-------

9. ZAKROUŽKUJTE, zda byste doplnil vzdělávací plán o určitý vyučovací předmět, který považujete za důležitý. Do poznámky odpověď rozveďte.

ANO + POZN.:	NE
--------------	----

10. ZAKROUŽKUJTE, zda byste chtěl přidat hodinovou dotaci k některému vyučovacím předmětu. Do poznámky odpověď rozveďte.

ANO + POZN.:	NE
--------------	----

11. ZAKROUŽKUJTE, zda byste chtěl přidat či hlouběji se zajímat o určitý vzdělávací obsah v rámci vyučovacích předmětů. Do poznámky odpověď rozveďte.

ANO + POZN.:	NE
--------------	----

12. Jestliže jste v otázkách 9 – 11 alespoň jednou zvolil ANO, ZAKROUŽKUJTE, zda daná změna ve vzdělávání povede k Vaší větší motivaci ke studiu.

ANO	SPÍŠE ANO	NEMÁM VYHRANĚNÝ NÁZOR	SPÍŠE NE	NE
-----	-----------	--------------------------	----------	----

13. ZAKROUŽKUJTE, zda se plánujete po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody vzdělávat. Svou odpověď zdůvodněte rozveďte v poznámce.

ANO	SPÍŠE ANO	NEMÁM VYHRANĚNÝ NÁZOR	SPÍŠE NE	NE	POZN.:
-----	--------------	--------------------------	-------------	----	--------

ZAKROUŽKUJTE U KAŽDÉHO PŘEDMĚTU JEDNO ČÍSLO A UVEĎTE DŮVOD

14. VÝZNAM ČESKÉHO JAZYKA pro budoucí uplatnění na trhu práce

- 1 velmi významný
- 2 významný
- 3 z části významný
- 4 málo významný
- 5 nevýznamný

Důvod:

OBOR: STRAVOVACÍ A UBYTOVACÍ SLUŽBY

15. VÝZNAM MATEMATIKY pro budoucí uplatnění na trhu práce

- 1 velmi významný
- 2 významný
- 3 z části významný
- 4 málo významný
- 5 nevýznamný

Důvod:

16. VÝZNAM LITERATURY pro budoucí uplatnění na trhu práce

- 1 velmi významný
- 2 významný
- 3 z části významný
- 4 málo významný
- 5 nevýznamný

Důvod:

17. VÝZNAM OBČANSKÉ NAUKY pro budoucí uplatnění na trhu práce

- 1 velmi významný
- 2 významný
- 3 z části významný
- 4 málo významný
- 5 nevýznamný

Důvod:

18. VÝZNAM TĚLESNÉ VÝCHOVY pro budoucí uplatnění na trhu práce

- 1 velmi významný
- 2 významný
- 3 z části významný
- 4 málo významný
- 5 nevýznamný

Důvod:

OBOR: STRAVOVACÍ A UBYTOVACÍ SLUŽBY

19. VÝZNAM PRÁCE S POČÍTAČEM pro budoucí uplatnění na trhu práce

- 1 velmi významný
- 2 významný
- 3 z části významný
- 4 málo významný
- 5 nevýznamný

Důvod:

20. VÝZNAM SPOLEČENSKÉ NAUKY pro budoucí uplatnění na trhu práce

- 1 velmi významný
- 2 významný
- 3 z části významný
- 4 málo významný
- 5 nevýznamný

Důvod:

21. VÝZNAM STRAVOVACÍCH A UBYTOVACÍCH SLUŽEB pro budoucí uplatnění na trhu práce

- 1 velmi významný
- 2 významný
- 3 z části významný
- 4 málo významný
- 5 nevýznamný

Důvod:

22. VÝZNAM ODBORNÉHO VÝCVIKU pro budoucí uplatnění na trhu práce

- 1 velmi významný
- 2 významný
- 3 z části významný
- 4 málo významný
- 5 nevýznamný

Důvod:

Děkuji Vám za ochotu při vyplňování dotazníku.

Příloha 3: Informovaný souhlas

Informovaný souhlas pro dotazníkové šetření

Vážená pane,

obracím se na Vás s žádostí o účast ve výzkumné studii diplomové práce, kterou provádím na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, a která nese název:

Vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Vinařice a jejich motivace a postoje ke vzdělávání.

Cílem diplomové práce je na podkladě dotazníkového šetření zjistit motivaci žáků ke vzdělávání a postoje k vyučovaným předmětům v nabízených oborech Středního odborného učiliště, analyzovat je a navrhnout optimální úpravu vzdělávání odpovídající jejich potřebám pro budoucí uplatnění na trhu práce.

Vaše účast spočívá ve vyplnění dotazníku, který Vám zabere cca 20 minut času. Dotazník je anonymní, proto Vaše osobní údaje nebudou nikde zveřejněny a bude s nimi nakládáno v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. – zákon o ochraně osobních údajů.

Informace, které získám prostřednictvím dotazníků, budou použity výhradně pro vědecké účely a případnou optimální úpravu vzdělávání ve Středním odborném učilišti a budou prezentována v diplomové práci.

Vaše účast významným způsobem přispěje k rozšíření poznatků ve zkoumané oblasti.

Máte-li dojem, že některá otázka je příliš osobní, nemusíte na ni odpovídat. To je důvod, proč Vám z účasti v dotazníkovém šetření nehrozí žádné riziko.

Děkuji.

Potvrzuji svým podpisem, že jsem byl nejdříve ústně informován o cílech výzkumu a měl jsem možnost ptát se na všechno, co mě v souvislosti s žádostí o vyplnění dotazníku zajímalo. Proto souhlasím s vyplněním dotazníku a následným anonymním zpracováním získaných dat.

podpis řešitele

.....

Andrea Vrátná

podpis respondenta

.....

Ve Vinařicích, dne